

**SOSYAL BİLGİLER PROGRAMINDA YER ALAN
DEĞERLERİN KAZANDIRILMASINDA
“100 TEMEL ESER” İÇERİSİNDE
YER ALAN HİKÂYE KİTAPLARININ ROLÜ**

Figen GEDİK

**Yüksek Lisans Tezi
İlköğretim Ana Bilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Zekerya AKKUŞ
2012
(Her Hakkı saklıdır)**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER PROGRAMINDA YER ALAN DEĞERLERİN
KAZANDIRILMASINDA “100 TEMEL ESER” İÇERİSİNDE YER
ALAN HİKÂYE KİTAPLARININ ROLÜ**

(Role Of The Story Books Within "100 Principal Works" In Enriching Values
Existing In Social Studies Program)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Figen GEDİK

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Zekerya AKKUŞ

ERZURUM

Temmuz, 2012

KABUL VE ONAY

Yrd. Doç. Dr. Zekerya AKKUŞ danışmanlığında, Figen GEDİK tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerlerin Kazandırılmasında “100 Temel Eser” İçerisinde Yer Alan Hikâye Kitaplarının Rolü” başlıklı çalışma 30 / 07/ 2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından. İlköğretim Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Halit DURSUNOĞLU

İmza:

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Zekerya AKKUŞ

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Tuncay CEYLAN

İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.. / .. / .....

Prof. Dr. H.Ahmet KIRKKILIÇ

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerlerin Kazandırılmasında “100 Temel Eser” İçerisinde Yer Alan Hikâye Kitaplarının Rolü” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

30/09/2012

Figen GEDİK

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER PROGRAMINDA YER ALAN DEĞERLERİN KAZANDIRILMASINDA “100 TEMEL ESER” İÇERİSİNDE YER ALAN HİKÂYE KİTAPLARININ ROLÜ

Figen GEDİK

2012, 138 Sayfa

Bu araştırma 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere doğrudan verilmesi gereken değerlerin aktarılmasında hikâyelerin ne gibi katkısı olabileceğini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Bu doğrultuda değerlerin hikâyelerde nasıl ve ne oranda yer aldığı incelenmiştir. Yapılan bu araştırma nitel bir çalışma olup, araştırmanın çalışma evrenini “100 Temel Eser” içerisinde yer alan hikâye kitapları oluşturmuştur. Kitaplar, kapak ya da iç kısımlarında hangi türe ait olduklarını belirleyici ifadelerle göre gruplandırılmış, masal, roman, hikâye, deneme vb. bir tür olduğu belirlenmiştir. Fakat hangi türe ait oldukları noktasında belirleyici herhangi bir ifadeye rastlanılmayan 9’u Türk Edebiyatı’ndan, 2’si Dünya Edebiyatı’ndan olmak üzere 11 eser inceleme dışı bırakılmıştır. Çalışma evrenini oluşturan 11’i Türk Edebiyatı’ndan, 8’i Dünya Edebiyatı’ndan olmak üzere 19 hikâye kitabı incelenmiştir. Veri toplamak için “doküman analizi” yöntemi seçilmiş, “betimsel analiz” yaklaşımı ile verilerin analizi yapılmıştır.

İncelenen eserlerde, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerden, “sorumluluk”, “yardımseverlik”, “dürüstlük” değerlerine ilişkin bulgulara yoğun şekilde rastlanmıştır. “Doğal çevreye duyarlılık”, “çalışkanlık”, “adil olma” değerlerine ilişkin bulguların daha az yer aldığı görülmüştür. “Bilimsellik”, “kültürel mirasa duyarlılık”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “farklılıklara saygı”, “vatanseverlik”, “estetik”, “barış” değerlerine ilişkin bulgular çok az sayıda tespit edilmiştir. Yazarı yerli olan eserlerde “hak ve özgürlüklere saygı” ile “barış” değerlerine ilişkin, yabancı yazarlı eserlerde ise “kültürel mirasa duyarlılık”, “farklılıklara saygı” ve “vatanseverlik” değerlerine ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, değer, değer eğitimi, hikâye.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

ROLE OF THE STORY BOOKS WITHIN "100 PRINCIPAL WORKS" IN ENRICHING VALUES EXISTING IN SOCIAL STUDIES PROGRAM

Figen GEDİK

2012, 138 Pages

This research has been done to reveal what contribution stories have in transferring values that should be given directly to students in sixth and seventh grade social studies. Accordingly, how and to what extent the values exist in these stories were examined. This research is a qualitative study and population of the study are the story books within the "100 Principal Works". The books were grouped according to distinctive statements showing which type they are on the front cover or inferior parts of these books and they were also determined in the types of tales, novels, stories, essays and so on. However, 11 works, 9 of them from Turkish Literature and 2 of them from World Literature were excluded in the research as there is no distinctive statement about their types. 19 story books, 11 of them from Turkish Literature and 8 of them from World Literature, were examined as the population of the study. "Document analysis" method was selected to collect data and data analysis was performed using "descriptive analysis" approach.

Within the examined works, findings about the values of "responsibility", "benevolence" and "honesty" having been involved in sixth and seventh grade social studies teaching program were commonly found. The findings about the values of "sensitivity to the natural environment", "hardworking" and "fairness" were seen less. The values of "being scientific", "sensitivity to the cultural heritage", "respect for the rights and freedoms", "respect for diversity", "patriotism", "aesthetics" and "peace" were rarely found. There have been no findings related to values of "rights and freedoms" and "peace" in the works of native authors, and the values of "sensitivity to the cultural heritage", "respect for diversity" and "patriotism" in the works of foreign authors.

Key Words: Social Studies, Value, Value education, Story.

ÖN SÖZ

Bir toplumun geleceği birtakım değerlere sahip donanımlı bireyler tarafından inşa edilir. Bu bireylerin yetişme süreci ailede başlayıp sonraki dönemlerde okulda devam etmektedir. Eğitim kurumlarının en temel işlevi; gerekli bilgi, beceri ve değerlerle donanımlı, etkin vatandaşlar yetiştirmektir. Bu bilgi, beceri ve değerlerin büyük bir çoğunluğu Sosyal Bilgiler derslerinde kazandırılmaktadır. Sosyal Bilgiler, çok disiplinli bir alandır ve insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşimini geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelemektedir. Nitekim Sosyal Bilgiler dersinin temel görevi, bireyin topluma uyumunu sağlayıp onu yaşama hazırlamaktır.

Günümüzde yoksulluk, açlık, işsizlik, toplum yaşamındaki bozulmalar, savaş gibi pek çok sosyal sorun yaşanmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilerin bu sorunları fark etmelerini ve bu sorunlara çözüm üretirken makul, mantıklı kararlara varmalarını sağlar. Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına ulaşılabilmesi için farklı teknik ve yöntemler kullanılmaktadır. Bu tekniklerden biri de edebi ürünlerin kullanılmasıdır. Nitekim düşüncenin bireyselliğin ötesinde toplumsal boyuta kavuşabilmesi için yazıya dönüştürülmesi gerekmektedir. Yazı, duygu ve düşünceyi aktarmada en temel araçlardan biridir. Bu doğrultuda önemli bir misyona sahip olan Sosyal Bilgiler dersinde hikâyelerden yararlanılması dersin amaçlarına ulaşmada önemli katkı sağlayacaktır. Zira hikâyeler vasıtasıyla öğrenciler geçmiş zamanı algılayabilir, geçmişle günümüz arasındaki bağlantıyı kurabilir, farklı bakış açıları geliştirebilir, benzerlik ve farklılıkları anlayabilir, sebep-sonuç ilişkisi kurabilir ve gerçek ile gerçek olmayanı ayırt etme gibi birçok beceri kazanabilir. Bu noktadan hareketle, Sosyal Bilgiler dersinde hikâye kullanımının değerlerin aktarılmasındaki katkısını ortaya koymak amacı ile bu çalışma yapılmıştır. Araştırmanın kuramsal temeli, ulaşılabilen yerli ve yabancı yayımlar ile oluşturulmuş; çalışmanın bulgular ve yorum bölümünde MEB'in tavsiye ettiği "100 Temel Eser" serisi içinden seçilen hikâye kitapları üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmanın çeşitli aşamalarında bana yol gösteren, yardım ve desteklerini esirgemeyen, değerli hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Zekerya AKKUŞ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın çeşitli aşamalarında desteğini gördüğüm Arş. Gör. Birgül KÜÇÜK
ve Arş. Gör. Esra MİNDİVANLI'ya çok teşekkür ederim.

Erzurum, 2012

Figen GEDİK

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR DİZİNİ	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Cümlesi	4
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Varsayımlar	5
1.5. Sınırlılıklar	5
1.6. Tanımlar	6
1.7. İlgili Araştırmalar	6

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE	12
2.1. Değerler	12
2.1.1. Değerin Tanımı	12
2.1.2. Değerlerin Özellikleri ve İşlevleri	14
2.1.3. Değerlerin Sınıflandırılması	16
2.1.3.1. Spranger değer sınıflaması	17
2.1.3.2. Rokeach değer sınıflaması	18
2.1.3.3. Schwartz değer sınıflaması	19
2.1.3.4. Nelson değer sınıflaması	21
2.2. Değerler Eğitimi	21

2.2.1. Değer Eğitimi Yaklaşımları	22
2.2.1.1. Telkin etme yaklaşımı (Değerlerin doğrudan öğretimi)	23
2.2.1.2. Ahlaki gelişim (Ahlaki ikilem).....	23
2.2.1.3. Değer analizi.....	27
2.2.1.4. Değer belirginleştirme (Değer açıklama)	29
2.2.1.5. Davranış öğrenme yaklaşımı	30
2.3. Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları	31
2.4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçları	32
2.5. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Değerler	34
2.5.1. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 6-7. Sınıflar	35
2.5.2. Sosyal Bilgiler 6. ve 7. Sınıf Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Tanımları.....	36
2.6. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Değer Aktarımı	40
2.6.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Tanımı	40
2.6.2. Sosyal Bilgiler Dersi Değer Öğretiminde Edebiyatın Rolü.....	41
2.6.2.1. Hikâye (Öykü)	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	49
3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	49
3.2. Evren ve Örneklem	49
3.3. Veri Toplama Araçları	50
3.4. Veri Analizi	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUM.....	52
4.1. Milli Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eserdeki Yerli Yazarlı Hikâye Kitaplarına Ait Bulgular ve Yorum	52
4.1.1. “Dede Korkut Hikâyeleri” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum	52
4.1.2. “Mesneviden Hikâyeler” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum	58
4.1.3. “Karagöz İle Hacivat” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum.....	61
4.1.4 “Yalnız Efe” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum.....	62

4.1.5. “Cumhuriyet Öncesi Yazarlardan Çocuklara Hikâyeler” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum	64
4.1.6. “Kuklacı” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum	69
4.1.7. “Sait Faik Abasıyanık’tan Seçme Hikâyeler” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum	72
4.1.8. “Nasrettin Hoca Hikâyeleri” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum	75
4.1.9. “İnci’nin Maceraları” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum	78
4.1.10. “Falaka” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum	81
4.1.11. “Tanrı Misafiri” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum	82
4.2. Milli Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eserdeki Yabancı Yazarlı Hikâye Kitaplarına Ait Bulgular Ve Yorum	83
4.2.1. “Robin Hood” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum	83
4.2.2. “Tom Sawyer” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum	86
4.2.3. “Ölümsüz Aile” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum	88
4.2.4. “Mutlu Prens” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum	91
4.2.5. “Şamatalı Köy” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum	94
4.2.6. “Heidi” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum	99
4.2.7. “İnsan Ne İle Yaşar” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum	103
4.2.8. “Hikâyeler” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum	108

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	111
5.1. Sonuç.....	111
5.2. Öneriler	116
KAYNAKÇA	119
EKLER.....	128
EK-1.....	128
EK-2.....	131
ÖZGEÇMİŞ.....	138

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Spranger'in Değer Sınıflaması.....	17
Tablo 2.2. Rokeach'ın Değer Sınıflaması	18
Tablo 2.3. Schwartz Değer Sınıflaması.....	20
Tablo 2.4. Nelson'a Göre Değer Sınıflaması	21
Tablo 2.5. Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerler.	34
Tablo 2.6. Doğrudan Verilecek Değerlerin Öğrenme Alanlarına ve Sınıflara Göre Dağılımı.....	35
Tablo 5.1. Yerli Yazarlı Eserlerde Tespit Edilen Değerler	115
Tablo 5.2. Yabancı Yazarlı Eserlerde Tespit Edilen Değerler	116

KISALTMALAR DİZİNİ

Akt: Aktaran

Çev: Çeviren

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TDK: Türk Dil Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Eğitim, istendik davranış değiştirme süreci olarak tanımlanır ve yeni nesillere toplumun değerlerinin, ahlak standartlarının bilgi ve beceri birikimlerinin aktarılması ile ilgilidir (Senemoğlu, 2003: 7). Eğitimin en genel amacı, bireylerin toplum yaşamına uyumunu sağlamaktır. Eğitim ile toplumda herkesin öğrenmesi gereken ortak bilgi, beceri, ahlaki öğeleri içeren evrensel, denenmiş, yerleşmiş değerlerin öğretilmesi amaçlanır (Akbaş, 2008: 336). Öğrencilere sadece bilişsel ve psiko-motor kazanımların verilmesi, toplumu oluşturan bireylerin değer, tutum gibi birçok duyuşsal kazanımlardan yoksun kalmalarına sebep olacaktır. Dolayısıyla toplumsal bütünlük ve ortak amaçların belirlenmesi imkânsız hale gelecektir (Kurtdede, 2009: 3). Hoşgörülü olma, insan haklarına saygılı olma, vatansever ve çalışkan olma gibi birçok değer duyuşsal alanın kapsamındadır. Duyuş kavramı, duygularla ilgilidir ve duyuşsal eğitim, daha çok kişisel ve sosyal gelişim için kullanılır (Akbaş, 2008: 336). Duygular, tercihler, inançlar, beklentiler, sevinçler, değerler, ahlak, etik vb. öğelerden oluşan duyuşsal boyut hem bireysel hem de toplumsal yaşam için vazgeçilmez boyuttur. Bilişsel boyuta da önemli katkıları vardır. Tüm bunların ötesinde, yaşamda mutluluk nihai amaçlardan biridir ve mutluluğun vazgeçilmez kaynaklarından biri sağlam bir değerler bütününe sahip olmaktır (Doğanay, 2009: 230).

Değerler, toplumda farklı durumlarda denge unsurudur. Davranışlara yön verir ve onları anlamlı kılar. Bireyin nasıl bir yaşam tarzının olacağına, geleceğini nasıl planlayacağına rehberlik ederler. Bireyin gelişimini temele alarak, farklılıkları ortaya çıkaran bilişsel, duyuşsal, davranışsal tutum, inanç ve kurallar bütünüdür (Balcı, 2008: 2-3). Sosyal bir varlık olan insan diğer insanlarla bir arada yaşamak zorundadır ve toplumsal, siyasi, ahlaki, kültürel ilke ve kurallar, insanların bir arada yaşamasını sağlar. Her bireyin sosyal çevresinde hangi davranışın geçerli veya geçersiz olduğuna dair önceden belirlenmiş ve yerleşmiş değer yargıları vardır. Toplumsal kurallar, gelenek-görenekler yoluyla birey, iyiyi kötüyü, doğru ve yanlış ayırt ederek kendi ahlaki ilkeleri doğrultusunda bir ölçü edinmeyi öğrenir. Bireyin düşünce ve davranışlarında bir ölçüt

olarak ortaya çıkan değerler, sosyo-kültürel yapının da öğelerine anlam veren en önemli ölçütlerdendir (Yalar, 2010: 8-10).

Dünyada yaşanan siyasi, ekonomik, teknolojik gelişmeler, insanın inandığı insani ve ahlaki değerlerde değişmelere, yozlaşmalara neden olmaktadır. Özellikle son yıllarda, gençler arasında şiddet eğilimi, sorumsuzluk, asi olma, kuralları ihlal etme, madde bağımlılığı, intihar gibi zararlı davranışlarda artışlar olmaktadır. Tüm bu zararlı davranışları engellemek, gençlerin topluma yararlı bireyler olarak yetişmelerini sağlamak için, insani ve ahlaki değerlerin benimsetilmesi gerekir. Sadece bireylerin değil toplumun da huzurlu ve mutlu olması değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasına bağlıdır (Karatay, 2011: 1398-1400).

Her ne kadar gençlerin yaşadıkları toplumun değerlerini benimsemeleri önemli ölçüde informal şekilde gerçekleşiyor olsa da, örgün eğitimin bu konudaki önemini özellikle vurgulamak gerekir. Çünkü eğitimin temel görevlerinin gerçekleşmesinde değerlerin öğretilmesi ve benimsetilmesi önemli hususlardan biridir (Yapıcı ve Zengin, 2003: 185). Eğitimin vazgeçilmez amaçlarından biri olan değerler eğitimi ile ahlaki, kişilik sahibi, dürüst bireyler yetiştirmek hedeflenir. İyi insan olabilme, çevreye güven veren davranışlar sergilemede değerler eğitiminin rolü çok büyüktür (Çağlayan, 2005: 92).

Değerler eğitiminin gerekliliği konusunda eğitimciler ve politikacılar arasında görüş birliği olmasına rağmen, hangi değerlerin öğretilmesi gerektiği noktasında farklı görüşler söz konusudur. Her ne kadar tartışmalı bir konu olsa da, evrensel değerler çerçevesinde oluşturulan çekirdek değerler konusunda bir uzlaşma olduğu da görülmektedir. Geleneksel ve otoriter toplumlarda değer eğitimi daha çok sorgulamadan kabul etme, kuralları ezberleme, rol modellerini izleme ve telkin şeklinde gerçekleşirken; demokratik toplumlarda bu durum söz konusu değildir. Çünkü demokratik toplum, değerleri özgür ortamda içselleştirmiş, özgürce kararlar alabilme kapasitesine sahip bireylere gereksinim duyar (Doğanay, 2009: 231-234).

Kültürün yeni kuşaklara aktarılması konusunda “ne öğretilim?”, “nasıl öğretilim?” gibi pek çok soru eğitimde hep tartışılmıştır. Sürekli değişim içerisinde olan toplumların ve insanların yaşamında, kişilerin gereksinimleri ile toplumun beklentileri arasındaki dengeyi kurmada, kişilere bilgi, beceri ve tutum kazandırma açısından Sosyal

Bilimlere önemli sorumluluklar düşmektedir. İnsan ilişkilerini inceleyen Sosyal Bilimler alanındaki, kuramsal ve bilimsel gelişmeleri eğitim sürecinde ele alan Sosyal Bilgiler, bir okul eğitim programı olup toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir disiplindir (Kıyıcı, 2003: 1-3).

Sosyal Bilimlerin kapsamındaki bilgiler çok disiplinli ve bütünleştirici bir anlayışla Sosyal Bilgiler eğitimi ile bireylere kazandırılmaya çalışılır. Sosyal bilgilerin en kapsamlı amacı, içinde yaşadığı toplumun kültürünü özümsemiş ve bunu geliştirme anlayışına sahip etkili vatandaş yetiştirmektir. Çünkü ulusların kendi devamlılıklarını sağlayabilmeleri buna bağlıdır. İyi bir Sosyal Bilgiler eğitimi ile üretken, sorumluluk sahibi, etkin, vatanperver, birbirine saygılı bireyler yetiştirilir. Ancak kazandırılması hedeflenen değerler ve davranışlar noktasında ülkemizde Sosyal Bilgiler eğitiminin hala istenilen düzeye ulaşmadığı söylenebilir (Safran, 2008: 15).

Değer eğitimi ile ilgili birçok yaklaşım olmakla birlikte değerlerin kazandırılmasının da zor bir iş olduğu vurgulanır. Bu yaklaşımların bazıları ders programlarında etkinlik olarak yer alırken bazıları örtük program kapsamındadır. Kitaplar böyle bir eğitimin verilmesinde önemli araçtır. Değerlerin kuşaklar arası aktarımında, ders kitaplarının yanı sıra okuma kitaplarında yer alan metinler de önemli etkilere sahiptir (Sivrikaya, 2010: 3).

Hikâyeler çocukların yaşamlarında önemli etkiler bırakan eğitim araçlarıdır. Karakterin oluşturulduğu çocukluk döneminde, hikâye kahramanları çocuklara model olmaktadır. Bu husus dikkate alınarak, onları ahlaki yönden geliştirici hikâyelerle karşılaştırma konusunda öğretmenler gereken özeni göstermelidir (Şahinli, 2008: 15). Bu çalışmada, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında doğrudan verilmesi hedeflenen değerlerin, MEB'in tavsiye ettiği "100 Temel Eser" içinde yer alan hikâye kitaplarında ne ölçüde yer aldığı tespit edilerek hikâye kitapları ile 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerler arasında köprü kurulmaya çalışılmıştır.

1.1. Problem Cümlesi

6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere doğrudan kazandırılması hedeflenen değerler, MEB'in İlköğretim öğrencilerine tavsiye ettiği "100 Temel Eser" serisi içindeki hikâye kitaplarında ne ölçüde yer almıştır?

Alt Problemler

1. "100 Temel Eser" içerisindeki hikâyelerde yer alan olumsuz değerler nelerdir?
2. "100 Temel Eser" içerisindeki hikâyelere konu edilen olayların ele alınış biçimi öğrencilerin seviyelerine uygun mudur?

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, MEB'in İlköğretim okulları için hazırladığı "100 Temel Eser" içerisinde bulunan hikâye kitaplarındaki değerleri analiz ederek, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere doğrudan kazandırılması gereken değerlerin bu hikâye kitaplarında ne ölçüde yer aldığını tespit etmek ve söz konusu kitapların değer aktarımına yardımcı olup olamayacağı ile ilgili bulgular elde etmektir.

Bu doğrultuda araştırmamızda şu sorulara cevap aranacaktır:

1. Sosyal Bilgiler ile değer eğitimi arasında nasıl bir ilişki vardır?
2. İlköğretim 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde hangi değerler ele alınmıştır?
3. Hikâyelerin değer aktarmada etkisi nedir?
4. İlköğretim 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yer alan değerler ile 100 Temel Eser serisindeki hikâyelerde yer alan değerler arasında nasıl bir ilişki vardır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Sosyal Bilgiler bireylere toplumun sahip olduğu kültürel mirası ve değerleri aktarmayı amaçlamaktadır (Bilgili, 2010: 31). Öğrencilerin sosyal hayata hazırlanması ve arzu edilen değerlerin öğrencilere kazandırılması görevini diğer derslerin yanı sıra İlköğretim II. kademedeki, Sosyal Bilgiler dersi üstlenmiştir. 2005 yılında uygulamaya

konulan Sosyal Bilgiler programında değerlere ve değerler eğitimine çok önem verilmiş ve değer öğretiminin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin “telkin yöntemi, değer açıklama yaklaşımı, ahlaki muhakeme ve değer analizi” yaklaşımlarının kullanılabilmesi ifade edilmiştir (Aladağ ve Yel, 2009: 135-137). Bu yaklaşımların kullanılabilmesi için örnek durum ve olaylara ihtiyaç vardır. Bu örnek durum ve olayların en güzel örneklerine ise edebi eserlerde rastlanılmaktadır (Karatay, 2011: 1403). Edebi eserler içerisinde yer alan hikâyeler çocukların yaşamlarında etkili olan önemli bir eğitim aracıdır. Öğrencileri ahlaki yönden geliştirici hikâyelerle karşılaştırma konusunda gereken özen gösterilmelidir (Şahinli, 2008: 15).

Nitekim Milli Eğitim Bakanlığı'nın İlköğretim okullarında okutulmasını istediği “100 Temel Eser” ile ilgili genelgesi de bu durumun ciddiye alındığının bir göstergesidir. Ancak Milli Eğitim Bakanlığı birimlerince bir genelge ile okutulması istenilen hikâye kitaplarında yer alan değerler ile Sosyal Bilgiler derslerinde öğrencilere kazandırılması gereken değerler ne ölçüde örtüşmektedir? sorusunun cevabını bulmak da ayrı bir önem taşımaktadır. Yapılan literatür taramasında bu konu ile ilgili herhangi bir araştırmanın yapılmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu araştırma sonucunda elde edilecek bulguların alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

1. Seçilen örneklem grubun evreni temsil ettiği,
2. Seçilen kitapların öğrencilerin seviyelerine uygun olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırmanın konusunu oluşturan kitaplar “100 Temel Eser” içerisinde belirlenmiş 19 hikâye kitabı ile sınırlıdır.
2. İncelenen hikâye kitaplarının pek çok yayınevi tarafından yayınlanmış çeşitleri mevcuttur ve araştırmanın kapsamı sadece incelenen yayınevi ile sınırlıdır.
3. Kitapların betimsel çözümlenmeleri, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında doğrudan kazandırılacak değerler ile sınırlıdır.

4. Araştırma verileri ulaşılan yerli ve yabancı kaynaklar ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Öğretim Programı; okul içinde ya da dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneğidir (Demirel, 2010: 6).

Sosyal Bilgiler; insan ve toplumla ilgili bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan, demokratik değerlerle donatılmış, düşünen, becerili vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanıdır (Özpolat, 2009: 253).

Değer; günlük yaşantımızda, önemli amaçlar için bir dizi görev yapan, bize nasıl davranmamız ya da ne istememiz gerektiğini söyleyen, davranışlarımızı haklı çıkarmak, ahlaki olarak yargılamak ve diğerleri ile kendimizi karşılaştırmak için kullandığımız standartlardır (Rokeach, 1968-69: 550).

100 Temel Eser; Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2005/70 sayılı genelge ile İlköğretim okullarında öğrencilere okutulmasını önerdiği kitaplardır (EK: 1).

Hikâye; belirli zaman ve belirli yerlerde genellikle az sayıda kişi arasında geçen yaşanmış yahut yaşanabilir türde olayları ilgi çekici şekilde anlatan, okuyucuda heyecan ya da hoşlanma duygusu uyandıran düz yazı türüdür (Taşdemir, 2005: ?).

1.7. İlgili Araştırmalar

Şimşek'in, (2002), *İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Konularının Öğretiminde Hikaye Anlatım Yönteminin Etkililiği* adlı araştırması, 1999-2000 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Kırşehir Prof. Dr Erol Güngör İlköğretim Okulu 6. ve 7. sınıf öğrencilerinden toplam 120 öğrenci üzerinde yaptığı deneysel bir çalışmadır. İlköğretim 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde tarih konularının işlenişinde kullanılan hikâye anlatım yöntemi ile geleneksel yöntemin öğrenci erişilerine etkilerini ölçmek amacıyla yapılan çalışmada, dört deney grubu alınmış ön test, son test, kontrol grubu deseni kullanılmıştır. Araştırma neticesinde bilgi ve kavrama düzeyinde davranışlara

ulaşmada hikâye anlatım yönteminin, hem 6. hem de 7. sınıflarda, geleneksel yöntemden daha etkili bir yöntem olduğu belirlenmiştir.

Yüksel, (2006), *İlköğretim Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Öyküleri Kullanmanın Duyuşsal Özelliklerin Kazandırılmasına Etkisi* konulu araştırmasını 2005-2006 eğitim-öğretim yılı İstanbul ili, Mustafa Kemal İlköğretim Okulu 7. sınıflarından seçilen 66 öğrenci ile gerçekleştirmiştir. Ön test-son test kontrol gruplu deneme modelinde olan araştırma sonucunda, öykülerin ders aracı olarak kullanılmasının duyuşsal davranışları kazanmada anlamlı etkisi olduğu, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersine karşı olumlu tutum oluşturduğu, öğrencilerin derse katılımdaki isteğini artırdığı, ortaya konulmuştur.

Keskin, (2008), *Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması* adlı çalışmasında, nitel ve nicel araştırma yöntemlerini birlikte kullanarak değerler eğitiminin tarihsel gelişimi incelemiştir. Belge incelemesi tekniğinin kullanıldığı nitel boyutta II. Meşrutiyetten günümüze kadar yayınlanmış Sosyal Bilgiler Öğretim Programları değerler eğitimi açısından analiz edilmiştir. Değerlerin ve değer eğitiminin tüm programlarda önemli görüldüğü, az ya da çok değerlere yer verildiği tespit edilmiştir. Genel Tarama modelinin kullanıldığı nicel boyutta ise İstanbul iline bağlı 3 ilçeden random yöntemle 15 İlköğretim okulu örneklem olarak seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak anket ve 1998 ile 2004 yıllarında yayınlanmış Sosyal Bilgiler programları esas alınarak geliştirilen 5. sınıf öğrencilerine yönelik Değerler Eğitimi Ölçeği kullanılmıştır. Sonuçta, kız öğrencilerin değerlere sahip olma düzeylerinin erkek öğrencilerden daha fazla olduğu, ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin değerlere sahip olma puanını etkilediği ve sosyo-ekonomik düzey arttıkça değerlere sahip olma puanının arttığı, 1998 ve 2004 yıllarındaki programların 5. sınıf düzeyindeki öğrencilere, değerleri eşit kazandırdığı ortaya konulmuştur.

Öztürk (2008), *Batı Çocuk Klasiklerinde Temel Değerler* konulu araştırmasında, tercüme edilerek dilimize kazandırılan çocuk klasikleri üzerinde çalışmalara başlamadan önce eserleri belirlemek için anket çalışması yapmıştır. Tercümeleri yayınlanan klasik olmuş 20 çocuk kitabı içerisinde en çok sevilen ve en çok okunan 5 eseri tespit için değişik sosyo-kültürel şartlara sahip 6 ayrı okuldan 1000 öğrenci ile

anket yapmıştır. Anket değerlendirmesi sonucunda, 20 esere ait rakamsal bilgiler ve oranlar, kız-erkek öğrencilere göre okuma oranları grafikler halinde verilmiştir. “Dini Değerler”, “Sosyal Değerler”, “Özlemler”, “Sevgi” başlıklı dört bölümden oluşan incelemede en dikkat çeken husus tüm dini değerlerin eserlerin hepsinde ele alınmış olmasıdır. Eserlerin hiçbirisinde dini duyarlılığı zedeleyici unsurlara rastlanılmamıştır. Batıdan tercüme edilerek dilimize kazandırılan çocuk klasiklerinin kimliğini; dini semboller, Batı mitolojisi ve efsanelerin oluşturduğu ortaya konmuştur.

Balcı, (2008), *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Etkililiği* konulu, hem nitel hem nicel olan çalışmasını, İstanbul ili, Sarıyer ilçesi sınırlarında Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Rumelifeneri İlköğretim Okulu 6/A sınıfına devam eden 16 öğrenci ile (8 kız, 8 erkek) yürütmüştür. Araştırma kapsamına alınan deney grubuna uygulanan ön test-son test sonucunda birinci aşamada “(K-S) testi”, ikinci aşamada ise parametrik analiz testlerinden “Eşleştirilmiş iki grup arasındaki farkların testi” uygulanmıştır. Sosyal Bilgiler öğretiminde değerler eğitimi uygulamasında öğrencilerle yapılan çalışmaların öğrencilerin değerleri gerçekleştirme düzeylerinde farklılığa sebep olduğu; değer ölçeğinin ön test-son test sonucunda eğitim öncesi ve sonrası değerlerin gerçekleşme düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu ve bu anlamlılığın yönünün son test yönünde olduğu; değerlerin yapılan çalışmalarla bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutta içselleştirildiği; Sosyal Bilgiler öğretiminde değerler eğitimi uygulaması sonucunda öğrencilerin sosyal bilgiler dersine, sosyal bilgiler öğretimine, değer ve değerler eğitimine ilişkin algılamalarında farklı bir anlayış geliştirdikleri ifade edilmiştir.

Ay ve Deveci (2009), *İlköğretim Öğrencilerinin Günlüklerine Göre Günlük Yaşamda Değerler* başlıklı çalışmada, İlköğretim öğrencilerinin günlük yaşamlarında değerlerin yer alma durumunu belirlemeye çalışmışlardır. Doküman incelemesi yönteminin kullanıldığı araştırmaya 2007-2008 öğretim yılı bahar döneminde öğrenim gören Eskişehir ili Alpu ilçesi Ertuğrulgazi İlköğretim Okulu 5. sınıf öğrencilerinden 21 öğrenci katılmıştır. Analiz sonucunda, günlüklerden elde edilen değerler; Sorumluluk, Çalışkanlık, İnsan İlişkileri, Özdenetim, Ulusal Değerler, Onurlu Olma, Temizlik, Tutarlılık, Merhamet, Hoşgörü, Paylaşma, Dürüstlük ve Nezaket olarak yer almıştır. Günlüklerde en çok sorumluluk değeri ile ilgili ifadeler olduğu görülmüştür. Otoriteye saygı duyma ve disiplinli olma sorumluluktan sonra gelen değerler olmuştur.

Oruç, (2009), *Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitaplarında Edebi Ürünler*, adlı çalışmada ders kitapları, öğrenci çalışma kitapları, öğretmen kılavuz kitaplarını içerik, görsellik, dil ve imla açısından ele almıştır. Milli Eğitim Bakanlığına ait Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı ile üç farklı özel yayınevine ait Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Öğrenci Çalışma Kitapları içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. İncelenen dört farklı Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında; anı, biyografi, günlük, destan, fıkra, hikâye, mektup, roman özeti, seyahat ve şiir edebi ürünlerinin kullanıldığı, bu edebi ürünlerden en fazla hikâye türünün kullanıldığı belirtilmiştir. Ders kitaplarında toplam 55 adet hikâye metni kullanıldığı ve kullanılan edebi ürünler içerisinde %29'luk bir orana sahip olduğu, en az kullanılan edebi ürünün ise günlük olduğu saptanmıştır. Günlük türünün kitaplarda toplam 1 adet kullanıldığı ve edebi ürünler açısından % 0,5 orana sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dört farklı Sosyal Bilgiler 6. sınıf öğrenci çalışma kitabında ise anı, biyografi, destan, hikâye, mektup, piyes, seyahat ve şiir edebi ürünlerinin kullanıldığı, bu edebi ürünlerden de en fazla kullanılanın hikâye türü olduğu ifade edilmiştir. Öğrenci çalışma kitaplarında toplam 18 adet hikâye metni kullanıldığı ve kullanılan edebi ürünler içerisinde % 56'lık bir orana sahip olduğu belirtilmiştir.

Öcal ve Yiğittir, (2010), *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri* adlı çalışmalarında tekil tarama yöntemini kullanmışlardır. Çalışma, Ankara örnekleminde Altındağ, Mamak, Keçiören, Çankaya, Yenimahalle, Sincan ilçelerinden random yöntemle seçilen 9 farklı ilköğretim 6. sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin çevrelerindeki insanlarda görmek istedikleri değerlerin belirlenmesinde, uzman görüşleri doğrultusunda hazırlanan 1315 görüşme formu kullanılmıştır. 83 tanesi geçersiz sayılmış, 1232 öğrenci görüş formu değerlendirilmiştir. Öğrencilerce tercih edilen değerlerin Rokeach ve Akbaş'ın değer sınıflamaları ile uyumu karşılaştırılmıştır.

Öğrenciler görüşme formunda 97 değer ifadesinden bahsetmişlerdir. Ancak bunlar içerisinde sırasıyla çevre temizliği, saygı, güzel söz ve davranış, dürüstlük, çalışkanlık, çevre duyarlılığı, yardımseverlik, iyi insan olma, hoşgörü, doğa sevgisi, temizlik, sevgi ve güvenilirlik değerlerini daha çok tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bu 13 değerden, Rokeach'ın sınıflandırmasındaki değerlerden sadece 5 değer (dürüstlük,

yardımseverlik, hoşgörölü olma, temizlik ve sevgi), Akbaş sınıflandırmasındaki değerlerden ise 7 değerin (dürüstlük, yardımseverlik, hoşgörölü olma, temizlik, çevre temizliği, çevre duyarlılığı ve saygı) olduğu tespit edilmiştir. Her iki sınıflandırma türünde de öğrencilerin daha çok temel değerlere yöneldikleri ve bilimsel değerlere yeterince önem vermedikleri görölmüştür.

Cüro ve Gömleksiz, (2011), *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Tutumlarının Değerlendirilmesi* konulu betimsel nitelikteki bu araştırmayı, 2009-2010 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılında Diyarbakır ili Ergani ilçesinde 14 İlköğretim okulunda yürütmüşlerdir. Veriler beşli Likert tipi bir ölçek ile toplam 1360 tane 7. sınıf öğrencisinden toplanmıştır. Öğrencilere ait kişisel verilerin analizinde yüzde ve frekans teknikleri kullanılmıştır.

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının öğrencilere verilmek istenen değerleri kazandırmada etkili olduğu sonucu bulunmuştur. Öğrencilerin en çok ülkesini ve milletini sevme yönünde olumlu tutum geliştirdikleri bunu sırasıyla ülkenin bağımsızlığının önemini kavrama, ulusal değerlere önem verme, geçmiş tarihi ile gurur duyma yönündeki tutumların izlediği görölmüştür. Sosyo-ekonomik düzeyi iyi olan okulda öğrenim gören öğrencilerin vatanseverliğe ilişkin tutumları alt sosyo-ekonomik düzeydeki okulda öğrenim gören öğrencilere nazaran daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ailenin gelir düzeyi yükseldikçe vatanseverliğe ilişkin tutumlarda da artış görölmüştür. Ayrıca kız öğrencilerin vatanseverlik tutumları erkek öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır. Aynı zamanda Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının öğrencilerin kültürel değerlere ilişkin tutumlarında çevre ve doğaya ilişkin tutumlarında ve öğrencilerde saygıyı geliştirmede olumlu etkileri olduğu tespit edilmiştir. Sosyo-ekonomik düzeyi daha iyi olan okullarda öğrenim gören öğrencilerin kültürel değerlere daha olumlu tutumlar besledikleri ve kız öğrencilerin kültürel değerleri daha fazla benimsedikleri görölmüştür.

Doğan, (2011), "*100 Temel Eserde*" 6, 7. ve 8. Sınıflar İçin Önerilen Ortak Kitaplar Üzerine bir Araştırma adlı tarama modelini kullandığı çalışmasında, 100 Temel Eserden Türkçe Dersi Öğretmen Kılavuz Kitaplarında 6, 7 ve 8. sınıflarda ortak önerilen hikâye ve roman türünde 10 eser örneklem seçmiştir. Verilerin analizi için betimsel analiz yöntemini kullanmıştır. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'na

göre yapılan incelemede “Genel amaçlar”, “Öğrenme Alanları” ve “Okuma Metinlerinde Bulunması gereken Özellikler” e göre değerlendirilen söz konusu eserlerden beşinin (Hep O Şarkı, Barbaros Hayrettin Geliyor, İnsan Ne İle Yaşar, Dede Korkut Hikâyeleri, Mesnevi’den Hikâyeler) çocuk edebiyatı kitaplarında yer alan bu özelliklere uygun olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Değerler

2.1.1. Değerin Tanımı

“Değer” sözcüğü taşıdığı anlam bakımından derin ve köklü felsefi bir arka plana ve geleneğe dayanmaktadır. Değerler toplumsal yapıyı düzenleyici işlevinden dolayı salt teorik bir ilgi konusundan ziyade pratik bir tartışma konusu olarak ortaya çıkmıştır (Kılıç, 2011: 51).

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük’te değer sözcüğü, “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık kıymet” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2009). Eğitim Terimleri Sözlüğü (1974) ise değeri, “Bir varlığın ruhsal, toplumsal, ahlaksal ya da güzellik yönünden taşıdığı düşünülen yüksek ya da yararlı nitelik” olarak tanımlamıştır.

“Değer” kavramı felsefe, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, iktisat, teoloji gibi birçok alanın ortak kavramıdır ve her alan değer kavramını farklı yönleriyle ele alıp incelemiş ve farklı tanımlamalarda bulunmuştur.

Değer teriminin farklı tanımlarının çokluğu şaşırtıcıdır ancak değerler duygularla ilgilidir. Değer bir tür inançtır. Bilişsel kavramın ötesinde psikolojik hayatın özelliklerini içerir. Değerler daha sıradan olgusal inançlardan ayrılırlar. (Carr, 1991 : 244).

Felsefede değer, insanın kendisi, doğa ve toplum ile ilişkilerinde ortaya çıkan, hayata anlam veren fikir, inanç, eylem ve ideallerdir. Ahlak ya da değer felsefesinde değer kavramı, olgu bilincinden sonra oluşan ve belli duygulara, arzulara, ilgilere, amaç, ihtiyaç ve eylemlere sahip olan özneye ilişkisi içinde, olguya belli nitelikler yüklemeye belirlenen tavır olarak tanımlanmaktadır. Özne olguya belli nitelikler yüklemektedir. Bu

durum öznenin bireysel tercihihine göre gelişen fiilin görüntüsüdür (Ekşi ve Katılmış, 2011: 9). Psikoloji ise değeri, bir inanç olarak ele alır. Değerin önemi, objektif bir esasa dayanıp dayanmamasında değil, kişiye yol gösterici bir rol üstlenmesindedir. Ahlaki davranışlar konusunda değer, bir kişinin insanlara ait nitelikleri davranışları değerlendirirken başvurduğu ölçüttür (Güngör, 2010: 28). Sosyolojide değer, kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen davranış ve bu davranışın arkasındaki temel düşüncedir. Eğitim Bilimleri ise, insan boyutuyla değeri, öğrenim çağındaki tüm bireylerin uygun ahlaki kararlar almasını ve davranışlar sergilemesini sağlayacak duygu, düşünce ve davranışlar olarak tanımlarken, toplum boyutuyla değerleri, insanların bir arada huzur içerisinde yaşamalarını sağlayacak düşünüş ve davranışlar olarak tanımlamıştır (Aşıcı, 2009: 9-10).

Değerlerin, tipik olarak bize etkileri açısından en yaygın ve en güçlülerinden bazıları işlettiğimiz düşünme modelleri ve anlayışlar ile somutlaştırılır (Bonnet, 2000: 16). Değer, bir şeyin aynı türden şeyler arasındaki yerine konumuna yüklenen anlamlardır. Örnek verecek olursak; sevdiğimiz birisi tarafından hediye edilen bir kitap bizim için çok değerlidir ancak bir başkası için bu kitap hiçbir anlam ifade etmeyebilir (Ekşi, Katılmış, 2011: 9). Bu durumda değerlerin belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimini sağlar, davranışlara kaynaklık eder ve onları yargılamaya yarayan anlayışlar geliştirir. Ayrıca, istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları gösterir (Eryaman ve Genç, 2007: 90). Değerler, tümüyle nesnel olmayan, duygulardan arındırılmamış doğru ve yanlışın ayırt edilmesinde yardım eden inançlar, toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgular, bireyin bilincinde yer eden ve davranışı yönlendiren, toplum ve bireylerin faydası için iyi olduğuna inanılan ölçütlerdir (Canpolat, Kaya ve Küçüktağ, 2010: 1123).

Değerler, başkalarının değerleri, tutumları ve davranışlarını etkilemek için bir şeyin denemeye değer ya da değmez olduğunu bildiren kullandığımız kriterlerdir. Kültür, sosyal sistem, toplum, cinsiyet, eğitim, dini inanç ve politik kimlik muhtemelen çok sayıda insanın değer sistemini az ya da çok benzer şekillerde biçimlendiren önemli bazı değişkenlerdir (Rokeach, 1968-69: 552).

Rokeach değerleri, belirli davranışların ya da sonuçların, kişisel ya da toplumsal olarak kabul edilebilir olup olmadığını işaret eden sürekliliği olan inançlar olarak

tanımlamıştır. Aynı zamanda Schwartz ve diğerlerinin (2001), kültürler arası bir örneklem üzerinde yaptıkları araştırma sonuçlarına göre, önem düzeyleri değişebilen, insanlara yaşamları boyunca rehberlik eden prensipler, arzu edilen durumlar şeklinde yaptıkları değerler tanımlaması da en çok kaynak alınan tanımlamalardan birisidir (Akt. Balcı ve Yelken, 2010: 82).

Theodorson and Theodorson (1979), değeri, özel amaç ve eylemleri yargılamada temel bir standart sağlayan, bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlılıklarıyla oluşan soyut, genel davranışlar prensibi olarak tanımlamıştır (Akt. Baloğlu, Karadağ ve Yalçınkayalar, 2006: 70).

Güngör (2010: 28), bir inanç olarak değeri, dünyanın belli bir kısmı ile ilgili idrak, duygu, bilgilerin bir terkibi olarak tanımlar. Değer insanın belirli bir şekli olmak itibarıyla ondan çok üstte bir zihin organizasyonudur. Değer tek bir inanca değil, organize olmuş bir grup inanca tekabül eder. Örneğin; insanlara yardımcı olmanın iyiliği hakkındaki inancımız, birden fazla inançtan (insanın kıymetli olduğuna olan inanç, iyilik yapmanın sağlayacağı vicdani huzura olan inanç, yardımseverliğin barışı sağlayacağına duyulan inanç, Tanrı'nın yardım edenleri sevdiğine dair olan inanç vs.) oluşturmaktadır. Bu inançlar da diğer insanlarla olan ilişkilerimizde kazandığımız hayat tecrübelerinden doğmuştur.

2.1.2. Değerlerin Özellikleri ve İşlevleri

Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır. Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir. Değerler sadece bilinç değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır. Değerler bireyin bilincinde yer alır ve davranışı yönlendirirler. Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değerler normları da içerir (2005 MEB Sosyal Bilgiler Kılavuz Kitabı), ancak değerler, normlar içerisinde somutlaşır ve etkinlik kazanır. Bir arada organize olmuş bir grup inanca karşılık gelen değerler, hayatın anlaşılıp yorumlanmasına rehberlik eder. Böylece insanların hayata bakış açısı gelişmiş olur (Bozgeyikli, Çıkkılı ve Dilmaç, 2008: 71).

Değer, toplumdaki tek tek bireylere ait bir kavramken, değerler, topluma ait bir kavramdır. Bireyler bir araya gelerek toplumu oluşturur. Dolayısıyla bu yönüyle değer

kişiyile ortaya çıkar. Her ne kadar toplum bireylerden oluşmuş ise de, toplumdaki değerlerin kaynağı kişinin dışındadır ve kişi bu değerleri kontrol edemez (Aşıcı, 2009: 10).

Değerlerin, tıpkı bir mıknatısa yapışan parçacıklar gibi insanları bir araya getirme ve onları ortak hedefler doğrultusunda çalışmaya yöneltme özelliği vardır (Gülseren, 2009: 40). İnsanların yaşamını inandıkları değerler belirler. Kendini yaşamın akışından kurtaran insan her anını inandığı değerler doğrultusunda sürdürmeye gayret eder (Özden, 1999: 49). Değerler bireysel ve toplumsal anlamda davranışlara rehberlik eden, davranış ve fiilleri belirleyici norm ya da ilke olarak ifade edilebilir. Toplumsal yapı, davranış kalıbına dönüştürülen değerler tarafından inşa edilirse, o toplumsal yapı kendi öz dinamikleri ile var olur. Söz konusu norm ya da değerler “en iyi”, “en doğru” olarak benimsenen genel davranış ilkeleridir (Kılıç, 2011: 52).

Tozlu (1992: 52), değeri, insanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özellik olarak görür. Çünkü salt tabiatta değer söz konusu değildir. İnsan kendine verilen üstün düşünme gücüyle tabiattan başka içinde yaşayacağı çevrede hissedeceği bir dünya oluşturur. Değerler insanın hem iç dünyasını hem de kâinatın kurulup, işlendiği, değerlendirildiği ölçütler durumundadır. İnsanın maddi yapısının ötesinde ruhi öze dayanan değerler, kültürel dünya içerisinde var edilirler. İnsandan tabiata giden her türlü yol değerlerden geçmekte ve her türlü etkileniş yine değer süzgecinden geçerek insana geri dönmektedir. Bu nedenle değer sarsıntısı yaşayan toplum ve fertlerin sağlıklı gelişim göstermesi imkânsızdır.

Bir beşeri öğenin tanınması işlevlerinin bilinmesine bağlıdır. Sosyolojide işlev, “herhangi bir sosyal olgunun, bütün içinde yerine getirdiği görev” olarak ifade edilir. Siyasi, estetik, sosyal, ailesel, tüm beşeri olayların dayandığı değerler vardır ve değerlerin işlevi bütün bu beşeri olayların gerçekleşmesinde belirleyici olmasıdır.

Fichter (1990), değerlerin bazı işlevlerini şöyle sıralamıştır:

- Değerler, yargılamada birer araç olarak kullanılır.
- Kişilerin dikkatini istenen, yararlı ve önemli görülen kültür nesnelere üzerinde odaklaştırırlar.
- İdeal düşünme ve davranma yollarını gösterirler.

- Sosyal rollerin sevilmesinde ve gerçekleşmesinde rehberlik ederler.
- Sosyal kontrol ve baskı araçları görevini yerine getirirler.
- Dayanışma araçları olarak devreye girerler.

Değerlerin en önemli işlevi, sosyal hayatı biçimlendirmesidir. Buna “*gerçekleştirme*” denilmektedir. Hukuk, din, dil, sanat gibi tüm kültürel varlık olguları bir değer yapısının gerçekleştirilmesidir yani her alan kendine has yapı içinde bir değeri açığa çıkarmaktadır. Örneğin, hukuk, hak, adalet, emek gibi değerler sosyal ilişkiler dünyasında bir yaptırım gücüne bağlı olarak somut bir şekil alırlar (Aydın, 2011: 41-42).

Sosyolojik yapıyı kurucu işleve sahip olan değerler aynı zamanda, doğabilecek toplumsal çatışmaları da önleyici işlevselliğe sahiptir. Bireysel ve toplumsal alanda tutarlı bir yapı oluşturan değerler, güven ve barış ortamının kurulmasına imkân sağlamaktadır (Kılıç, 2011: 53). Değer sadece keyfi beğeni ya da onay ifadeleri değil, yararlı olacak şekilde “ilkeli tercihler” olarak kabul edilmelidir. Ayrıca değerler özellikle insan çıkarları ve amaçları ile ilgilidir (Halliday, 1996: 75).

2.1.3. Değerlerin Sınıflandırılması

Bireysel yaşamın dışında toplumsal yapıda hukuk, ahlak, din, eğitim-öğretim, aile, siyaset, ekonomi, demokrasi gibi birçok kurumların kendine özgü değerler alanı vardır. Değer üretim ve aktarım mekanizması olarak önemli işlevselliğe sahip olan bu toplumsal kurumlar, değerlerin içselleştirilmesinde önemli role sahiptirler. Beşeri gereksinimlere bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal kurumlar bu gereksinimi karşıladığı sürece varlıklarını korurlar ve normlar, değerler aracılığıyla toplumsal yapılara devamlılık sağlarlar. Gereksinimlerdeki değişime bağlı olarak kurumların yapısında da dönüşümler olmakta ve değerlerin de bir değişim geçirdiği görülmektedir. Buna bağlı olarak toplumların sosyal alışkanlıklarında ve davranışlarında farklılaşma olmaktadır. Örneğin geçmişte “kanaat değeri” önemsenen bir değerken günümüzde “eşitlik”, “özgürlük”, “girişimcilik” ön planda tutulan değerler haline gelmiştir. Değerler alanında yaşanan dönüşümler teorik alanda farklı değer sınıflamasını da beraberinde getirmiştir (Kılıç, 2011: 52).

2.1.3.1. Spranger değer sınıflaması

Spranger'in bilimsel, ekonomik, sosyal, estetik, politik ve dini olmak üzere altı temel kategoriye ayırdığı değer sınıflandırması Allport, Vernon ve Lindzey tarafından ölçeğe dönüştürülmüş ve denenmiştir. Bunun sonucunda, sanatçıların estetik değerlerinin, öğrencilerin bilimsel değerlerinin, din adamlarının dini ve sosyal değerlerinin ve iş idaresi öğrencilerinin ekonomik değerlerinin en yüksek puanları aldıkları belirlenmiştir (Aktepe, 2010: 60).

Tablo 2.1.

Spranger'in Değer Sınıflaması

Değerler	Özellikleri
Bilimsel Değer	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Deneysel, eleştirici, entelektüel olan insan bilimsel değerlere sahiptir.
Ekonomik değerler	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerler önemsenmelidir.
Sosyal değer	Başkalarına sevgi, yardım ve bencil olmama önemlidir. En yüksek değer insan sevgisidir.
Estetik değer	Birey hayatı olayların çeşitliliği olarak algılar, sanatı toplum için zorunluluk olarak görür, simetri, uyum ve forma önem verir.
Politik değer	Kuvvetle ilgilidir. Kişisel güç, etki, şöhret her şeyin üstündedir.
Dini değer	Dünyevi hazlar feda edilir. Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar

Kaynak: Aladağ, S. (2009), İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi.

2.1.3.2. Rokeach değer sınıflaması

Bireyin değer sayısı biyolojik ve sosyal olarak ihtiyaçlarıyla eşit sayıda ya da sınırlıdır denebilir. Rokeach, buradan hareketle amaç değerler ve araç değerler olmak üzere iki tür değerden söz etmiştir. Rokeach ve arkadaşları güvenilir “Değer Ölçme” aracı geliştirmiş 18 amaçsal 18 araçsal değer ortaya koymuştur. Ulusal bir örnek de dâhil olmak üzere pek çok grup test edilmiştir. Bulgular “Kültür, toplum, kişilik değerlerinin, değerlerin temel öncülü, tutum ve davranışların önemli sonucu olduğunu göstermektedir.” Böylece çok sayıda gruplar arasındaki mukayeseler değişen demografik, kültürel, sosyal sınıf ve kişilik değişkenlerinin farklı değer kalıplarının öncüllerini ortaya koymuştur (Gouldner, 1975: 659).

Tablo 2.2.

Rokeach'ın Değer Sınıflaması

Amaçsal Değerler	Araçsal Değerler
1-Rahat bir yaşam	1-Hırslı
2-Eşitlik Mutluluk	2-Geniş Görüşlü
3-Heyecan Verici Yaşam	3-Güçlü
4-Aile Güvenliği	4-Temiz
5-Özgürlük	5-Cesur
6-Sağlık	6-Hoş gören, Bağışlayıcı
7-Dünyada İç Huzur	7-Yardımsever
8-Olgun Sevgi	8-Dürüst, Samimi
9- Ulusal Güvenlik	9-Hayal Gücü Kuvvetli
10-Zevk	10-Bağımsız
11-Kurtuluş, Selamet	11-Entelektüel
12-Kendine Saygı	12-Mantıklı
13-Başarı	13-Şefkatli, Sevecen

Tablo 2.2 (devamı)

Amaçsal Değerler	Araçsal Değerler
14-Sosyal Onay	14-Sadık, Vefalı
15-Gerçek Dostluk	15-İtaatkâr
16-Akıl	16-Kibar, Edepli
17-Dünyada Barış	17-Sorumlu
18-Güzellikler	18-Kontrollü

Kaynak: Rokeach, M. (1973), The Nature Of Human Values.

Amaçsal değerler varoluşla ilgilidir, araçsal değerler, davranış biçimlerini belirler, (Gümüş, 2009: 13). Amaç değerler, idealleştirilmiş varoluşun son durumlarına işaret eden değerler olurken, araç değerler ise idealleştirilmiş davranış tarzlarına işaret eden değerlerdir. Amaç değerler tercih edilen hedefler, araç değerler tercih edilen davranış kalıplarıdır. Amaç ve araç değerler birbirinden farklı fakat aynı zamanda karşılıklı olarak birbirleri ile bağlantılıdır. Bir davranış tarzı birkaç amaç değer kazanımı için araç olabilir, yine birkaç davranış tarzı da bir amaç değer kazanımı için araç olabilir (İşcan, 2007: 23).

2.1.3.3. Schwartz değer sınıflaması

Schwartz'ın değer listesi 57 değerden oluşmaktadır. Denekler bu değerleri ve açıklamaları okuyup kendi hayatlarını yönlendiren bir ilke olmaları açısından taşıdıkları öneme göre 1 (ilkelerime ters düşer) ile 7 (en üst düzeyde önemlidir) arasında değişen bir ölçek üzerinde değerlendirme yapmıştır. Toplam 57 değer, 10 değer türü olarak sınıflandırılmıştır.. Bu gruplama tablo 3'de verilmiştir (Yılmaz, 2009: 113).

Tablo 2.3.
Schwartz Değer Sınıflaması

Değerler	Özellikleri
Güç	Sosyal güç ve itibarı sağlamak, toplum ve insan kaynakları üzerinde kontrol ya da hâkimiyet kurmak.
Başarı	Kişisel başarı boyunca sosyal standartlara göre yeterlik göstermek.
Hazcılık	Zevk ve bedensel memnuniyet duymak.
Uyarılma	Cesur, heyecanlı, yenilikçi bir yaşantı sahibi olmak.
Öz-denetim	Bağımsız düşünme, yaratıcı olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, meraklı olmak, kendine saygılı olmak.
Evrensellik	Tüm insanların ve doğanın refahı için uzlaşma, takdir etme, hoşgörü ve koruma. Açık fikirli olmak ,makul olmak, sosyal adalet, eşitlik, dünya barışı, güzel bir dünya, doğa ile uyum sağlamak ve çevreyi korumak.
Kibarlık	İnsanların mutluluğunu korumak ve güçlendirmek. Yardım etmek, açık sözlü olmak, bağışlayıcı, vefalı, sorumluluk sahibi olmak ve doğru arkadaşlık kurmak, olgun yaşam.
Geleneksellik	Geleneksel kültürün ya da dinin sunduğu gelenek ve fikirlere saygı duymak, sadakat göstermek ve kabul etmek. Alçak gönüllülük, payına düşeni kabullenmek, dindar olmak, geleneklere saygılı ve ılımlı olmak.
Uyum	Soğuk kanlı davranmak, hevesli olmak, kibar olmak, itaatkar olmak, kendini denetleyebilmek, ana-babaya ve yaşlılara değer vermek.
Güvenlik	Toplumun ilişkilerinde güvenlik, uyum ve istikrarını sağlamak Aile güvenliği, ulusal güvenlik, sosyal düzen, iyiliğe karşılık vermek, sağlıklı olmak.

Kaynak: Schwartz, S. (1996), Value Priorities and Behavior: Applying a Theory of Integrated Value Systems.

2.1.3.4. Nelson değeri sınıflaması

Tablo 2.4.
Nelson'a Göre Değer Sınıflaması

Bireysel değerler	Bireysel değerler seçim yapmada ve satın aldığımız ürünlerde, hobilerimizde olduğu gibi diğer kişisel tercihlerimizle ilgilidir.
Grup değerleri	Belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir. Bu grup; aile, kulüp, dini ya da politik bir grup olabilir.
Sosyal değerler	Bireyin mevcut toplumsal yapı içerisinde varlığını devam ettirmesine yarayan değerlerdir. Adalet, saygı, farklılık, eşitlik gibi değerler sosyal değerlerdir.

Kaynak: Yazıcı, K. (?), Değerler Eğitimi Genel Bir Bakış.

2.2. Değerler Eğitimi

Günümüzde insanların sosyal çevresini sadece aile ve okul değil, televizyon, dergi, bilgisayar oyunları, internet, oyuncaklar ve reklâmlar aracılığıyla tüm dünya oluşturmaktadır. Böylece değerler baş döndürücü bir şekilde değişime uğramaktadır ve değer karmaşası yaşayan çocuklar için değer aktarımı çok daha önemli bir hale gelmektedir (Sivrikaya, 2010: 31). Küreselleşmenin doğurmuş olduğu değer aşınmasından dolayı özellikle son on yılda değer eğitimi ilgi artmıştır. Ülkemiz de yaşanan değer aşınmasından kendisine düşen payı almış ve bu konu üzerine eğilmeye başlamıştır. Aynı zamanda ülkemizin ortak değerler topluluğu olan Avrupa Birliği'ne uyum sürecini yaşaması değer eğitimi gündeme getiren önemli sebeplerden biri olmuştur (Kılıç, 2011: 53).

Değer eğitimi, kuşkusuz eğitimin konusu olduğundan dolayı iyi düzenlenmiş eğitim çalışmaları ile bireylere değer eğitiminin verilmesi büyük önem taşımaktadır. Sosyal bir varlık olan insanın, içinde yaşadığı toplumun inanışlarını, değerlerini davranış biçimlerini, dikkate alma zorunluluğu vardır ve bu da hayat boyu eğitimi gerektiren bir süreçtir. Temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek aile, okul ve toplumun

başlıca görevlerindedir. Büyüklere saygı, küçüklere sevgi, dürüstlük, adil olma gibi birçok değer temeli öncelikle aile ortamı içerisinde atılır. Ailede değerler sosyal öğrenme şeklinde oluşmaya başlar. Okullarda bir plan ve program dâhilinde yapıldığından dolayı belli bir yol, sistem takip edilmelidir. Çocuk anne babayı taklit eder ve çocukların davranışları çevrelerinden aldıkları tepkilere göre şekillenir (Sivrikaya, 2010: 28-29).

Değerler sistemini yitirmeye başlayan bir toplum en önemli sosyal kontrol aracını yitirmeye başlamış demektir. Okullar bireylerin karşı karşıya kaldıkları güçlüklerle baş etme bu değişime uyum sağlamalarında önemli bir göreve sahiptir (Gömleksiz, 2009: 32). Çağın getirdiği olumsuz koşullar karşısında okullar, öğrencilerine iyi tercih yapabilmeleri için seçenekler sunabilmelidir. Dolayısıyla okullarda okutulan derslerin programları değer öğretimine cevap verecek şekilde hazırlanmalıdır. İnsanlar iyi ahlaki karaktere kendiliğinden sahip olamazlar, bireylerin değerler ve becerilerle donatılması öğretimin temel hedeflerinden olmalıdır. Norberg (2003), “ *okullaşma hiçbir zaman için nötr değildir. Amacı genç insanları farklı taleplere göre eğitmektir. Bu talepler bilgiyi ve onun kadar önemlisi de değerleri içerir. Öğretme, bütün yetiştirme şekillerinde olduğu gibi, etik, moral, norm ve değerleri kapsar.*” sözleriyle değerlerin öğrencilere kazandırılmasında okulların taraf olarak yer alması gerekliliğini vurgulamıştır (Akt. Büyükbaş, 2009: 208-209). Değerler okul hayatının pek çok alanında öğretilmektedir. Yapılan araştırmalar kaliteli eğitimde değer eğitiminin örtük boyutunu ortaya koymuştur. Kaliteli eğitimin etkilerini en yüksek seviyeye çıkarmak, iyi hazırlanmış değerler eğitimi programı aracılığıyla mümkündür (Clement and Lovat, 2008 :13).

2.2.1. Değer Eğitimi Yaklaşımları

Değerlerin eğitimi ve öğrencilere uygun bir şekilde öğretilmesi ile ilgili geçmişten günümüze kadar pek çok fikir öne sürülmüş, çok farklı yaklaşımlar kullanılmıştır. Bir kısmı değerlerin doğrudan öğretimine, bir kısmı da akıl yürütme, sorgulama ve yansıtıcı düşünme süreçlerine ağırlık vermektedir. Değerlerin bir düşünme ve karar verme süreci olarak kazanımına yönelik olan bu yaklaşımların bazıları sınıf içinde ders programlarında etkinlik olarak yer alırken, bazıları da okulun açık ve örtük

tüm programını kapsamaktadır (Doğanay: 2009:236).

Lickona, Molnar gibi eğitimciler, değer eğitiminde daha çok doğrudan eğitim ve hikâyelerden yararlanmayı, Kohlberg gibi ahlaki gelişimciler, tartışma ve adil topluluklar oluşturma gibi yöntemlerin uygun olacağını savunurken, Superka (1973), değerler eğitimi ile ilgili beş yaklaşım ortaya koymuştur. Bunlar telkin etme, ahlaki gelişim, analiz, belirginleştirme, davranış öğrenme yaklaşımlarıdır (Akt. Aladağ ve Yel, 2009: 127).

2.2.1.1. Telkin etme yaklaşımı (Değerlerin doğrudan öğretimi)

Blanchette (1970) ve Bensley (1974) tarafından geliştirilen telkin etme yaklaşımının amacı, öğrencilere belirli değerleri kazandırmak, bunların öğrenciler tarafından özümsemesini sağlamak ve sahip oldukları değerleri değiştirerek istenilen değerleri daha iyi yansıtmasını sağlamaktır. Bu süreç içerisinde de model olma, olumlu olumsuz pekiştirme, oyunlar taklitler, rol oynama gibi birçok öğrenme yöntemi kullanılmaktadır (Aladağ ve Yel, 2009: 127).

Bu yaklaşım değer kazandırmak için eskiden beri en çok uygulanan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda öncelikle kazandırılacak değer belirlenir ve programlanmış etkinlikler vasıtasıyla kazandırılmaya çalışılır. Yetişkinler belirledikleri temel değerleri telkin etmeye dayalı bir yaklaşımla efsanevi kahramanlar, öyküler, töresel oyunlar ve kahramanlık şarkıları aracılığıyla öğretirler. "*Telkin insanlara sürekli tekrar ederek neyin iyi neyin kötü olduğunu söylersen, o yönde davranacakları sayılına dayanır*". Sorgulama olmaksızın değerlerin kabul edilmesine dayanan bu yaklaşım hakkında yapılan araştırma sonuçları öğretmenler için bu yöntemin yetersiz kaldığı, işlemediği yönündedir (Doğanay, 2009: 238).

2.2.1.2. Ahlaki gelişim (Ahlaki ikilem)

Temelde Lawrence, Kohlberg ve Piaget'nin çalışmalarına dayanan bu yaklaşım değer kazandırmadan ziyade eleştirel düşünmeyi ve muhakemeyi vurgulayarak çocuğun kendi değerlerini keşfetmesini ve geliştirmesini öğretir (Yiğittir, 2009: 76).

Ahlaki gelişimin amacı, bireyin toplumsal değer yargılarını edinerek bulunduğu

çevreye uyum sağlaması, fakat sonunda kendi ilke ve değer yargılarını oluşturmasıdır. Nihai hedef; hak, adalet, özgürlük, insan hakları gibi evrensel değerler ışığında kişinin kendi değer yargılarını oluşturmasını sağlamaktır (Özden, 1999: 99).

Bu yaklaşımın temelini oluşturan ahlaki gelişim basamakları ilk önce, çocukların kendi kurallarını uygulayarak oynadıkları günlük oyunlarını gözlemleyen Jean Piaget tarafından ortaya konmuştur.

I. Ahlak Öncesi Basamak: (0-2 yaş) kurallara uyma hassasiyetinin olmadığı dönemdir.

II. Geleneksel Çeşitliliğin Sağlandığı Basamak: (4-8 yaş) güç ve suç korkusuyla kurallara uyumun söz konusu olduğu dönemdir.

III. Kendine Hakimlik (Otonom) Basamağı: Bu dönemde kuralların amacı ve sonucu ele alınır, değişim yaşanır (Yiğittir, 2009: 76).

Piaget, çocukların yaşlarına bağlı olarak, yargılama sistemlerinde oluşan değişimleri sistemli bir şekilde incelemiş ve ahlak gelişimi dönemlerini belirlemiştir. Değişik yaş gruplarındaki çocuklara öyküler anlatılarak akıl yürütme biçimleri incelenmiştir. Çocukların öyküleri değerlendirmeleri sonucunda iki dönem belirlenmiştir:

Dışa Bağımlı Dönem: On yaşına kadar olan dönemdir. Ahlaki yargılar açısından başkalarına bağımlılık vardır. Yetişkinler tarafından konulan kurallar sorgulanmadan kabul edilir. Suçun önem derecesini ortaya çıkan fiziksel sonuç belirler.

Özerk Dönem: 11 yaş ve üzeri yaşlarda değerlendirmeler “görelilik” kazanmaya başlar. Koşullar dikkate alınarak değerlendirmeler yapılır, ahlaki yargılar esneklik kazanır. Davranışın iyi ya da kötü olduğuna karar verirken o davranışın altında yatan niyete bakılır. Çocuklar bu dönemde daha çok kendi yaptıkları değerlendirmeye uygun davranmaya başlarlar.

Ahlaki gelişimle bilişsel gelişim arasında paralellik olduğunu ortaya koyan Piaget, soyut işlemler basamağına ilerleyen bireylerin özerk döneme doğru geçtiklerini belirlemiştir. Soyut işlemler basamağına geçen bireylerin öykülerin ana fikirlerini daha iyi kavradıkları ve ana fikre uygun şekilde cevaplar verdikleri saptanmıştır (Erdem, 2000: 116-117).

Ziebertz (2007), ahlaki yargının gelişimini insanların potansiyel olarak geçtiği altı

aşamalı dizin olarak tanımlayan Lawrence Kohlberg bu yaklaşımın başlıca savunucularından birisidir. Bu yaklaşımda ahlaki ikilem içeren hikâyelerle öğrencilerin ahlaki yargılarını ortaya çıkarmak amaçlanır (Akt. Yalar, 2010: 43).

Ahlaki yargının insan yaşamındaki işlevi çerçevesinde incelenmesi gerektiğini vurgulayan Kohlberg'in ahlak gelişim kuramı, Piaget'nin kuramının yeniden incelenip adlandırılmasıdır. Her ikisi de çocuk ve yetişkinlerin belirli durumlarda ahlaki gelişim düzeylerini belirlerken, öykülerden yararlanmış ve davranışları nasıl yorumladıklarını incelemiştir. Kohlberg de Piaget gibi ahlak gelişiminin bilişsel gelişime paralel olduğunu dönemler içinde ortaya çıktığını ifade etmiştir. Ancak Kohlberg' in Piaget' den farkı, ahlaki gelişimi evrensel ahlaki ilkelerin keşfi olarak görmesidir. Piaget, ahlaki gelişimi bir inşa süreci olarak ele almıştır. Piaget anlattığı öykülerde eylem ve düşünce arasında bir fark gözetmezken, Kohlberg varsayımsal öyküler anlatarak, bireyin zihnindeki çatışmaları anlamaya çalışmıştır. Değişik yaş grubu ve sosyo-ekonomik şartlara sahip bireylere değişik öyküler vererek öyküde anlatılan durum ile ilgili bir karara varmalarını istemiştir. Burada önemli olan doğru ya da yanlış cevabın verilmesi değil öykülerde anlatılan soruna karşı çözüm sunarken öğrencilerin nasıl davranacakları ve yapacakları değerlendirmelerdir. Kohlberg'in kullandığı öyküler ile bireylerin karşı karşıya bırakıldığı problem durumlarından (ahlaki ikilemlerden) iki örnek durum aşağıda verilmiştir:

Örnek Durum: Ali' ye babası, okuldan arta kalan zamanlarda çalışıp 500.000 tl biriktirebilirse onu yazın kampa göndereceğine söz verdi. Ali hafta sonları evlerinin yakınlarındaki pastanede çalışarak 500.000 Tl biriktirebildi. Ancak babası yaz gelince fikir değiştirerek, parayı kendisine vermesini istedi. Ali de babasına ancak 100.000 tl biriktirebildiğini söyleyip, kalan para ile kampa gitmeye karar verdi. Kararını da kardeşi Aydın'a anlattı. Aydın gerçeği babalarına söylemeli mi?

Örnek durum: Ege Bölgesi'ndeki bir ilçede bir kadın kanserden ölmek üzeredir. O ilçedeki bir doktora bitki özlerinden yaptığı bir ilacın kanseri tedavi ettiğini söylemektedir. Gerçekten de ilacı kullanan bazı hastalar iyileşmiş görünmektedir. Ancak doktor ilacın kendisine mal oluşunun on katı fazlasına satmakta, bir doz ilaç için 50. 000.000 tl istemektedir. Hasta kadının kocası ilacı satın alabilmek için her türlü çareye başvurmuş, gerekli paranın ancak yarısını toplayabilmiştir. Bunun üzerine

doktora giderek karısının ölmek üzere olduğunu anlatmış, ya kendisine ilacı daha ucuz vermesini ya da ilacın kalan parasını daha sonra ödemesini istemiştir. Ancak doktor bunu kabul etmemiş “ bu ilacın isteklisi çok fazla, parası olana satarım” demiştir. Çaresiz kalan koca sonuçta bir gece ilacı gizlice çalmıştır. Sizce de ilacı çalmalı mıydı?

Öykülerin sonunda verilen kararın dayanakları kişinin içinde bulunduğu ahlaki gelişim düzeyine yönelik ipuçları vermektedir (Erdem, 2000: 117-118).

Kohlberg araştırmaları sonucunda öğrencilerin gelişme dönemlerini üç evre ve altı basamakta toplamıştır.

A. *Gelenek öncesi düzey:* Değerler dışa bağımlı ve kişinin ihtiyaçları ön plandadır.

I. Dönem: *Ceza ve İtaat:* 4 ile 6 yaş arasını kapsayan bu dönemde kişi cezadan kaçtığı için kurallara uyar.

II. Dönem: *Çıkara Dayalı Alış-Veriş:* 6 ile 9 yaş arasını kapsayan bu dönemde kişi ödüle ulaşmak için kurallara uyar.

B. *Geleneksel Düzey:* Geleneksel değerlerin benimsendiği bu düzeyde başka kişi ve grupların ihtiyaçları dikkate alınır.

III. Dönem: *Kişiler Arası Uyum:* 10 ile 15 yaş arasını kapsayan bu dönemde kişi başkalarının onayını almak için kurallara uyar. İyi çocuk evresidir.

IV. Dönem: *Kanun ve Düzen:* 15 ile 18 yaş arasını kapsar. Kişi bu dönemde otoriteye, sosyal kurallara ve kanunlara suçluluk ve dışlanma kaygısından dolayı uyar (Akbaş, 2004: 100-101).

C. *Gelenek Ötesi Düzey:* İnsan haklarının gözetildiği evrensel değerler benimsenir.

V. Dönem: *Sosyal Anlaşma:* 18 ile 20 yaş arasını kapsayan dönemdir. Uyulması gereken kurallar, toplumsal düzeni sürdürmek için gereklidir. Bu evrede kurallar toplumsal sözleşme niteliği taşıdığından toplum, çoğunluğun yararına olabilecek seçenekleri mantıksal olarak tartıştığı anda ahlaksal ölçütleri değiştirebilir.

VI. Dönem: *Evrensel Ahlaki İlkeler:* 20 yaş ve üzerini kapsayan dönemdir. Bu evrede bireyler toplumsal ahlaki kurallara, içselleştirilmiş ideallerin gerekli kıldığı

davranış biçimlerine başkalarından çekindikleri için ya da cezadan kurtulmak için değil suçluluk duymaktan kaçındıkları için uyarlar. Kişinin davranışlarına insan hakları, eşitlik, demokrasi, özgürlük gibi evrensel değerler yön verir (Baydar, 2009: 33).

2.2.1.3. Değer analizi

J. Dewey tarafından geliştirilmiş olan problem çözme ve düşünme yöntemine benzeyen bu yaklaşım, öğrencilerin mantıklı ve rasyonel ahlaki kararlar alma becerilerini geliştirmede kullanılır. Gerçek ya da yapay olsun, bir problemle karşılaştığı zaman uygulanan Değer Analizi yaklaşımında örnek olaylarla ahlaki düşünme becerisi kazanılır ve aynı zamanda bilimsel problem çözme yöntemini sosyal problemlere uygulama öğrenilir (Akbaş, 2008: 351).

Welton ve Mallan (1999), değer analizi yaklaşımında kullanılan süreci 8 aşama olarak belirtmişlerdir.

1. Değer sorununu belirleme: *Can köpekleri çok sevmektedir. Bir gün yolda babasıyla giderken küçük bir köpek yavrusu görürler sokakta. Yavru çok sevimlidir. Can babasından yavruyu eve götürüp götüremeyeceğini sorar. Burada sorunun boyutlarını dikkatle ele almak düşünmek gerekmektedir. Örneğin sorunu sağlık açısından, evdeki fiziksel koşullar açısından, komşulara verilebilecek rahatsızlık açısından değerlendirilebilir.*

2. Karşılaşılan değer sorununu açıklığa kavuşturma: *Burada açıklığa kavuşturulması gereken sorun, Can'ın köpek sevgisinin mi yoksa kendi sağlığı ve komşuların rahatsız olma durumunun mu öncelik kazanacağını belirlenmesidir.*

3. Sorun hakkında bilgi ve kanıtlar toplama: *Üçüncü ve dördüncü adımdaki bilgilerin birlikte ele alınması gerekir.*

4. Bilgi ve kanıtların uygunluğunu ve doğruluğunu değerlendirme: *Sorunla ilgili bilgi toplama ve bu bilgilerin güvenilirliğini sağlama için seçenekler iki boyutta ele alınabilir.*

- Köpeği eve almak için nedenler:

- *Can köpeği çok sevmektedir.*

- *Köpek yavrusunun sokakta yaşamını devam ettirmesi zor görünmektedir.*
- *Köpeğin eve alınmaması için nedenler:*
  - *Köpeğin tüylerinden Can rahatsız olabilir.*
  - *Komşular köpeğin havlamasından rahatsız olabilir.*
  - *Köpeğe bakabilmek için evde uygun bir yer gerekmektedir ve balkon dışında da bir yer yoktur.*

Bu bilgilerin karşılaştırılma sürecinde başka gerekli bilgilerin de hesaba katılması gerekmektedir. Örneğin;

- *Evde hayvan besleme ile ilgili yasal bir düzenleme var mı, varsa ne gibi kuralları vardır?*

5. Olası çözüm yollarını belirleme: Burada anahtar soru, seçeneklerin ne olduğudur. Köpek yavrusunu eve alma ya da sokakta bırakma dışında başka çözüm yolları var mıdır? Örneğin yerel belediyenin hayvanları koruma merkezi. Evleri daha uygun olan bir arkadaş bulma vb.

6. Çözüm yollarının her birinin olası doğurgularını belirleme ve değerlendirme: Burada her bir seçenekle ilgili olası sonuçların neler olabileceği belirtilir ve tek tek değerlendirilir.

7. Seçenekler arasından birini seçme: Altıncı maddede belirtilen seçeneklerin değerlendirme işlemi tamamlandıktan sonra en uygun seçeneğe karar verilir.

8. Seçilen öneri doğrultusunda davranımda bulunma: Akıl yürütme süreci kullanılarak karar verildiği için öğrenci artık verdiği karar doğrultusunda davranımda bulunacaktır.

Görüldüğü gibi bu yaklaşım, telkin ve dayatmadan çok nedensellik ve mantıklı düşünmeye dayanmaktadır (Akt. Doğanay, 2009: 242-243).

Sosyal Bilgiler öğretimi için oldukça kullanışlı bir yöntem olan ve öğrencileri araştırma konuları ya da doğruluk hakkında kanıtlanabilir gerçekler elde etmeye teşvik eden bu yaklaşım, değer açıklama yaklaşımından farklı olarak, öğrencilerden kendi değer yargılarını savunmalarını ister. Bu yaklaşımın ahlaki gelişim yaklaşımından farkı ise, kişisel ahlaki ikilemden ziyade, öncelikli olarak sosyal konuları içermesidir. Analiz

yaklaşımında, sosyal değer problemlerinde kullanılan kişisel ve grup çalışmaları, kütüphane, alan araştırmaları, seminer ve sokratik sitil gibi mantıksal sınıf tartışmaları, değerler eğitiminin en çok kullanılan öğretim metotlarıdır.

2.2.1.4. Değer belirginleştirme (Değer açıklama)

John Dewey'in çalışmalarından etkilenerek Raths, Harmin ve Simon tarafından 1966 yılında bir değer kuramı adıyla oluşturulan bu yaklaşımın temeli, doğrudan öğretim yaklaşımının aksine bireyin neye değer verip vermeyeceğine başkalarının telkiniyle değil, muhtemel doğruları inceledikten sonra değer hakkında kendisinin karar vermesine dayanmaktadır. Her düşünceye saygı göstermek esastır. Amaç, insanlara değerlerini anlamaları için yardım etmektir. Eğer insanların değerleri net olursa, o zaman insanlar daha az düzensizlik ve tutarsızlık gösterirler.

Rol oynama, açık uçlu sorular, düşünce kâğıtları, otobiyografi, görüşme, öğrenci raporları vb. gibi pek çok öğretim tekniğinin kullanıldığı Değer belirginleştirme yaklaşımı, 4 anahtar özelliğe sahiptir.

1. Yaşam üzerine bir odak: Yaklaşım, bireylerin değerlerini belirtmeleri için onların dikkatini kendi yaşam yönlerine çeker.
2. Ne olduğunun kabulü: Değerleri açıklamak başkalarının kararsızlık durumlarını kabul etmek anlamına gelmektedir.
3. Daha uzağı yansıtmaya bir davet: Başkalarının durumlarını kabul etmenin yanı sıra onların durumları üzerine de bazı şüpheleri teşvik etmektedir.
4. Kişisel güçlerin bir gıdası: Eğer insanlar değerleri bilirse yaşamlarının sorumluluklarını da alabilirler. Ayrıca değer belirginleştirme kendine hakim olma duygusunu da besler (Aladağ ve Yel, 2009: 131-133).

Bu yaklaşımda değerler, zorlama yapılmadan içinde farklı etkinliklerin yer aldığı üç basamak kullanılarak kazandırılır. Raths, Harmin ve Simon bu basamakları ve bu basamakların içinde yer alan etkinlikleri şöyle belirtmişlerdir:

Seçme: Çocukların özgürce seçim yapması özendirilir, seçme durumuyla karşılaşıldığında, alternatif seçenekler oluşturulmasına ve her bir alternatifin doğruları üzerine düşünülerek alternatifleri değerlendirmede çocuklara yardımcı olunur.

Ödüllendirme: Bu basamakta çocukların neyin ödüllendirilip korunduğu konusunda düşünceleri sağlanır. Seçtiği değerleri başkalarına iletebilmesi ve bu seçeneklerin onaylaması için fırsatlar sunulur.

Davranma: Çocuklar seçtiği değerlere uygun davranması ve tutarlı yaşaması için özendirilir ve yaşamın sonraki anlarında tutarlı davranışların tekrarlanması için çocuklara yardımcı olunur (Doğanay, 2009: 239).

Bireyin değerlerin farkına varmasını sağlama, değerleri üzerine düşünme, değerlerin toplumsal yaşamdaki rolünü anlama ve değerlere uygun şekilde karar alma becerilerinin kazandırılmasında kullanılan değer belirginleştirme yaklaşımı, öğrencilerin gizlilik haklarını zedelediği, öğretmenleri birer danışman veya psikiyatrist rolüne soktuğu, bütün değerleri eşit doğrulukta gördüğü, ahlaki ve ahlaki olmayan konuların ayırt edilmesindeki başarısızlığı gibi konularda ciddi eleştiriler almaktadır (Akbaş, 2008: 350). Leming 75' ten fazla araştırma sonucunu inceledikten sonra, bu yaklaşımın istenilen davranış değişimini sağlamadığını ortaya koymuştur. Hatta bu yaklaşımın savunucularından olan Kirschenbaum son yıllarda daha kapsamlı bir değer eğitimi yaklaşımı olarak karakter eğitimini gördüğünü belirtmiştir (Akt. Doğanay, 2009: 242).

2.2.1.5. Davranış öğrenme yaklaşımı

Jones ve Newmann tarafından geliştirilmiş olan bu yaklaşım beş değer eğitimi yaklaşımının en az gelişmiş olanıdır. Davranış öğrenme yaklaşımı, öğrenciye kendi değerlerine dayanan kişisel-sosyal davranışlar için fırsatlar sağlar. Değer eğitimi sınıfla veya grupta sınırlandırılmaz aksine toplumdaki tecrübesel öğrenmeyi de kapsar. Değerler kaynaklarını toplum ya da kişilerden değil, toplum ve kişiler arasındaki etkileşimden alır. Analiz ve belirginleştirme yaklaşımında kullanılan birçok öğretim metodu davranış öğrenme yaklaşımında da kullanılır. Sadece bu yaklaşıma özgü teknikler ise; kişiler arası ilişkiler ve davranış projelerindeki beceri uygulamaları ve grup organizasyonlarıdır. Grup organizasyonları toplumda kişisel ve grup hareketleri arasında bağlantıyı kurma fırsatları sağlar (Aladağ ve Yel, 2009: 134).

2.3. Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununa göre Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları:

I. Genel Amaçlar

Madde2.

Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılap ve ilkelerine ve anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip; insan haklarına saygılı; kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (2009 MEB Sosyal Bilgiler Kılavuz Kitabı).

Eğitim sistemi genç nesilleri eğitimin ulusal ve evrensel amaçlarına göre yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Görüldüğü gibi, Türk eğitimi, ulusal bir karakter üzerinde evrensel ilkeleri benimsemiş, bilimsel gelişmelere açık bir felsefeyi yansıtmaktadır. Bu

felsefe, genç nesilleri ulusal kültür içerisinde “*manevi ve kültürel değerlerle*” sosyalleştirirken, “*hür ve bilimsel düşünme gücü*” kazandırarak onların evrensel kültüre uyumunu ön görmektedir (Dağlı, 2007: 6).

2.4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçları

1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.

2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.

3. Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.

4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.

5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.

6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.

7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.

8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.

9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.

10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.

11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.

12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir.

13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.

14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşleri sunar.

15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.

16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.

17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir (MEB, 2009).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki ifadelerle program vizyonu, “*21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştiren, düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmek*” olarak belirlenmiştir.

Eski programın vizyonuyla büyük benzerlik gösteren 2005 programının en önemli farkı; programın vizyonunda yer alan temel öğelerin uygulanan etkinlikler içerisinde öğrencilere beceri ve değer olarak kazandırılmasının amaç edinilmesidir (Koca ve Yazıcı, 2008: 23).

2.5. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Değerler

İlköğretim programında tüm dersler vatandaşlık değerlerini desteklemektedir; ancak en önemli role, vatandaşlık eğitimi amacıyla bilgi, beceri ve değerlerin bir araya getirildiği Sosyal Bilgiler dersi sahip denilebilir. Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin toplum tarafından benimsenen değerleri kazanarak, toplum yaşamına iyi bir vatandaş olarak katılması beklenir. Zira değerler, Sosyal Bilgiler programının öğretilmesi güç, ama ihmal edilmemesi gereken öğelerinden biridir. Doğrudan ya da konular içerisinde yeri geldikçe değerlerin ele alınması kaçınılmazdır. Nitekim 2004 Sosyal Bilgiler programı'nda da değerlerin özellikleri sıralanmış, değerler eğitimine geniş yer verilmiştir (Çengelci, 2010: 35).

Sosyal Bilgiler Programı'nda değer, "Toplumun ya da bir sosyal grubun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç temel ahlaki ilke ya da inançlar" olarak tanımlanmıştır (MEB, 2009).

Tablo 2.5.

Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerler.

Aile birliğine önem verme	Estetik
Adil olma	Hoşgörü
Bağımsızlık	Misafirperverlik
Barış	Sağlıklı olmaya önem verme
Özgürlük	Saygı
Bilimsellik	Sevgi
Çalışkanlık	Sorumluluk
Dayanışma	Temizlik
Duyarlılık	Vatanseverlik
Dürüstlük	Yardıms severlik

Kaynak: MEB, 2009.

Toplum mühendisliği görevini üstlenen Sosyal Bilgiler dersinin, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci, sorumluluk sahibi, bilimsel düşünebilen, üretken, yurdunu ve ulusunu seven, demokrat, yardımsever, insana ve çevreye saygılı, Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı bireyler yetiştirmesinin yanı sıra yıkılan kültür ve değerlerimizi de iyileştirme gibi görevi de vardır. Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi konusu üzerinde dikkatle durulması gerekmektedir. Çünkü belirtilen değerlere ulaşıldığı takdirde Sosyal Bilgiler dersinin evrensel amacı olan etkili vatandaş yetiştirme amacına ulaşılabilir (Cüro ve Gömlüksiz, 2011: 104).

2.5.1. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 6-7. Sınıflar

Tablo 2.6.

Doğrudan Verilecek Değerlerin Öğrenme Alanlarına ve Sınıflara Göre Dağılımı

ÖĞRENME ALANI	6. SINIF DOĞRUDAN	7. SINIF DOĞRUDAN
	VERİLECEK DEĞERLER	VERİLECEK DEĞERLER
Birey ve Toplum	Bilimsellik	Farklılıklara saygı
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğal Çevreye duyarlılık	Vatanseverlik
Kültür ve Miras	Kültürel Mirasa duyarlılık	Estetik
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Sorumluluk	Dürüstlük
Küresel Bağlantılar	Yardımseverlik	Barış
Güç, Yönetim ve Toplum	Hak ve Özgürlüklere saygı	Adil olma
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Çalışkanlık	Bilimsellik

Kaynak: MEB, 2009.

2.5.2. Sosyal Bilgiler 6. ve 7. Sınıf Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Tanımları

Bilimsellik;

6. sınıf ders kitabında “Birey ve Toplum” öğrenme alanında, “Sosyal Bilgiler Öğreniyorum” ünitesinde, 7. sınıf ders kitabında “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında, “Zaman İçinde Bilim” ünitesinde doğrudan verilecek olan değer bilimselliktir.

Milli Eğitimin Temel İlkelerinden olan “bilimsellik” şu şekilde açıklanmıştır:

“ Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metotlarıyla ders araç ve gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir. Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli olarak gelişme ve yenileşmenin sağlanması bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak yapılır. Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekle görevli eğitim kurumları gereğince donatılıp güçlendirilir, bu yöndeki çalışmalar maddi ve manevi bakımdan teşvik edilir ve desteklenir” (MEB, 2009). TDK, Türkçe Sözlükte bilimselliği “bilimsel olma durumu” olarak tanımlamıştır.

Doğal Çevreye Duyarlılık;

6. sınıf ders kitabı “İnsanlar, Yerler, Çevreler” öğrenme alanında, “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinde doğrudan verilecek olan değer doğal çevreye duyarlılıktır.

“Doğada bulunan tüm canlılar arasında bir denge vardır. Doğada bulunan dengenin bozulması insanın yaşam süresini, yaşam kalitesini ve sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Doğadaki tahribatın sona erdirilmesi, doğanın tekrar tüm canlılara hizmet eder duruma gelmesi ancak çevreyi koruma duyarlılığına sahip bireyler sayesinde gerçekleşir. Doğal çevreyi korumanın birinci şartı, çocuklardan başlayarak tüm bireylere doğa sevgisi aşılmasıdır” (MEB, 2009).

İnsan ve diğer canlıların yaşamını korumak için düşünülen çözümlerin başında çevre eğitimi gelmektedir. Bu konuda da değerler eğitimi önemli paya sahiptir. Öğrencilerin çevre bilgisinin ve çevreye karşı duyarlılıklarının artırılmasında etkili bir yol olabilir. Çünkü insanlar değer verdikleri şeyleri korur (Çetin, Tahiroğlu ve Yıldırım, 2010: 233).

Kültürel Mirasa Duyarlılık;

6. sınıf ders kitabı “Kültür ve Miras” öğrenme alanında, “İpek Yolu’nda Türkler” ünitesinde doğrudan verilecek olan değer kültür ve mirasa duyarlılıktır.

“Kültürel miras, insanlığın veya bir milletin tarihi süreç içinde oluşmuş karakteristik özellikleri yansıtan eserler ve değerler bütünüdür. Kültürün insan, aile, sosyal çevre, eğitim, sosyal değerler gibi insani; bayrak, millet, vatan, dil, din, tarih, örf, adet gibi milli; bilim teknoloji, sanat gibi evrensel boyutları vardır” (MEB, 2009). TDK, duyarlılığı, “duyarlı olma durumu, duygunluk, duyarlık, hassaslık” olarak tanımlamıştır.

Sorumluluk;

6. sınıf ders kitabı “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında, “Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde, doğrudan verilecek olan değer sorumluluktur.

“Sorumluluk, başkalarının haklarına saygı göstermek ve kendi davranışının sonuçlarına sahip çıkmaktır. Sorumluluk sahibi bireyler;

-Kendi kararlarını verebilen,

-Karar alırken ellerindeki kaynakları kullanabilen,

-Değer yargılarını gözetken,

-Bağımsız davranabilen,

-Kendine güvenli,

-Başkalarının haklarını çiğnemenen kendi ihtiyaçlarını karşılayabilen bireylerdir” (MEB, 2009).

TDK, Büyük Türkçe Sözlükte, sorumluluğu, “Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet” olarak tanımlamıştır. (Stevenson, 2006: 4)’a göre, bazı insanlar yapmış oldukları yanlışları kendi kendilerine bile bazen kabul etmezler oysa sorumluluk sahibi insanlar hatalarından ders alırlar.

Yardımseverlik;

6. sınıf ders kitabı “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında, “Ülkemiz ve Dünya”

ünitesinde, doğrudan verilecek olan değer yardımseverliktir.

“Yardım, kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanmaktır. Muhtaç insanlara yardımcı olmak veya bu amaç için kurulmuş çeşitli sosyal örgütlere bağışta bulunmak, oralarda gönüllü çalışmak, yardım etmeyi istemek, yardımseverlik duygusunun göstergesidir. Yardımseverlik değerini sadece maddi ölçütler dâhilinde algılamamak gerekir. Bazen bir söz, bazen üzüntüyü paylaşmak bazen bir problemi dinlemek ve umut vermek de yardımseverlik duygusunun ifadesidir” (MEB, 2009).

Hak ve Özgürlüklere Saygı;

6. sınıf ders kitabı “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında, “Demokrasinin Serüveni” ünitesinde doğrudan verilecek olan değer hak ve özgürlüklere saygıdır.

İnsan hakları bireylerin yalnızca insan olmaktan dolayı kazandıkları haklardır. İnsan hakları kanuni eşitlik, kişi güvenliği, bireysel özgürlük, düşünce ve inanç özgürlüğü, siyasal hakları ve mülkiyet hakkını içine alır. Çalışma, adil ücret, sosyal güvenlik, sendika ve grev, sağlık ve eğitim haklarını belirtir. Ayrıca bunlar ortak ve evrensel haklardır (Üste, 2007: 296).

Çalışkanlık;

6. sınıf ders kitabı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında, “Elektronik Yüzyıl” ünitesinde doğrudan verilecek değer çalışkanlıktır.

“Çalışkanlık, çalışmak, bir şeyi oluşturmak veya ortaya bir iş çıkarmak için emek harcamak olarak tanımlanabilir” (MEB, 2009).

Farklılıklara Saygı;

7. sınıf ders kitabı “Birey ve Toplum” öğrenme alanında, “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesinde doğrudan verilecek değer farklılıklara saygıdır.

Herkes birbirinden farklıdır. Dünyadaki tüm insanların göz, cilt, saç gibi birtakım fiziksel özellikleri birbirinden farklıdır. Toplumların güzellik ve beğenme anlayışı farklıdır. Ayrıca kişilerin bir olaya bakış açıları sorunlara getirdikleri çözümler de farklıdır. Hiç kimse fiziksel özelliklerinden dolayı veya sahip olduğu bir engelden dolayı aşağılanamaz, toplumdan dışlanamaz. Aynı zamanda herkes başkalarının görüşlerine değer vermeli saygı göstermelidir, eleştiriler saygı sınırları içinde olmalıdır (MEB,

2009).

Hoşgörü, öz saygı, önyargılardan uzak olma, insanları olduğu gibi kabul etme öğelerini içeren farklılıklara saygı kavramı, insanları dil, din, ırk, kültür gibi nitelikleri açısından sınıflandırmadan, farklılıkları bir zenginlik olarak görüp kabullenmek gerektiğini ifade eden değerdir (Aktaş, Küçük ve Mindivanlı, 2012: 99).

Vatanseverlik;

7. sınıf ders kitabında “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında, “Ülkemizde Nüfus” ünitesinde doğrudan kazandırılacak değer vatanseverliktir.

Vatan, bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçasıdır. Vatanseverlik, insanların yaşadığı toprakları ve o topraklar üzerinde kurulmuş olan devleti koruması, ülkenin daha iyi bir geleceğe sahip olabilmesi için çaba sarf etmesi ve gerektiğinde o topraklar için canını feda edebilmesidir (MEB, 2009).

Estetik;

7. sınıf ders kitabında “Kültür ve Miras” öğrenme alanında, “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinde doğrudan kazandırılacak değer estetiktir.

“Güzelliği, güzelliğin insan ruhundaki etkilerini inceleyip değerlendiren bilim dalıdır. Estetik değer kazanmış bireyler tarihi, kültürel, doğal mirası korurlar, yaşamın güzelliklerinin farkına vararak bu güzelliklerden zevk alırlar. Aldıkları zevki başkaları ile paylaşırlar” (MEB, 2009).

Dürüstlük;

7 sınıf ders kitabında “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında, “Ekonomi ve Sosyal Hayat” ünitesinde doğrudan verilecek değer dürüstlüktür.

“Konuşurken özü sözü bir olmak, tanık olduğu bir olayı, olduğu gibi anlatmak, arkadaş ilişkilerinde içten davranmak, her zaman haklıdan yana tavır almak kazanılması gereken ahlaki değerlerdir” (MEB, 2009).

Barış;

7. sınıf ders kitabında “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında, “Ülkeler Arası Köprüler” ünitesinde doğrudan verilecek değer barıştır.

Barış ortamı karşılıklı anlayış ve hoşgörüyle oluşturulur. Huzuru bozacak her

türlü davranış engellenmeye çalışılmalıdır. Sanat, spor, kültürel faaliyetler insanların birbirlerini tanımalarına ve dostluklarını geliştirmelerine yardımcı olacak ve barış ortamı oluşacaktır (MEB, 2009).

Adil Olma;

7. sınıf ders kitabında “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında, “Yaşayan Demokrasi” ünitesinde doğrudan verilecek değer adil değildir.

Adil olma, adaletle iş görme, doğruluktan ayrılmama hakkı yerine getirmektir. Adalet herkesi gücü ölçüsünde sorumlu tutmaktır. Adil insanlar, olaylar karşısında tarafsızdır, alışverişlerinde dürüştür, kendi çıkarlarını ikinci plana atarlar başkalarına haksızlık yapmazlar (MEB, 2009).

2.6. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Değer Aktarımı

2.6.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Tanımı

Sosyal bilgiler öğretiminin amaç, içerik ve yönteminin ne olduğu ya da ne olması gerektiği konusunda uzun süre anlaşma sağlanamamış ve "Sosyal Bilgiler nedir?" sorusuna çok farklı yanıtlar verilmiştir. Yapılan sosyal bilgiler tanımlarından bazıları şöyledir:

Wesley (1950), "sosyal bilgiler pedagojik amaçlarla basitleştirilmiş sosyal bilimlerdir".

Barry vd.,(1978), "sosyal bilgiler vatandaşlık eğitimi amacıyla sosyal bilimler ve beşeri bilimlerin kaynaştırılmasıdır".

Engle ve Ochoa (1988), "Sosyal Bilgiler özellikle vatandaşlık eğitimiyle ilgilidir".

Barth (1991), "Sosyal bilgiler, kritik sosyal konularda vatandaşlık becerilerinin uygulanması amacıyla, sosyal ve beşeri bilimler kavramlarının disiplinlerarası bir yaklaşımla kaynaştırılmasıdır"

Sosyal bilgiler program anlayışının anavatanı ABD'de Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) 1992 'de üzerinde uzlaşa sağlanan şu tanımlı yapmıştır:

“Sosyal bilgiler, sosyal ve beşeri bilimleri vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşeri bilimler, matematik ve doğa bilimlerden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal Bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır" (Akt. Öztürk, 2009: 3-4).

Sosyal Bilgiler, toplumsal gerçeklerle kanıtlamaya dayalı bir süreç ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgilerdir. Toplumsal gerçek kavramı içine, insanın yaşamında zorunlu olan daha rahat ve mutlu yaşamasını sağlayan, kendi gizil güçlerini geliştirmesinde yardımcı olan tüm toplumsal olgular ve ilişkiler girer. Bu açıdan Sosyal Bilgiler tüm sosyal bilimlerin kesiştiği bir alan olarak düşünülebilir. Her sosyal bilimin özel ilke ve genellemeleri Sosyal Bilgilerin kapsamına girmeyebilir ancak toplum yaşamını düzenleyen tüm ilke ve genellemeler bu alanın konusu olabilir. Sosyal Bilgilerde olgular bütün halinde verilmelidir. Gerçek bir bütündür. İlköğretimde çocuk toplumsallaştırılırken bilim dallarının ortak noktaları birleştirilip sunulmalıdır. Bu durum çocuğun gelişim ve öğrenme ilkelerine de uygundur. Çünkü insan her türlü olguyu bütün halinde görür ve daha kolay öğrenip anlar (Sönmez, 2010: 3). Nitekim Sosyal Bilgilerin, 20. yüzyılın başında Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkış kaynağı; “iyi vatandaş yetiştirmek” şeklinde politik bir yaklaşımın yanı sıra “çocuğun 15-16 yaşlarına kadar algı gelişiminin bütüncül olduğu” şeklindeki eğitimsel yaklaşımdır (Şimşek, 2006: 132).

2.6.2. Sosyal Bilgiler Dersi Değer Öğretiminde Edebiyatın Rolü

İnsanı öteki canlılardan ayıran en temel niteliklerin başında düşünme ve yaratıcılık özelliği gelir ki bu özelliklerin en önemli ürünlerinden biri edebiyattır. Birbirinden habersiz, ayrı amaçlarda olan insanları ruh ve zevkçe birleştirici köprüyü kuran edebiyat ile eğitim arasında sıkı ilişki vardır. Çünkü her ikisi de insan ve insan topluluklarıyla ilgilenir. Eğitim açısından edebiyatın değeri, insana geniş bir ortam

içerisinde kendine en uygun olanı seçme özgürlüğü vermesidir. Sadece teknolojik araçların değil aynı zamanda insanları iyiye, güzele ve doğruya yöneltme açısından sanatın da asıl amacı yaşamı kolaylaştırmaktır. Toplumunu derinden etkileyen edebiyat, toplumun yapısındaki değişime bağlı olarak da değişmektedir. Edebiyat yaşamı yansıtmanın yanı sıra yaşamı biçimlendirmektedir (Kavcar, 1999: 2-4).

İlköğretim çağı çocuklarının gelişim özelliklerine bakıldığında aileden kazandığı değerlerin yanı sıra kendi değerlerinin de geliştiği, mantıksal ve eleştirel düşüncenin arttığı gözlenmektedir. Bu gelişimlerin gözlendiği bir çağda edebiyat, hayal gücü iyice zenginleşen çocukları edebiyat ikliminde zevkli yolculuklara çıkaracaktır (Dursunoğlu, 2007: 33). Sosyal Bilgiler dersinde edebiyatın kullanılması demokratik toplum yapısının oluşumunda etkili olan, iletişim becerileri, empati, kendini ifade etme gibi yeteneklerin kazanımında önemli rol oynayabilir. Toplumda var olan ilişkileri sıradan ya da olağanüstü şekilde anlatan halk hikâyelerinden sosyal bilgiler dersinde yararlanılabilir (Kan, 2006: 542).

Öğretim durumuna bağlı olarak edebiyat, Sosyal Bilgiler programı içine de kaynaştırılabilir. Örneğin, bir öğretmen öğrettiği ünite ile ilgili bir hikâye kitabı seçebilir ve öncelikle Sosyal Bilgilerle alakalı sorular sorarak etkili dinlemeyi sağlayabilir, aynı zamanda hikâyeye ara vererek ünite ile hikâye arasında bağlantıyı kurmaları için öğrencilere kısa tartışmalar yaptırabilir (Doğanay, 1991: 42)

Sosyal Bilgiler dersinde duyuşsal, devinişsel ve bilişsel hedeflerin gerçekleştirilmesi gerekir. Bu doğrultuda edebi ürünler pek çok katkı sağlayabilir. Edebi metinler vasıtasıyla çocuklar, kendilerini farklı mekân ve zamanda yaşayan kişilerle karşılaştırabilir. Bu onlarda empatik düşünme alışkanlığını geliştirirken karakter eğitimine de katkı sağlar. Daha çok duyuşsal alanla ilgili olan kültür aktarımı Sosyal Bilgiler dersinin en önemli amaçlarından biridir ve Otluoğlu'nun (2001), yaptığı deneysel araştırmada ortaya koyduğu gibi, Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılan edebi ürünler, öğrencilerin duyuşsal hedeflerinin gerçekleştirilmesinde çok önemli paya sahiptir ve çağdaş eğitimin dünü koruyarak yarını güven altına alma ülküsünü gerçekleştirirmedi etkili rol oynar. Bu konuda edebi ürünler çok önemli işleve sahiptir. Çünkü edebi ürünler tarih bilincine sahip olan genç nesillerin çağa uyumuna zemin hazırlar. Öğrenciler, içinde yaşadıkları toplumun geçmişini ve bugününü öğrenirken

diğer toplumlar hakkında da bilgi sahibi olur, insanlığın yüzyıllardan beri oluşturduğu zengin kültürel ve sosyal yapıyı tanıma fırsatı bulurlar (Otluoğlu ve Öztürk, 2002: 37-40). “*Bir milleti tanımak isterseniz, edebi eserlerine bakmalısınız*” sözünden yola çıkarak, milletleri tanımanın yollarını bildiren, en sağlam ipuçlarını veren eserlerin edebi eserler olduğu söylenebilir (Dursunoğlu, 2007: 29).

Etkili vatandaşlığı gerçekleştirmek için nitelikli ticari kitaplar iyi bir öğretim kaynağıdır. Edebi çalışmalar insanların yaşamları hakkında bilgi içerir ve kişilerin becerilerini geliştirmelerinde önemli deneyimler sunacak mükemmel içeriğe sahiptir. Sosyal Bilgiler öğrencileri edebi yapıtları eleştirel gözle okuyarak bilgili bir vatandaş olarak hak ve sorumluluklarını yerine getirmenin araçlarını elde edebilirler. Çünkü birçok nitelikli ticari kitap problem çözme, başkalarının görüş açılarını inceleme ve görüşleri gerçeklerden ayırt etmede etkili birer kaynaktır (Doğanay, 1991: 39). Çocuğun okuma kültürü edinimi sürecinde yazılı kültür yoluyla etkili ve amaçlanan bir iletişime yönlendirilmesi, çocuğun edebiyatla kurduğu etkileşimin niteliği, yetişkinlerin çocuk gerçekliğini bilmeleri ve çocuğun yaşlara göre değişen ilgi ve gereksinimlerine göstereceği duyarlılık ile yakından ilgilidir (Sever, 2006: 45). Nitekim 2004 yılından itibaren Sosyal Bilgiler ders kitapları her açıdan öncekilere göre farklılık göstermektedir. Bu durum yenilenen programdan kaynaklanmıştır. Kitaplarda konuların sunum şekilleri değişmiş, düz ve bilgi aktarıcı metinlere oldukça az oranda yer verilmiştir. Çünkü doğrudan bilgi aktarımından ziyade bilgilerin çeşitli kurgular dâhilinde verilmesi benimsenmiş ve işlenen konuların pek çoğunda edebi ürünler kullanılmıştır. Edebiyat ile Sosyal Bilgileri ayrı düşünmemek gerekir. Çünkü edebi ürünler, Sosyal Bilgilerin en temel öğretim materyalleridir (Oruç, 2009: 11-12). Edebi ürünler içerisinde özel bir yeri olan hikâyelerden Sosyal Bilgiler dersinde yararlanılması, dersin birçok amacının gerçekleştirilmesine hizmet edecektir.

2.6.2.1. Hikâye (Öykü)

Lugat manası, “ Bir sözü ve bir haberi nakil ve rivayet eylemek, bir nesneye benzemek, bir kimseyi fiilen yahut kavlen taklit etmek, bir kimseden bir söz nakletmek” olan hikâye, Arapça “hikayet” kelimesinden türemiştir. Ayrıca kelime anlatı, roman, masal, destan, benzetme, fıkra, menkıbe, hurafe, kıssa vb birbirinden içerik olarak farklı

olan, genellikle olaya dayalı anlatım unsurlarını da kapsamaktadır (Çeçen, Demirel, Seven, Tozlu ve Uludağ, 2010: 198). Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü (1948), hikâyeyi, “Hayalde tasarlanan meraklı birtakım olayları anlatarak okuyanda heyecan veya zevk uyandıran ve çoğu ancak birkaç sayfa tutan yazı” olarak tanımlamıştır. Olmuş veya olması mümkün olayları anlatan masallara göre daha gerçekçi, romana göre daha kısa edebi bir anlatıma sahip yazılar olarak tanımlanan öykülerde genellikle derin ruh tahlillerine yer verilmez. Hikaye her yaştan insana hitap eden bir türdür ancak çocukların eğitiminde çok önemli işleve sahiptir (Arıcı vd., 2007: 148-149). Hikâye anlatımı dil öğrenmede motive edici özelliğe sahip yararlı bir işlemdir. Ellis’ e göre (1996), hikâye anlatımı, çocukların hem ana dil hem hedef dilde bir hikâyeyi anlamaları için öğrenme sürecinde şaşırtıcı ve eğlenceli öğrenim sağlar. Toplumlarda hikâye, üzüntü, heyecan, ümit, sosyal ve duygusal gelişimi teşvik eden ortak tepkilere neden olan sosyal deneyimdir (Kabadayı, 2005: 198).

Hikâye anlatma ve dinleme çocukların yeteneklerini harekete geçirir. Hikâyeler, çocukların dünya çapında sosyalleşmelerini ve onlara yetişkinlerin değer ve deneyimlerine ulaşmalarını sağlar. Hikâyelerde gerçeklere benzetilen konular, kitaplarda kasıtlı olarak yerleştirilen konulardan daha fazla unutulmaz konuşmaları nakleder. Nitekim Elton (1967), bir tarihçinin tarihi olayları sadece bir dedektifin derinlemesine bakışıyla değil aynı zamanda bir hikayecinin kavrama bakışıyla okumasının zorunlu olduğunu ifade etmiştir (Bage, 1999: 23-24).

Barbieri, “ahlak tecrübemizi önceki kişisel ve toplumsal öykülerle şekillenen ve sonrakileri şekillendiren hikâyeler biçiminde kavrarız. Kimliklerimiz, karakterlerimiz bu hikayelerden doğar ve eylemlerimiz de bir bakıma bu hikayelerle belirlenir” demiştir (Akt.Demirezen, 2007: 366).

Hikâye, gerçek hayatta benzerleri olan kurmaca bir dünyayı ve bu dünyanın karakterlerini sunarak öğrencinin hayal dünyasının gelişmesine katkı sağlayarak, yaşantı zenginliği katar. Bu yaşantı zenginliği bireye evrensel değerleri kazandırır (Somuncu, 2010 : 197).

Hikâyelerin eğlendirmenin yanı sıra, eğitici işlevleri de vardır. Ancak bu bilinçli hikâye yazarları tarafından sağlanabilir. Herkes çocuk hikâyesi yazmamalıdır. Bu noktada hikâye yazarlarının eğitimciler, psikologlar, sosyologlar ile işbirliği içinde

olması, çocuk eğitiminin amacı açısından önem arz etmektedir (Çeçen vd., 2010: 199).

“Değer şuuru” ile kaleme alınmış olmaları, yazılı ve sözlü metinleri “edebi” kılan husustur. Edebi metinlerin bir parçası olan hikâyeler, örnek karakterler sunmak yoluyla kişinin kendini tanımasına yardımcı olur (Gürel, 2006: 95).

Çocuklar küçük yaşlarda birer fotoğraf makinesi gibi gördükleri her şeyi kaydetme yeteneğine sahiptir. Bu noktada hikâye parçalarından yararlanılarak çocukların öğrenme ve merak hevesinin olumlu yönde kullanılması eğitime katkı sağlar. Hikâye, arkadaşlık duygusunu geliştirir, çocuklar eğlenerek öğrenme becerisini edinir, çeşitli konulara ilişkin kavrama ve karşılaştırma imkânı bulurlar. Ayrıca hikâye okuyan kişiyi dikkatle dinledikleri için çocuklarda, büyüklere saygı ve ölçülü davranma alışkanlığı gelişir (Ciravoğlu, 1998: 78).

Hikâye Metinlerinde Olması Gereken Özellikler

Hikâye metinlerinde bulunması gereken nitelikler şunlardır:

- Çocukların ilgilerine, hayat deneyimlerine ve kavrayış güçlerine uygun konu olmalı.
- Çocukların düşüncelerine aykırı olmayan sade ve gerçekçi bir plan olmalı.
- Mantıklı sonuçlarla biten hareketli olaylara yer verilmeli.
- Somut, doğru, fakat dikkati dağıtmayan ayrıntılar olmalı.
- Özellikleri iyi tasvir edilen, gerçekliğe uygunluğu bakımından hiç kuşkuya yer vermeyen kişiler (kahramanlar) olmalı.
- Kısa cümlelerle bol ve canlı konuşmalara dayalı sürükleyici bir anlatıma yer verilmeli.
- Çocukların seviyelerine uygun basit ruh çözümlenmeleri yapılmalı.
- Güldürücü sahneler ve konuşmalara aşırıya kaçmamak şartıyla yer verilmeli.
- Küçük ayrıntılara karşı sürekli bir ilgi uyandırılmalı.
- Her durumun heyecanlı yanları daima belirtilmeli.

- Metinle ilgili güzel ve anlamlı resimlere yer verilmeli (Kızılkıuş, 2009: 37).

“Ahlak prensipleri ahlaki var oluşumuz için kendi başlarına yeterli olmadıkları gibi, ahlaki bakımdan önemli prensipler üretmeyen hikâyeler de yeterli değildir. Hikâyesiz prensipler sapkın yorumlara maruz kalır; prensipsiz hikâyelerin ise, hikâyenin ifade ettiği genel yönlendirmeye uyumlu eylemler ve pratik somut bir biçimde belirleme imkânsızdır” (Demirezen, 2007: 354).

Johnson, “biz insanlar en sıradan, otomatik algılama eylemlerimizden en soyut kavramsallaştırma ve muhakememize kadar her şeyimizle hayalci yaratıklarız. Bunun sonucu olarak ahlak anlayışımız büyük ölçüde, imaj, imaj şemaları, mecazlar, hikâyeler ve benzerleri gibi çeşitli tasavvur yapılarına bağımlıdır” demiştir (Akt.Demirezen, 2007: 365). Geleneksel karakter eğitimi savunucularına göre, erdem konularını içeren hikâyeleri okuma, ahlaki eğitimin temel taşlarından biridir. Bu öyküleri okuma ahlaki karakteri önemli derecede biçimlendirir (Narvaez, 2002: 156).

Hikâyeler özellikle Sosyal Bilgiler ve Tarih derslerinde öğrencilere bazı toplumsal ve kültürel değerlerin aktarımında, iyi-kötü kavramlarının anlatımında etkin olarak yararlanılabilecek öğretim aracıdır. Sosyal Bilgiler dersinde hikâyelere yer verilmesi, olayların ve durumların öğrencilerin zihninde canlanmasına yardım edecek, dünyadaki çok kültürlü yapının daha iyi anlaşılmasına destek olacaktır (Akengin ve Demir, 2011: 6).

Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılabilecek Hikâyelerin Taşınması Gereken Özellikler

Hikâyelerin seçiminde dikkat edilecek hususlar dört ana başlıkta toplanabilir.

- **Öğretim Programı:** Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarına uygun olmalıdır. Bölücü, yıkıcı söylem ve temalar içermemelidir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda yer alan temel ilkeler ile uygun olmalıdır.

Sosyal Bilgiler programının genel amaçlarıyla doğrudan bağlantılı olmalıdır. Amaçla bağlantısız olan bir hikâyeye sadece okuma alışkanlığı kazandırmak amacıyla derste yer vermek hatalı bir yaklaşımdır.

Yaralanılacak hikâyeler öğrenme alanlarının hedeflerine hizmet eder nitelikte olmalıdır. Öğrenme alanları ile bağlantılı kazanımlar vardır. Derste öğrencilere

kazandırılacak kazanım ile doğrudan bağlantılı olmalıdır, aksi takdirde programdan uzaklaşılır ve edebi ürün öğretim aracı olarak amacına hizmet edememiş olacaktır.

Programda kazanımlarla öğrencilere kazandırılması gereken değer ve beceriler vardır. Edebi ürünler öğrenme alanlarıyla bağlantılı değerleri veya becerileri kazandıracak nitelikte olmalıdır.

- **Öğrenci Düzeyi:** Öğrenci için anlamlı, öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarına, hazır bulunuşluk düzeyine uygun olmalıdır. Ağır felsefi içerikli hikâye kitaplarından kaçınılmalıdır. Öğrencinin günlük hayatta kullanabileceği bilgi ve becerileri içermelidir. Süslü, öğrenci seviyesinden uzak ağır cümleler içeren hikâye kitapları öğrencinin ilgisini çekmemektedir. Hikâye öğrencinin bilgi düzeyine uygun olmalıdır. Öğrencilerin bireysel farklılıkları dikkate alınmalıdır. Gelişim kuram ve ilkeleri dikkate alınarak, öğrencilerin ruhsal durumları göz ardı edilmemelidir. Yabancı kelimelerin çok az olduğu ya da hiç olmadığı öğrencilerin sözcük dağarcığını geliştirmelerine yardımcı olacak hikâyelerden yararlanılmalıdır.

- **Hikâyenin İçeriği:** Konu gerçek ya da gerçeğe yakın olmalıdır. Basit anlaşılır üslup kullanılmalı, gerçeklikten kopmadan öğrencinin hayal dünyasını geliştirecek nitelikte olmalıdır.

- **Dil ve Anlatım:** Cümleler kurallı ve yalın olmalıdır. Öğrenci seviyesine hitap etmelidir. Hikâye mümkün olduğu kadar Türkçe kökenli kelimelerden oluşmalıdır (Akengin ve Demir, 2011: 11-14).

Çocuk okurlara hitap eden ürünlerin en önde gelen amaçlarından birisi kitap okuma alışkanlığı kazandırmaktır. Metinler çocuk gerçekliğiyle uyumlu olmalıdır. Nas (2004: 91), çocuğa göre metnin özelliğini, tümceler kısa ve yalın, anlatım akıcı, kullanılan dil Türkçenin zenginliğini yansıtır, olanaklarını kullanır, duygu ve düşünce eğitiminde iyi bir araç görevi yapar, sanatsal değer, şiirsel duyarlılık taşıyıcı şeklinde ifade etmiştir.

Yurttaş (1995: 3), bu konuda, metinlerde çocuğun rahatça okuyup tat alabileceği bir dil kullanılmalı, ilgi duyabileceği konular işlenmeli, onun duygu ve düşüncelerini besleyen, karmaşıklıktan uzak, kavrayabileceği düzeyde olan bir olay örgüsü sunulmalıdır, ifadelerine yer vermiştir. (Akt. Nas, 2004: 92). Yaşamı ve insanı

açıklamaya çalışan her şey yazıya konu olabilir. Konu çocuğun kitapla ilişkisini sağlayan bir değişkendir. Ancak yazının değeri seğtiği konudan gelmez (Sever, 2003: 110). Konunun kendisi değil işleniş biçimi önemlidir. Oğuzkan (1994: 210), çocuk kitaplarında konu seğiminin önemini vurgularken şunları ifade eder:

“Çocukların gerçek ve günlük yaşantılarına uygun düşmeyen, onların kavrayış ve hayal güçlerini aşan konularda yazılan eserler, çocukların pek az ilgisini çeker; hatta bazen hiç çekmeyebilir. İyi bir çocuk kitabının konu bakımından yerli kültür değerleri yanında evrensel insanlık ve ahlak değerlerini kazandırıcı nitelikte olması da gerekir. Bu arada değişik yaşlarda bulunan çocukların ilgi duydukları konuların birbirinden farklı olduğu hususu daima göz önünde bulundurulmalıdır.”

Yurttaş (1997: 60)’a göre, ele alınan konular sevgi kaynaklı olmalıdır. Çünkü çocuk sevgiyle büyümesi gereken bir varlıktır. Çocuk kitapları sevgi, dostluk, barış, arkadaşlık, dayanışma, dürüstlük, kahramanlık, ırkçı olmayan ulusal onuru yüceltici vb. nitelikleri içermelidir. Kin, nefret ve düşmanlığı aşıl原因 konulara yer verilmemelidir. (Akt. Sever, 2003:112-113). Bunun yanı sıra eserlerde şiddet vb. kavramlar da konu olabilir. Ancak konu edinilen şiddetin çocuk üzerinde travmatik etkiler bırakmamasına dikkat edilmelidir. Yoğun yaşanan hüzn, acı olayların sürekli anlatılması çocuğun duygularını örseleyebilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma nitel araştırma yöntemi ile sürdürülmüştür. Elde edilen verilerden yola çıkarak sonuçlara ulaşmak ve bu sonuçları birbiriyle ilişkilendirerek kuram oluşturmayı amaçlayan nitel araştırmada, sosyal olay ve olgular bağlı oldukları çevre içinde değerlendirilerek anlaşılmaya çalışılır (Uçak, 2000: 257).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu'nun İlköğretim okullarında okutulmasına onay verdiği 64'ü yerli, 29'u yabancı yazarlara ait 7'si de anonim olan toplam "100 Temel Eser" içerisinde yer alan hikâye kitapları oluşturmuştur. Kitaplar, kapak ya da iç kısımlarında hangi türe ait olduklarını belirleyici ifadelerle göre gruplandırılmış, masal, roman, hikâye, deneme vb. bir tür olduğu belirlenmiştir. Fakat hangi türe ait olduğu noktasında belirleyici herhangi bir ifadeye rastlanılmayan 9'u Türk Edebiyatı'ndan, 2'si Dünya Edebiyatından olmak üzere 11 eser inceleme dışı bırakılmıştır. Evreni oluşturan 11'i Türk Edebiyatı'ndan, 8'i Dünya Edebiyatı'ndan olmak üzere 19 hikâye kitabı incelenmiştir. Evreni oluşturan "100 Temel Eser" Ek-2'de verilmiştir.

"100 Temel Eser" serisinden 11'i Türk Edebiyatı, 8'i Dünya Edebiyatından olmak üzere incelenen 19 hikâye kitabı şunlardır:

Türk Edebiyatı

1. Dede Korkut Hikâyeleri
2. Mevlana'nın Mesnevisinden Seçme Hikâyeler
3. Karagöz İle Hacivat
4. Yalnız Efe (Ömer Seyfettin)

5. Cumhuriyet Öncesi Yazarlardan Çocuklara Hikâyeler (Mehmet Seyda)
6. Kuklacı (Kemalettin Tuğcu)
7. Sait Faik Abasıyanık'tan Seçme Hikâyeler (Sait Faik Abasıyanık)
8. Nasrettin Hoca Hikâyeleri (Orhan Veli)
9. İnci'nin Maceraları (Orhan Kemal)
10. Falaka (Ahmet Rasim)
11. Tanrı Misafiri (Reşat Nuri Güntekin)

Dünya Edebiyatı

1. Robin Hood (Howard Pyle)
2. Tom Sawyer (Mark Twain)
3. Ölümsüz Aile (Natalie Babbitt)
4. Mutlu Prens (Oscar Wilde)
5. Şamatalı Köy (Astrid Lindgren)
6. Heidi (Johanna Styri)
7. İnsan Ne İle Yaşar? (Leo Tolstoy)
8. Hikâyeler (Anton Çehov)

3.3. Veri Toplama Araçları

Veri toplamak amacıyla, araştırmada hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan (Sözbilir, 2010) doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, “belgesel gözlem”, “ mevcut kayıt ya da belgelerin veri kaynağı olarak sistemli incelenmesi”, “ belge taraması”, “kitaplık araştırması” olarak da adlandırılır (Karasar, 2009: 183).

Araştırmamıza temel teşkil eden veriler, örnekleme belirtilen hikâye kitaplarındaki hikâye metinlerinden elde edilmiştir. Ayrıca kitaplar, dergiler, makaleler, tezler, internet kaynakları, MEB Programları taranarak doküman sağlanmaya çalışılmıştır.

3.4. Veri Analizi

Verilerin analizi için “Betimsel Analiz Yöntemi” kullanılacaktır. Betimleme yaklaşımı ile araştırmada toplanan verilerin araştırma problemine ilişkin olarak neleri söylediği ya da hangi sonuçları ortaya koyduğu ön plandadır. Bu doğrultuda, MEB’in önerdiği “100 Temel Eser” serisi içindeki hikaye kitapları değerler eğitimi yönünden analiz edilerek Sosyal Bilgiler dersinde doğrudan verilmesi gereken değerlerin, hikâye kitaplarında yer alıp almadığı ortaya konulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUM

Araştırmamızın bu bölümünde MEB'in tavsiye ettiği "100 Temel Eser" adlı okuma kitaplarından seçilen hikâye kitapları analiz edilerek bulgular elde edilmiştir.

4.1. Milli Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eserdeki Yerli Yazarlı Hikâye Kitaplarına Ait Bulgular ve Yorum

4.1.1. "Dede Korkut Hikâyeleri" Kitabına Ait Bulgular ve Yorum

Sorumluluk;

"- Altı yüz kâfir benim de üzerime geldi, iki kardeşim şehit oldu, üç yüz kafir öldürdüm. Semiz koyun, hasta kuzuyu senin kapında kâfirlere vermedim" (Dede Korkut, 2011: 30).

"- Beyler, kardeşim uğruna Tepegözle buluşurum, ne buyurursunuz? dedi" (Dede Korkut, 2011: 125).

"- Ak sakallı kocaları çok ağlatmışım,

Aksakallının ilenci tutmuş olacak, gözüm seni!

Ak pürçekli karıcık kadıncağızları çok ağlatmışım,

Gözlerinin yaşı tutmuş olacak, gözüm seni!

Bıyığı kararmış yiğitleri çok yemişim,

Yiğitlikleri tutmuş olacak, gözüm seni!

Elceğizi kınalı kızları çok yemişim,

İlençleri tutmuş olacak, gözüm seni!" (Dede Korkut, 2011: 130-131).

"- Baba ne soylarsın, ne dersin?"

Bağrım la yüreğimi ne dağ larsın?

Kalkıp yerimden doğrulduğum çok,

Yele kara Kazılık atıma bindiğim çok

Eğri belli Aladağ avlayıp da aştığım çok

Aksakallı Bayındır'ın divanına vardığım yok,

Kazan kimdir, benim onun elini öpeceğim yok,

Altındaki al aygırı bana versene,

Kan terletip koşturayım, senin için!

Sırtı pek demir elbisen, bana versene!

Yen yaka diktireyim senin için!

Kara Polat öz kılıcını bana versene!

Habersizce başlar keseyim, senin için!

Göğsünden er saplayayım senin için!

Ak yelekli keskin okunu bana versene,

Erden ere geçireyim senin için!

Ala gözlü, üç yüz yiğidin bana versene,

Yoldaşlığa, Muhammed dini yoluna uğraşayım, senin için!" (Dede Korkut, 2011: 140).

"- Beni yolundan ayırmayın! Ağamın tutulduğu kaleye varmayınca, ağamın ölüsünü, dirisini bilmeyince, ölmüşse kanını almayınca soylu Oğuz eline geleceğim yok, dedi" (Dede Korkut, 2011: 151).

Yardımseverlik;

"- (...) Aç görürsen doyur, çıplak görürsen giydir, borçluyu borcundan kurtar" (Dede Korkut, 2011: 10).

"- Meğer bu yanda Oğuz beyleri Kazan'ın başına geçenleri duyup peşine düşmüşlerdi. Bu arada soylu Oğuz beyleri yetişt i." (Dede Korkut, 2011: 38).

“- (...) Sayılmakla Oğuz beyleri tükenmez, hep geldiler.” (Dede Korkut, 2011: 40).

“- Bezirgânın ulusu tutuldu, küçüğü kaçırarak Oğuz’a geldi. Baktı, gördü, Oğuz’un sınırında bir ala sayvan dikilmiş, bir bey oğlu güzel yiğit, kırk yiğitle sağında solunda otururlar. Olsa olsa Oğuz’un güzel bir yiğididir, yürüyeyim, yardım isteyeyim, dedi. (...) Aynik Kalesinin beş yüz kâfiri üzerimize saldırdı. Kardeşim esir oldu. Malımızı, yiyeceğimizi, içeceğimizi yağmaladılar, geri döndüler. Karabaşımı kaldırdım sana geldim, karabaşın sadakası için yiğit bana yardım et dedi. (...) Ne diyorsun alın gelin! Zırhımla benim şahbaz atımı getirin. Hey beni seven yiğitler, atlarına binsinler! dedi. (...) Bezirganların malını kurtardı” (Dede Korkut, 2011: 45-46).

“- Hanım Kazan, yoldaşlarımı çıkarmayınca, hisarı alamayınca muradıma eremem, dedi. Kazan bey, Oğuz’una bir defa haykırdı. Beyrek uğruna, beni seven beyler, yiğitler binsin, dedi. Soylu Oğuz beyleri atlandılar, Bayburt hisarı neredesin, deyip atlarını sürdüler. (...) Beyrek, Yeğenek, Kazan Bey, Karabudak, Deli DüNDAR, Kazan Oğlu Uruz Bey, hep beyler toplanıp Han Kazan önlerinde hisara yürüdüler” (Dede Korkut, 2011: 79-80).

“- Hanım hey, bir gün Ulaş oğlu, erenlerin arslanı, tüylü kuşun yavrusu, güçsüz kişinin umudu, yolda kalmış yiğidin desteği, (...) Salur Kazan Bey yerinden doğrulmuştu” (Dede Korkut, 2011: 83).

“- Uruz’un kırk yiğidi atlarından indiler, ala kalkan bağlarını kısacık düğümlediler; kılıçlarını kından sıyırdılar, Kazan oğlu Uruz’un uğruna savaştılar” (Dede Korkut, 2011: 90).

“- (...) Ümit edene, isteyene aş verdim. Aç görsem doyurdum, çıplak görsem giydirdim. Dilek ile bu oğulu güçlkle buldum” (Dede Korkut, 2011: 93).

“- (...) Öte yanda Oğuz beyleri işittiler ki Kazan beyin oğlu kafire esir olmuş, Kazan ardından gitmiş. Beyler, Kazan’ın ardına düştü, bu sırada Oğuz erenleri bir bir geldi” (Dede Korkut, 2011: 102).

“- Daim duran güçlü Tanrı. Baki kalan bağışlayıcı Tanrı. Ulu yollar üzerine, imaretler yapayım senin için, aç görürsem doyurayım senin için, yalıncağ görürsem donatayım senin için, alırsan ikimizin canını birlikte al, korsan, ikimizin canını birlikte

ko, keremi çok kadir Tanrı!” (Dede Korkut, 2011: 116).

Kültürel Mirasa Duyarlılık;

“- Oğuz zamanında töre bu idi ki bir yiğit evlenecek olursa, ok atar, ok nereye düşerse oraya gelin odası yapılırdı” (Dede Korkut, 2011: 56).

Dürüstlük;

“- Oğuz beyleri içinde yalan yoktu. Gömleği görünce hüngür hüngür ağlaştılar” (Dede Korkut, 2011: 59).

“- Kılıcımla doğranayım, okumla vurulayım, yer gibi parçalanayım, toprak gibi savrulayım, eğer Oğuz’a sağlıklı varacak olursam, seni gelip helalim olarak almazsam, dedi” (Dede Korkut, 2011: 63).

“- Melik’in kızı ile Beyrek söz vermişti. Aldı geri döndü. Ak büyük evine, ak otağına geldi” (Dede Korkut, 2011: 80).

“- Bre şaşkın kızı, ağamın başına and içmişim, dönecliğim yok, dedi” (Dede Korkut, 2011: 152).

Adil Olma;

“-(...)

Çağırıp adaleti yerine getirince yol göstereni olan!

Yıkandığında yağ dökülen bol nimetli!

Kalmış yiğidin arkası,

Yoksul kimsesizin umudu,”(Dede Korkut, 2011: 70-71).

“-(...)Haklıya hakkı değer haksıza yüzü karalığı kalır” (Dede Korkut, 2011: 72).

“- Bre Uşun Koca oğlu, bu oturan beylerin her bini oturduğu yeri kılıcının ekmeğiyle almıştır. Bre sen baş mı kestir, kan mı döktün? Aç mı doyurdun, çıplak mı giydirdin?” (Dede Korkut, 2011: 147).

Dede Korkut Hikâyeleri’nde, “kültürel mirasa duyarlılık”, “sorumluluk”, “yardımseverlik “dürüstlük”, “adil olma”, değerleri ile ilgili bulgulara rastlanmış;

“bilimsellik”, “doğal çevreye duyarlılık”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “çalışkanlık”, “farklılıklara saygı”, “vatanseverlik” “estetik”, “barış” ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Kitap, yedi hikâyeden oluşmaktadır. Türk boylarının iç ve dış düşmanlara karşı mücadeleleri konu edilmektedir. Baştan sona yiğitlik destanlarıyla dolu Dede Korkut Hikâyeleri’nde, ok ve kılıç kullanmak, düşman öldürmek, av avlamak, boğa gibi güçlü hayvanlarla boğuşmak yiğitliğin göstergesi olarak sunulmaktadır. Eser taşıdığı milli unsurlar ile yüksek bir değere sahiptir. Türk’ün sosyo-kültürel yapısını ortaya koyan bir başyapıttır. Yiğitlik sadece erkekler için değil kadınlar için de önemli bir meziyettir. Saygı, sevgi, şefkat ve vefa ön plandadır. Her boy kendi beyine sonunda ölüm dahi olsa sadakatle bağlıdır. Aile bağları çok kuvvetlidir. Ataya, beylere saygı çok önemlidir. Aynı zamanda anne ve çocuk çok değerli varlıklardır. Örneğin;

“- Bre bezirgânlar bu aygırı, bir de yayı ve bu gürzü bana verin, dedi.

Böyle deyince bezirgânlar bozuldu. Yiğit:

Bre bezirgânlar çok mu istedim, dedi. Bezirgânlar:

Neye çok olsun, ama bizim beyimizin oğlu var. Bu üç nesneyi ona armağan götürmemiz gerekiyordu, dediler” (Dede Korkut, 2011: 46).

“-Uruz babasının sözünü kırmadı. Geri döndü, yüce dağlar başına yoldaşlarıyla beraber çıktı. O zaman oğullar, ataya karşı gelmez, oğul ata sözünü ikiletmezdi. İkiletse o oğlu kabul etmezlerdi” (Dede Korkut, 2011: 89).

“- Karacuk Çoban, anamı kâfirden isteyeyim, at ayağı altında kalmasın, dedi” (Dede Korkut, 2011: 36).

“- Yaşlı anamı götürmüşsün bre kâfir,

Anamı ver bana!

Savaşmadan vuruşmadan bırakıp geri döneyim,

Böyle bil!” (Dede Korkut, 2011: 37).

“- Kara başım kurban olsun babam sana!” (Dede Korkut, 2011: 84).

“- (...)

Bırakıp babacığım, geri dön!

Penceresi altın büyük evine sürüp git!

Yaşlanmış anama umut ol!

Kara gözlü kız kardeşimi ağlatma!

Akça yüzlü anamı sızlatma!

Oğul için atanın ölmesi ayıp olur,

Yaradan hakkı için,

Babacığım bırak da dön eve var,” (Dede Korkut, 2011: 97).

Dede Korkut Hikâyeleri’nde yalan, hile, aldatma, vefasızlık, kibirli olma, kıskançlık, yerilmektedir. Bunun karşılığında yiğitlik, sadık olma, saygılı olma yüceltilen değerlerdir. Yol gösterici işlevi olan Dede Korkut olağanüstü özelliklere sahiptir. “Velilik” özelliği dikkat çekmektedir. Oğuz Beyleri’nin Allah’a bağlılıkları ve dini inançları yoğun şekilde vurgulanmıştır. Örneğin;

“- Dede Korkut boy boyladı, soy soyladı, bu Oğuznameyi düştü, koştı, böyle dedi:

(...) Allah sana sağlık versin! Sağ kalanlar için devletine Hak artırsın! O övdüğüm Yüce Allah dost olup yardım etsin! (...) Hakkın yandırdığı ışığın hep yansın! Kadir Allah, seni namerde muhtaç etmesin!...” (Dede Korkut, 2011: 22).

“- (...) Allah’a sığındı, İsm-i Azam okudu” (Dede Korkut, 2011: 53.

“- Ulu Allah’ın izniyle Deli Karçar’ın eli havada asılı kaldı” (Dede Korkut, 2011: 53).

“- Kazan konur atından yere indi. Akıp giden temiz sudan abdest aldı, iki rekat namaz kıldı, ağladı. Kadir Allah’tan yardım istedi. Yüzünü yere sürdü. Din serveri Muhammed’e salavat getirdi” (Dede Korkut, 2011: 100).

“- (...) Basat eline aldı, adı görklü Muhammed’e salâvat getirdi (...)” (Dede Korkut, 2011: 126).

“- Yücelerden yücesin

Yüce Allah!

Kimse bilmez, nicesin,

Görklü Allah!

Sen âdeme taç vurdun,

Şeytana lanet kıldın,

Bir suçtan ötürü kapından sürdün!

İbrahim 'i tutturdu,

Hanım, göne sardırdu,

Götürüp oda attırdu,

Odu bahçe ettin,

Birliğine sığındım Yüce Allah, çalabım yardım bana!” (Dede Korkut, 2011: 144).

“- Ey Tanrı 'ya başkaldırılmış, lanetleme! Sen putlarına yalvarırsın, ben âlemleri yaratan var eden Allah 'ıma sığındım, dedi” (Dede Korkut, 2011: 145).

“- Basat'ın diline bu geldi: ‘La İlahe İllallah Muhammedürresülüllah’ dedi. Hemencecik, kümbet yarıldı, yedi yerden kapı açıldı, birinden dışarı çıktı” (Dede Korkut, 2011: 128).

“- Karanlık gece içinde yol sapıtsam umudum Allah” (Dede korkut, 2011: 129).

Çok yoğun olmamakla beraber kullanılan argo kelimeler, bazı ürkütücü olaylar çocukların gelişim dönemleri açısından eserin olumsuzluk taşıyan yönleridir. Aynı zamanda konuların işlenişi, telaffuzu zor kelimelerin var oluşu çocukların eseri okurken sıkılmalarına sebep olabilecek etkenlerdir.

4.1.2. “Mesneviden Hikâyeler” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum

Yazarı: Mevlana

Yardımseverlik;

“-(...) Cüppemin yenine diktiğim şu birkaç altını bu fakire vereyim. Vereyim de, iki üç günceğiz olsun rızk bakımından hoş bir hale gelsin” (Mevlana, 2010: 6).

“-Doktor, cariyeye döndü:

Senin hastalığının ne olduğunu şimdi anladım, seni bu hastalıktan kurtarmak için elimden geleni yapacağım ve Allah'ın yardımıyla seni kurtaracağım. Sevinmelisin, neşelenmelisin, üzüntülerini üstünden atmalısın. Bana güven, yağmurun çimenlere yaptığını yapacak, seni yeniden hayata kavuşturacağım. Sen gam yeme; ben, senin gamını, kederini düşünür, onları giderme çarelerini ararım. Ben sana bir babadan değil, yüz babadan daha şefkatliyim” (Mevlana, 2010: 13).

“-(...)Fakat o kişi Allah'a kulluk eder de, iyi ve insanlara yararlı olursa, bir kitap bile okumadan kendi içinden kendi gönlünden görülmemiş duyulmamış nadir bilgiler elde eder” (Mevlana, 2010: 31).

Çalışkanlık;

“-Dertli, düşüncelere dalmış, kederi başından aşmış olarak, çalışma aşkını kendine yar edindi. Kendi yarasına kendisi merhem buldu” (Mevlana, 2010: 31).

“-Kimin üstünde yeni bir elbise görürsen, bil ki o elbiseyi sabredip çalışarak elde etmiştir” (Mevlan, 2010: 33).

“-Çalışmamız için bize emir vermiştir. İşin sonunu düşünmemiz gerekir, onun sözleri bunu emreder. Bize verdiği her şey, çalışmamıza bir sebeptir” (Mevlana, 2010: 37).

“-Evet. Tevekkül doğrudur. Fakat bir de peygamberlerin ve inananların çalışmalarına bak. O insanlar, türlü cefalar, zorluklar çektilerse de yılmadılar. Allah, onların uğraşlarını, didinmelerini boşa çıkarmadı. Onların tedbir ve çare aramaları, her zaman iyi sonuç verdi.(...) Çalışmaları yardımı ile onlar, noksanlardan kurtuldular, tamamen mükemmel bir hale büründüler” (Mevlana, 2010: 38).

“-(...) Fakat çalışarak elde ettiğin bu bilgi yükünü iyi taşırsan ve öğrendiğini yaşarsan, etrafına yararlı olursan; yükünü alırlar, sana manevi zevkler, hoşluk bağışlarlar” (Mevlana, 2010: 72).

Dürüstlük;

“-(...)Halk ile savaşmak ise insanlarla hoş geçinmemek, elinden dilinden herkesi bıktırmaktır. Peygamber efendimiz de şöyle buyurmaktadır: Elinden, dilinden Müslümanların emin olmadığı kimse, gerçek Müslüman değildir” (Mevlana, 2010: 17).

Adil Olma;

“-Ey suçsuzun başına vuran kişi! Karşılığını göreceğini düşünmüyor musun? Ey suçsuzların başına vuran kişi! Karşılığını göreceğini, senin de kafana vurulacağını düşünmüyor musun? Nerede sende tevekkül? Nerede sende iyi ve güzel davranışlar?” (Mevlana, 2010: 81).

Eserde, “yardımseverlik”, “çalışkanlık”, “dürüstlük” ve “adil olma” değerleriyle ilgili bulgulara rastlanmış; “bilimsellik”, “doğal çevreye duyarlılık”, “kültürel mirasa duyarlılık”, “sorumluluk”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “farklılıklara saygı”, “vatanseverlik”, “estetik”, “barış” değerleriyle ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Bunların yanı sıra “sevgi, iyilik yapma, duyarlılık” değerleri çok baskındır. İlahi aşk önemle üzerinde durulan konudur. Peygamberlerin hayatlarından örnekler verilmiştir. Allah’a ulaşmanın yolunu iyi düşünmekten, iyilik yapmaktan geçiren Mevlana’nın eserinde sabretmek, şefkatli olmak kavramları ayrıca önemle vurgulanan kavramlardır. Örnek verecek olursak;

“-Peygamber efendimiz iyilik yapmak ve dünyada eser bırakmak konusunda şöyle demektedir:

Dünyadan çekilip gittiği halde kendisinden bir eser kalmış kişi, ne mutlu kişidir” (Mevlana, 2010: 18).

“-(...)Hâlbuki iyilik yapma kabiliyetinde olup da iyilik yapmayan insan da suç işlemiştir” (Mevlana, 2010: 18).

“-Sabretmek insanın içini açar, gönlünü ferahlatır” (Mevlana, 2010: 33).

“-İhsanlarda bulunun, iyilikler ediniz de onun gönlünü ele alın. Eğer onun gönlü alınır, hatırı hoş edilirse, azaptan kurtulursunuz” (Mevlana, 2010: 53).

“-(...)Başına gökten bir bela mı erişti? Buna karşılık büyük bir mükâfata kavuşacağını düşün ve bekle! Peygamberler de başlarına gelen derlere, belalara, musibetlere sabrettiler de o yüzden yüceldiler, şereflendiler” (Mevlana, 2010: 79).

“-Neden kanatlarını yoluyorsun? Diye soran da cevapsız kaldı. Sorduğuna pişman oldu. Üzüntüsünden o da ağlamaya başladı. İçinden de: Ne diye soruyu boş yere sordum? Gamlarla, kederlerle doluymuş. Ben bu sorumla, onu coşturdum. Derdine dert

kattım, diyordu” (Mevlana, 2010: 109).

Eser aktardığı birçok değer bakımından çok önemlidir. Manevi hayatta bulunacak huzurun yollarını tek tek okurun önüne sermektedir. Ancak ele alınan konular son derece soyut ve ön bilgiler gerektirecek niteliktedir. İlköğretim 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin yaş ve gelişim özelliklerine baktığımızda, soyut kavramları doğru algılayıp içselleştirmeleri açısından yeterli gelişim özelliklerini henüz tamamlamadıkları bir dönem içinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla küçük okurların bu hikâyeleri okurken anlamlandırma problemi yaşayabilecekleri düşünülmektedir.

4.1.3. “Karagöz İle Hacivat” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum

Hazırlayan: Ahmet Özdemir

Doğal Çevreye Duyarlılık;

“- Bayram Ağa: More, çim çesmiştir bu kavagi?

(...)

Bayram Ağa: Tüüü! Allah belanı versin, more doğru süle, çim çesmiştir bu kavagi?

Karagöz: Eyvah şimdi hapı yuttuk!

Bayram Ağa: Demek sen çestin bu kavagi? (Özdemir, 2010: 46-47).

“- Karagöz ’ün Karısı: Aaaa! Bu yaş ağacı neden kestini? Allah ’tan korkmadın mı hiç?

Karagöz: Nene gerek, kışın ısınırız.

Karagöz ’ün Karısı: Ben Allah ’tan korkarım yaş ağacı yakamam, götür başkasına ver” (Özdemir, 2010: 50).

Eserde, “doğal çevreye duyarlılık” değeri ile ilgili bulguya rastlanmış; “bilimsellik”, “kültürel mirasa duyarlılık”, “sorumluluk”, “yardımseverlik”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “çalışkanlık”, “farklılıklara saygı”, “vatanseverlik”, “estetik”, “dürüstlük”, “bilimsellik”, “barış”, “adil olma” değerleriyle ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Bir gölge oyunu olan “Karagöz ile Hacivat” güldürücü bir olayın anlatıldığı seyirlik sanattır. Işık yardımıyla görüntülerin perdeye yansıtıldığı oyun, kitap içerisinde toplanarak okura sunulmuştur. Ele aldığımız kitap içinde “Aptal Bekçi”, “Kanlı Kavak”, “Mandıra Safası” adlı üç konu işlenmiştir. İçinden çıkılmaz gibi görünen olaylar sonunda çözüme kavuşturularak bundan pay çıkarılması sağlanır. Aynı zamanda okurların eğlenmeleri sağlanmış olunur. Ancak eser içerisinde geçen argo kelimeler, yapılan hileler küçük okurlar için olumsuz örnek teşkil edebileceği düşünülmektedir.

4.1.4 “Yalnız Efe” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum

Yazarı: Ömer Seyfettin

Yardımseverlik;

“-Kumdere'nin eşrafından sayılırdı. Köyün fakirlerine, dullarına, öksüzlerine yardım eder; herkesin ölüsüne kendi sevabı için mevlid okurdu” (Seyfettin, 2008: 12).

“-Falan fakire yardım ediniz. Filan öksüzü evlendiriniz, filan köprüyü yapınız. Filan köye bir okul kurunuz gibi emirler verirmiş” (Seyfettin, 2008: 49).

“-Fukaraya, zayıflara, gariplere bakar, sofrasında hiç mi hiç misafir eksik olmazdı” (Seyfettin, 2008: 89).

Vatanseverlik;

“-Hele yabancılar memlekete adım atamazlardı. İş, para, çift, çubuk bizimdi. Köy değil, hatta kasabaya bile Rum, Ermeni, Yahudi, madrabaz giremezdi” (Seyfettin, 2008: 18).

Adil Olma;

“-Eşkıyalık, zulüm, hakaret, hırsızlık, açlık, yağmacılık alevsiz bir yangın gibi bu bin senelik anayurdunu yakıp tutuşturuyordu. Yörük Hoca bunu görürdü. Fenalıkların önüne geçmek, bozulan dünyayı düzeltmek lazımdı” (Seyfettin, 2008: 12).

“-Bizim zamanımızda kimse kimseye haksızlık edemezdi. Herkes birbirinden çekinirdi” (Seyfettin, 2008: 18).

“-Fakat eli ayağı tutanlar hiçbir haksızlığa razı olmamalıydı. Ah! Diyordu, her memleketten bir adam çıksa...

Ne rüşvet kalır, ne zulüm kalır, ne fesat kalır! Bir kişi...” (Seyfettin, 2008: 26).

“-Mutlaka babasına kimin kurşun attığını arayıp bulacaktı. Sonra bu katili hükümete verecekti, astıracaktı” (Seyfettin, 2008: 41-42).

Eserde, “yardımseverlik”, “vatanseverlik” “adil olma”, değerleriyle ilgili bulgulara rastlanmıştır; “bilimsellik”, “doğal çevreye duyarlılık”, “kültürel mirasa duyarlılık”, “sorumluluk”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “çalışkanlık”, “farklılıklara saygı”, “estetik”, “dürüstlük”, “barış”, değerleriyle ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Eser, dokuz hikâyeden oluşmaktadır. Haksızlıklara karşı durma, fakirlere yardımda bulunma baskın olarak yer alan değerlerdir. Ancak yardım edip, haksızlıklara karşı koyarken zor kullanma, halkı korumak için de olsa dağa çıkıp zulmedenlere korku salma ve ceza olarak şiddete, öldürmeye başvurma çocuklar için uygun davranışlar değildir. Öfke, şiddet, kin eserde çok baskın olumsuz etkenlerdir. Örneğin;

“-İşte bunlar da şahit olsun, sen bugün babamı vurmuş tutmazsan, ben seni öldüreceğim, der. Zaptiye mülazım bu lafa bütün bütün gazaplanır. Fırlar. Yörüğün kızını iyice döver, zaptiyelere, sokağa attırır” (Seyfettin, 2008: 47-48).

“-Durmuş'u yere yatırdılar. Canı çıkıncaya kadar dipçiklerle dövdüler” (Seyfettin, 2008: 76).

Eserde, en belirgin olumsuzluk, farklı ırka mensup milletlerin aşağılanarak yansıtılması, ideolojik fikirlerin sezdirilmesi, “farklılıklara saygı”, “barış” değerlerine zıtlık oluşturabilecek, düşmanlığı körükleyici ifadelerle yer verilmesidir. Örneğin;

“-Köy değil, hatta kasabaya bile Rum, Ermeni, Yahudi, madrabaz giremezdi” (Seyfettin, 2008: 18).

“-Mankafa Türkler işte... Teşrifattan, törenden ne anlarlar...” (Seyfettin, 2008: 117).

“-Benim Türklere güvenim yok” (Seyfettin, 2008: 118).

“-Türkler sıkıya geldi mi nasıl küçülürler. Nerede eski kabarmaları?” (Seyfettin, 2008: 119).

“-Fakat onlar, yanlarında Türk istemezler, bir Türk'e ekmek değil, bir damla su bile vermezlerdi” (Seyfettin, 2008: 129).

“-Her sabah kilisede Türklerin perişan olması için dua edilirdi” (Seyfettin, 2008: 132).

“-Pazar günleri kilisenin avlusu ağzına kadar dolardı. Efendisiyle eski papaz, savaşa dair köylüye haber verirler, Türklerin kış geçmeden bozulacağını, bu sefer İstanbul’un mutlaka alınacağını, ne kadar Türk varsa bir tane kalmamak üzere kesileceğini yana yakıla söylerlerdi.(...) Ali, dinlerine girer gibi yaptığı Rumların bu kinlerinden heyecana geliyor, kiliseden kaçarak köyün aşağısından geçen ırmağın başına gidiyor, söğütlerin altına oturarak saatlerce düşünüyordu” (Seyfettin, 2008: 133).

Ayrıca argo kelimeler de mevcuttur. Bunun yanı sıra hile yaparak başarıya ulaşma söz konusudur. Örneğin;

“-Bir gün bu sarhoş, kızcağıza öfkelenir. Ağzını bozar: Bre kahpe! Bir daha buraya gelersen senin bacaklarını ayırırım, der” (Seyfettin, 2008: 47).

“-Korkmayın, ne sarnıç, ne de kuyu zehirlidir, dedi. Ben sizi aldatmak için yalnız içine biraz siyah boya kattım” (Seyfettin, 2008: 66).

Eserde, şiddet, öldürme gibi kavramlar adeta hak koruyabilmek adına yapılan olumlu davranışlar olarak işlenmiştir. Kazandırılmak istenen değerlere zıtlık oluşturabilecek yukarıda ortaya koyulan bulgulardan yola çıkarak çocuklara tavsiye edilebilecek eserler içinde yer almamasının daha uygun olabileceği düşünülmektedir.

4.1.5. “Cumhuriyet Öncesi Yazarlardan Çocuklara Hikâyeler” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum

Yazarı: Mehmet Seyda

Doğal Çevreye Duyarlılık;

“- (...) Zaten kuşlar da pek gelmiyorlar artık. Belki birkaç yıla kadar nesilleri de tükenecek. Her memlekette kaç tane Konstantin Efendi var kim bilir? Kuşlardan sonra şimdi de milletin yeşilliğine musallat oldular. (...) Kuşlar yoktu şimdi havada ama yolun kenarında yeşillikler vardı ya... Baktım: Bu yeşilliklerin bazı yerleri sökülmiş.(...) Karakola koştum. Polislere haber verdim. Güya men ettiler. Gizli gizli, yine çimenler yer yer söküldü. (...) Kuşları boğdular, çimenleri söktüler, yollar çamur içinde kaldı.

Dünya değişiyor dostlarım. Günün birinde gökyüzünde, güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında, toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama, çocuklar, sizin için kötü olacak. Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük. Sizin için kötü olacak. Benden hikâyesi” (Seyda, 2011: 117).

Sorumluluk;

“- Yedi yaşında anasız babasız, ihtiyar bir nine, genç bir kız kardeş, bir çift öküzle kalmıştı. Öksüzlerle kocasız iki kadının tarlalarını senelerce sürmüş, ortakçılık etmiş, ninesini, kardeşini beslemiş, hatta kız kardeşini ere vermişti” (Seyda, 2011: 62).

“- Dört bardak, hiç olmazsa dört bardak satabilseydi. Buna mukabil alacağı on kuruşla eve bir kara ekmek götürebilirdi. Onun gelmesini aç bir uyuşukluk içinde dört gözle bekleyen iki küçük kardeşinin hayali gözünden şimşek gibi gelip geçiyor ve o hep bağırıyordu” (Seyda, 2011: 105).

“- Çalışıyorum baba, dedim, sınıfımın ileri öğrencilerinden sayılıyorum. Seviyor öğretmenlerim beni... Senin yüzünü kara çıkartmam! (Seyda, 2011: 131).

“- ... Benden geçti. Kardeşim okuyor. Öteki küçük daha. Büyüyünce onu da okula vereceğim. Haftalığım elli olur o zaman herhalde” (Seyda, 2011: 147).

Yardımseverlik;

“- Peksimeti köylülere verelim mi? dedim” (Seyda, 2011: 60).

“- Zaten babadan yetim kalan küçük Hasan, anası da ölünce uzak akrabaları ve konu komşusunun yardımıyla halasının yanına, Filistin’in ücra bir köşesine gönderiliyordu” (Seyda, 2011: 70).

“- (...) Mahallenin fakir ve öksüz çocukları kışla boyunda sünnet edilecekti. (...) Ne yapalım, karınca kaderince! Bunlar da size Affan Dede’den yadigâr olsun evlatlar! Diye dükkânının son sermayesini sünnet çocuklarına dağıttı” (Seyda, 2011: 92).

“- Şeytan diyor, git al onu mümkünse jandarmaların elinden! Önünde çömelip gömleğini pantolonunun içine bir güzel yerleştir. Kılığını kıyafetini çeki düzenle. Belindeki o ipe benzer kemerle pantolonunu sıkı sıkı bağla. Yüzünü gözünü sil bir sabunlu bezle. Cebine de beş on kuruş koy. Kıçına hafif bir tokat vurup, hadi, de, yallah!

Uçsun gitsin kerata! Bak bakalım o dargın küskün anlamı kalıyor mu yüzünün! (Seyda, 2011: 188-189).

Çalışkanlık;

“- (...) Öküzsüz çalışmış, gündeliğe gitmiş, dul kadınların tarlalarını sürmüş, üç sene çalışmış ve nihayet iki şişman kocaman dombay almıştı” (Seyda, 2011: 62).

Vatanseverlik;

“- Nişanın haftasında harp çıktı, o menhus Rumeli harbi... Ve delikanlı kalktı, askere gitti. Vakıa varyetli idi, bedel verebilirdi, hem kendi istemedi, hem de babası gitsin, dedi; gitti ve bir daha dönmedi” (Seyda, 2011: 84).

Estetik;

“- Zira sanat bütün servetlerin tadını, elimize getirir; hayatın acısını muhteşem bir sonbahar içinde eritir; tabiatın baharını ruhumuzda çoğaltır; aşkın en derin tutkularını sunar ve ruhumuz içinde göklerin sonsuzluğunu açar! Ve, kendimden geçerek diyorum ki:

Çünkü sanat göklerin bütün yıldızlarını bir ruh içinde yakar; müzik ile ilahların trajedileri ruhumuzda ağlar ve çağlar; bahar içinde öten bütün bülbüller mısraların kıvrımlarına sığınarak, bu âlemde ebediyen coşarlar; çünkü sanat, sevdiğimiz bütün vücutların hararetini ve gözlerin şiirini ruhumuza taşır ve yığar ve bize durmaksızın bir kavuşma dünyasının iklimini sunar; çünkü sanat bize evren içinde mümkün bütün hisleri çıplak ve son damlalarına kadar sunar; çünkü sanat yeryüzünde tek tesellimizdir!” (Seyda, 2011: 56).

“- Hâlbuki sonbahar kocayemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca, insana, sulh, şair, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu anlaşmış, sevişmiş, açsız, hırssız bir dünya düşündürüyor” (Seyda, 2011: 116).

Eserde, “doğal çevreye duyarlılık”, “sorumluluk”, “yardımseverlik”, “çalışkanlık”, “vatanseverlik”, “estetik”, değerleriyle ilgili bulgulara rastlanmış; “bilimsellik”, “kültürel mirasa duyarlılık”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “ farklılıklara saygı”, “dürüstlük”, “adil olma”, “barış” değerleriyle ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

“Cumhuriyet Öncesi Yazarlardan Çocuklara Hikâyeler” adlı kitapta, otuz bir farklı yazarın kaleme aldığı hikâyeler yer almaktadır. Hayatın zorluklarına değinen, küçük yaştaki çocukların hayat içerisinde karşılaştıkları zorlukları dile getiren hikâyeler, ağırlıkta sosyal konuları ele almaktadır. Hikâyelerin kahramanları genel olarak küçük çocuklardır. İnsan ve hayvan sevgisi, aşk, umut etmenin yanı sıra yurt özlemi, suç ve ceza işlemi, küçük çocukların omuzlarında taşıdığı sorumluluklar, açlık, yoksulluk ve kimsesizliğin ağır yükü hemen her satırda okuru sarmaktadır. Birkaç örnek verecek olursak;

A.H. Müftüoğlu'nun “Bir Damla Kan” adlı hikâyesinde, kuş öldüren bir insanın yaşadığı pişmanlık dile getirilmektedir. “(...) *Hala bu kuş odamın bir köşesinde durur, döktüğüm o pembe kanın izi ise gönlümde bir siyah leke olarak işlenmiştir*”(Seyda, 2011: 44).

A.Ş. Hisar'ın “Çocuklar ve Oyuncaklar” adlı hikâyesinde, yazar bir çocuğun masumluğunun hayata kattığı güzellikleri ve yaş ilerledikçe ortaya çıkan acı gerçekleri çocukluk günlerine duyduğu özlemle birleştirerek anlatılmaktadır. “*İçinde çocukların oynadığı bir bahçe kadar insana rahat, hafif, masum, yumuşak, taze ve güzel gözükecek ne vardır? Böyle bir manzara bize cenneti düşündürür*” (Seyda, 2011: 50).

R.H. Karay “Eskici” adlı eserinde, doğduğu ve yaşadığı yerden uzak kalan “Hasan” ve “Eskicinin” dilinden gurbet kavramını işlemiş, özlem çeken insanların duygularına tercüman olmuştur. “*Eskici hem çalışıyor hem de ara sıra Ha! Ya! Öyle mi? gibi dinlediğini bildiren sözlerle onu söyletiyordu; artık erişmeyeceği yurdunun bir deresini, bir rüzgârını, bir türküsünü dinliyormuş gibi hem zevkli, hem yaşlı dinliyordu; geçmiş günleri, kattettiği yerleri düşünerek benliği sarsıla sarsıla dinliyordu*” (Seyda, 2011: 74).

R.N. Güntekin “Gamsız” adlı eserinde, bir hayvanın vefalı oluşunu ve hayvan sevgisini dile getirmiştir. “*Gamsız (köpek), okulun hademesi, kapıcısı nevinden bir emektar, küçüklerin en sevgili bir arkadaşı olmuştu*” (Seyda, 2011: 78).

S. Ali'nin “Ayran” adlı hikâyesinde, küçük bir çocuğun yaşadığı zorluklar okuru derin bir düşünceye sevk edecek niteliktedir. “*Müthiş bir korku ile zangır zangır titremeye başladı. Adımlarını daha hızlı atmaya çalışıyor, fakat ayakları birbirine dolaşıyordu. Soğuktan uyuşan bacaklarında, güğümün her çarptığı yer dakikalarca*

sızlıyordu” (Seyda, 2011: 110).

O. Kemal’in “Harika Çocuk” adlı hikâyesinde yine akranları oyunlar oynarken küçük bir çocuğun almış olduğu sorumluluğun altında yaşadığı acılar dile getirilmektedir. *“Mesela bir imkân çıksa karşına. Tekrardan okula girip, sonunda da kaptan olmak ister miydin? (...) İsterdim ama... Ama? Kardeşlerim. Babama güvenilmez ki. Düşer yine bir kötü kadının peşine... İçimde bir damar sızladı. Benden geçti. Kardeşim okuyor. Öteki küçük daha. Büyüyünce onu da okula vereceğim. Haftalığım elli olur o zaman herhalde...”* (Seyda, 2011: 146-147).

N. Cumalı’nın “Benim Kalbim” adlı eserinde, *“Öndeki Jandarma çocukların kelepçelerini çözmeye başladı.(...) Gözüüm en küçüklerindeydi. Sıra ona geldi. Jandarma kendisine dönünce, küçük hiçbir şey söylemesine sıra bırakmadan kollarını kaldırmadığı kadar yukarıya kaldırıp jandarmaya uzattı.. Ayakları yalın ayak. Bir gömleği var, gömlek değil! (...) Erimiş gömleği yer yer fırlamış sarkmış! Besbelli daha kendini derleyip toplayacak yaşta değil! Saçlarını sıfır numarayla kesmişler. Gülmenin bütün çizgileri silinmiş yüzünden. Kırılmış hepimize talihsiz! Hepimize dargın, küskün!”* (Seyda, 2011: 188) ifadelerinden de anlaşılacağı gibi yazar adaleti yerine getirme adına küçük bir çocuğun çocuksu masumluluğunun göz ardı edilmesini, iç sızlatan bir manzarayı tasvir etmiştir. Hak savunucularının yapmış olduğu o kadar haksızlığa rağmen küçük bir omuza yüklediği “suç” yükünün yaratmış olduğu derin acıyı yazar, *“Zulüm bu! dedim. Ötesi yok, zulüm!”* sözleriyle dile getirmeye çalışmıştır.

Y. Kemal’in “Sarı Sıcak” adlı eserinde yaşananlar diğer hikâyelerde olduğu gibi küçük çocuğun yaşadığı olumsuzluklara ne denli zorlu mücadele verdiği, bir annenin çaresizliği konu edinilmiştir. “Küçük Osman’ın” yaşadığı zorluklar okurun dimağına kazınacak niteliktedir. *“Çocuk bir ara, kolunu çıkarıp dışarı atıverdi. Kol bir başparmak kalınlığında ancak var. Derisi kemikten dökülecekmiş gibi kırış kırış... Ananın gözü kola takıldı kaldı. Sonra, derinden: Of! dedi, yavrum ooof...”*

(...) Şimdiye kadar, çocuğun bunca zayıf olduğunun farkına neden varmadığına şaşırıp kalıyor: Acımızdan öleceksek de ölelim. (...) Kadın, okşar, yalvarır bir sesle: Ne istersin çocuktan? Dedi. Daha parmak kadar. Kemikleri kırılacak, öyle ince işte. Koca huysuzlandı.(...) Erkek sertçe merdivenlerden atladi. Çardağı çıktı, hınçla çocuğun iki kolundan tutup kaldırdı. (...)

Uyku sersemi çırpınıyor, ana ana! diye bağıırıyordu. (...) Kadın, çocuğuna baktı, baktı: Allah kimsenin yavrusunu, kimsenin eline koymasın dedi” (Seyda, 2011: 220-221-222).

Okurlara yaşadıkları hayatın, ailelerinin, okula gidebilmelerinin, kıymetini anlayabilmeleri açısından örnek oluşturabilecek mahiyetteki eserlerdir. Çocuklar eserleri okurken kendi yaşantılarıyla kıyaslama imkânı bulacak, hayatta ne tür zorlukların var olduğunu fark edecek, sabretmeyi, güçlü olmayı öğreneceklerdir. Ancak tüm bunları çocuğa aşılarken bu denli ağır hüžün içeren hikâyelerden yararlanmanın onların psikolojilerini nasıl etkileyebileceği de ayrıca düşünölmelidir. Çocukların hayata umutla bakmalarını, sevgi dolu, merhametli, cesaretli, azimli, kararlı olmalarını sağlamaya çalışırken, onların içten içe öfkeyle dolu olmalarına meydan verebilecek, hayata karşı önyargılı olmalarına sebep olabilecek işlemlerden kaçınılması gerekmektedir. Çocukların hikâyelerde hayatın bu derece acı gerçekleriyle karşı karşıya bırakılmalarının onların yaş ve gelişim özellikleri açısından çok ağır gelebileceği düşünölmelidir.

4.1.6. “Kuklacı” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum

Yazarı: Kemalettin Tuğcu

Yardımseverlik;

“-Ben ayda bir kere olsun Yeni çeşme’deki kahveye uğrarım. Baban orada oturur. Birkaç kuruş için dairelerde işleri olanların işlerini görür. Her ay belli bir para veririm. Adamcağız, utanır, almak istemezdi, ama artık bu yardıma alıştı. Zavallının bir aylığı da yok. Anneannen romatizmalı. Sık sık yatıyor. Eh o da var bir yetmiş beş yaşında (Tuğcu, 2011: 36).

“-Şu çocuk sizin sınıfta mı?

-Hangi çocuk amca, çantası sırtında olan mı?

-O bizim sınıfta değil. Başka şubede.

-Şu topacı al da ona götür.

-Ama onun parası yok amca.

-Zararı yok, sen al götür (Tuğcu, 2011: 45).

“-Amca onun babası çok fakir. İş bulursa çalışır. İş bulamazsa kahvede otururmuş. Murat’ın üstünde yok, başında yok. Üstelik ayağını üşütmüş. Ben evlerine gittiğim zaman, karnı ağrıyormuş.

-Uzakta mı evleri?

-Değil, bize yakın.

-Beni götür bakayım şu Murat’ın evine.

Recai Bey giyinmiş, camlı kapıyı anahtarla kilitleyip çocukla beraber Murat’ın evine gitmişti. Murat’ın evi, ama ev demeye bin şahit ister.

Kapıcı gidip Murat’ın babasını kahveden çağırdı. Recai Bey Murat’ı bu sefaletten kurtarmak istiyordu. Babası olan Dursun’a iş bulacaktı. Murat’ı okutması için ısrar etti. Bir kere tırnağını takmıştı bu işe. Kurtuluş yoktu.

Yağmurlu havada, üçü birlikte caddeye çıkarak önce bir ayakkabıcı, sonra da bir elbiseci mağazasına girdiler. Murat yepyeni ayakkabılar giyindi, vücuduna göre bir de elbise alındı. Recai Bey:

-Dursun, dedi. Oldu olacak, sana da bir ayakkabı alalım!

Dursun da patlak ve içi vicık vicık çamur dolu ayakkabılardan kurtuldu. Recai Bey mağazanın önünde bıraktı onları:

-Haydi güle güle, dedi.

İki gün sonra Recai Bey Murat’ı arkadaşlarının arasında gördü. Onu çağırarak, defter, kalem parası verdi. İki eliyle eline sarılıp, elini öpen bu garip oğlanın başını okşadı:

-Sen okumaya devam et oğlum. Okul için bir şey lazım olursa bana uğra.

Dursun’un talihi varmış. Recai Bey sağa, sola tenbih etmişti. Postacı bir sabah uğradı:

-Bey dedi. Şu adamı bir yere götüreceğim. Eğer söylediğiniz adam becerebilirse onu koyalım kapıcılığa.

Dursun’u bulup apartmana yolladılar. Pastacı ertesi gün haber getirdi:

Bu iş oldu Recai Bey (Tuğcu, 2011: 54-55-56).

Estetik;

“-Paraya ihtiyacın mı var?”

-Hayır, sanata ihtiyacım var. Öteden beri beni rahatsız eden arzularımın yatırılmasına ihtiyacım var. Bu işimin bir folklor hizmeti olduğunu da anlayacaklar çıkar” (Tuğcu, 2011: 30).

Dürüstlük;

“-Bedri bey de yeğeni Yıldız’ın dürüstlüğünü bilir ve onu severdi” (Tuğcu, 2001: 7).

“-Elin kızını şamar oğlanı mı sanıyorsunuz. Ağzı var, dili yok, iş, iş, iş. Ağzını açıp şikâyet etmiyor diye canından bezdirmek mi lazım?” (Tuğcu, 2011: 20).

Adil olma;

“-Ben kim ezilirse, kim haklı ise onun yanındayım. Perihan sabahtan akşama kadar çalışır, bu apartmanda bir hizmetçiden ayırt edemezsin. Üstelik adı tembel, beceriksiz” (Tuğcu, 2011: 6).

“-Elin kızını şamaroğlanı mı sanıyorsunuz. Ağzı var, dili yok, iş, iş, iş. Ağzını açıp şikâyet etmiyor diye canından bezdirmek mi lazım?” (Tuğcu, 2011: 20).

Eserde, “yardımseverlik”, “estetik”, “dürüstlük”, “adil olma” değerlerine ilişkin bulgulara rastlanmış; “bilimsellik”, “doğal çevreye duyarlılık”, “kültürel mirasa duyarlılık”, “sorumluluk”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “çalışkanlık”, farklılıklara saygı”, “vatanseverlik” ve “barış” değerlerine ilişkin bulgulara rastlanmamıştır.

“Kuklacı”, başkahramanı yaşlı ve bilgili olan Recai Bey’in ailesiyle yaşadığı sorunları dile getiren psikolojik konulu bir eserdir. Yazar, aile içi çatışmalara, sıkıntılardan kurtulmak için sanata yönelmeye, psikolojik olarak yıpranan karakterlere dikkat çekmektedir. Eser, anne ve kadın figürünü olumsuz şekilde ortaya koymuştur. Kadın eserde, eşine ve çocuklarına duygusal şiddet uygulayan rodedir. Aile içindeki sevgiden yoksun atmosfer ortamı, okuru hikâyenin seyrinde üzücü duygulara sevk edebilecek niteliktedir. Kahramanların birbirlerine karşı aşağılayıcı konuşmalarına rastlamak mümkündür. Dolayısıyla eserde şiddet unsurunun yer almasından hareketle

eserin çocukların yaş ve gelişim özelliklerine uygun olmadığı düşünülmektedir.

4.1.7. “Sait Faik Abasıyanık’tan Seçme Hikâyeler” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum

Yazarı: Sait Faik Abasıyanık

Bilimsellik;

“-Gerek Kadirga Dişçi Mektebi’nde, gerekse Gülhane Hastanesi’nce uzun muayenelerden sonra diş sinirlerimin fazla kuvveti yüzünden dişlerimin çıkmadığı neticesine varılmıştır. O zaman talebe bulunan diş tabibi Hüdaverdi, dişlerimi yapmak için elinden geleni yaptı ise de muvaffak olamadı. Ağzımın radyografisini, kalıbını alıp, Paris’e gönderdiler. Oradan bana bir takma diş gönderdilerse de tutmadı. Nihayet çene kemiğimin kemikleri inkişaf (gelişim) edemediği için diş takımı yapılamayacağı anlaşıldı” (Abasıyanık, 2011: 68-69).

Doğal Çevreye Duyarlılık;

“-Karakola koştum. Polislere haber verdim. Güya menettiler. Gizli, gizli, gene çimenler yer yer söküldü. Mühendis Ahmet Bey’e ceza bile kesilmedi. Belediye talimatnamesinde, yol kenarındaki çimenleri sökmek cezayı mucip olmuyormuş.

Kuşları boğdular, çimenleri söktüler, yollar çamur içinde kaldı.

Dünya değişiyor dostlarım. Günün birinde gökyüzünde, güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında, toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama çocuklar, sizin için kötü olacak. Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük. Sizin için kötü olacak. Benden hikâyesi” (Abasıyanık, 2011: 104).

“-Tabiat; çoğunca dosttur. Düşman gibi gözüktüğü zaman bile insanoğluna kudretini ve kuvvetini tecrübe imkânları veren, yüz vermez bir babadır; fırtınasında kayığı batırdığı zaman yüzmesini, rüzgârında kulübenin damını uçurduğu zaman daha sağlamı, daha hünerliyi bulmayı öğretiyor; canavarıyla karşı karşıya bıraktığı zaman adale kuvvetini sınıyordur. Orada, dört tarafı su ile çevrili yerde insanların büyük, sağlam dostluklar, sağlam adaleler, namuslu günler ve gecelerle birbirlerine

sokulmalarını, yardımlaşmalarını buyuran rüzgârlar, fırtınalar, deniz canavarları, kayaları günlerce haftalarca döven dalgalara ancak tabiatın buyurduğu şekilde yaşanabileceğini; sıkı ve sağlam adalelerin çelimsizlere yardım için; keskin aklın daha kör, daha mülayim, daha gürültüsüz ve yavaş akla, hatta akılsıza arkadaşlık için verildiğini; çorbanın çorbasızlarla taksim edilmek için mis gibi koktuğunu öğreten, belki de öğretmeden öyle iyi, öyle mübarek anadan doğulduğunu hayal ettiren bir düşünce ile haritalardaki maviliğin ortasında, kocaman kıtaların kenarındaki büyük denizlerin bir tarafına kondurulmuş adalara bakar, kurar dururdum” (Abasıyanık, 2011: 112).

Farklılıklara Saygı;

“-(...) ‘Uzun Ömer’ ismi ile anılan bu genç adamı hemen her İstanbullu, her İstanbul’a gelen taşralı Haydarpaşa vapurundan Köprü’ye ayak basar basmaz durup hayretle seyreder. Küçük çocuklar saatlerce, kovuluncaya kadar önünde durup kendilerinden, babalarından ve ağabeylerinden ikiler, üçler, dörtler kere büyük, muhteşem bu adamı seyredeler. Doğrusu şaşkınlıkla seyretmeye değer bir adam. Amma çok bakılınca kendisine üzülüyor Ömer Efendi. Bakın, bakın amma fazla durmadan geçin n’olur” (Abasıyanık, 2011: 48).

“-Kadınlar benden korkmakla haksızlık ediyorlar, dedi. Ben de kendi halinde bir kadınla evlenmek isterim. Hem doktorlar da izin veriyor. Ben de herkes gibiyim. Uzakmak hastalığa artık durdu o da. Üç senedir büyümüyorum da. Hayatımı da kazanıyorum. Bir kadını pekâlâ mesut edebilirim” (Abasıyanık, 2011: 52).

Adil olma;

“-Durup ta kendinden geçercesine beni seyreden çoluk çocuğa kızarım a, bu kızmak değil, canı sıkılmak. Kızdığım bir tek şey var. Haksızlık.

-Hiç haksızlık gördün mü?

-İnsan olur da haksızlık görmez olur mu? Bütün Anadolu’yu, İzmir vilayetini dolaştırdılar. Bütün paralarımı yediler” (Abasıyanık, 2011: 50).

“-Teselliye ihtiyacım yok, dedi. Sizin kuyumcu çarşısına dönen dişleriniz başkalarının etini, ekmeğini yemek için bir vesile ise ben halimden memnunum.

Sahiden de öyle. Bay Ferit mütevazı, alnının teriyle kazanıp yaşamış bir adam” (Abasıyanık, 2011: 69).

“-Adam elini çekti. Bir şey söylemedi. Söyleyemezdi. Söyleyecek halde değildi. Rıhtım kahvesine doğru yürüdü. Dışarıdan kahve önündeki seyircilerden biri seslendi:

-Bırak yahu! O adam da çalıştı. Veriver bir tane, ne olur? Kalkmış nerelerden gelmiş” (Abasıyanık, 2011: 117).

Eserde, “bilimsellik”, “doğal çevreye duyarlılık”, “farklılıklara saygı”, “adil olma”, değerleriyle ilgili bulgular tespit edilmiş; “kültürel mirasa duyarlılık”, “sorumluluk”, “yardımseverlik”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “çalışkanlık”, “vatanseverlik”, “estetik”, “dürüstlük”, “barış” değerleriyle ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Sait Faik’in hikâyelerinde, insanlar arasında balıkçılar, tabiat unsurlarında deniz ve balık ön plandadır. İnsan ve doğa sevgisi çok geniş yer tutmaktadır. .

“Çocuk şarkıya başladı:

-Karakolda ayna var ayna var

-Kız kolunda damga var damga var

- Gözlerinden bellidir Karabaş

-Sende de bana sevda var.

Köpeğe doğru eğildi. Onu hırpalarcasına okşadı.

Bende de sana sana sevda var! dedi. (Abasıyanık, 2011: 82).

Olumlu değerlerin yanı sıra olumsuzluklar da mevcuttur. Hikâyelerde sık sık kaba, hakaret içeren kelimelere yer verilmiştir. Örneğin;

“-Babam bana, aptal, dedi, herif fasulyeleri satmış. Yerine de başkalarının cevizlerini ardiyelik doldurmuş. Sen uyu hala!” (Abasıyanık, 2011: 38).

“-Bacaksız ne oldu?

-Ne olacak mortladı.

Eroinden mi?

-Yok! O çekmezdi. Eceli geldi. Nalları dikti..

-Söyleme öyle ulan! En iyi arkadaşındı.

-Ne diyeyim. Kalıbı dinlendirdi mi?

-Yok! Cartayı çekti de.

-Peki öyleyse... Tahtalıköye gitti” (Abasıyanık, 2011: 63).

“-Yaşamıştım. Cebim para görmüştü. Kadın görmüştüm. Şehvet tatmıştım. Kumar görmüştüm. Hırsızlık, mahpushane görmüştüm. Kerhane görmüştüm. Yankesicilerle, hırsızlarla arkadaşlık etmişim. Sulanmışlar, sulanmıştım. Aç yatmıştım. Para çalmıştım. Irza geçmişim. Sevmiş sevilmemişim. İşte bitkin, işte yorgun, işte hepsini hepsini yitirmiş motorla yine geri dönmüştüm” (Abasıyanık, 2011: 114).

Çocukların argo ifadelerle edebi eserler vasıtasıyla tanışması herhalde istenmeyen bir durumdur. Bu noktadan hareketle çocuklara tavsiye edilmemesinin daha doğru olabileceği düşünülmektedir.

4.1.8. “Nasrettin Hoca Hikâyeleri” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum

Yazarı: Orhan Veli

Dürüstlük;

“-İki okka et alır bir gün hoca, karısı bir kapama yapsın diye. Oysa ki karısı yalnız kalınca, ziyafet çeker bütün mahalleye. Akşam hoca gelir sofraya kurulur, üzerine konur bir sahan bulgur. Hoca sorar: bu ne böyle be kadın? Et almıştım, kapama yapacaktın? Hani nerde kapama? Ah efendi! Der karısı, hiç sorma, hınzır kedi yemiş hepsini.(...) O ara bizim Tekir görünür ama bir deri bir kemik, Hoca görünce bunu şüphelenir. Sorar: Nerede bunun yedikleri. Çabuk! Koş bana teraziye getir. Kedi tartılır iki okka çeker, bunu gören hocafendi şöyle der: Kadın! Bu bizim kedi, kasabın eti nerde? Diyelim ki et budur, o halde kedi nerde?” (Veli, 2008: 16).

“-Sık sık eve ciğer getirir Hoca, ama kısmet olupda bir kerecik tadamaz, derdini de kimseye anlatamaz. Bir karısına sorar sıkışınca. Kadın der ciğeri yine kim yedi. Kadında cevap hazır: Ciğeri kim yer? Kedi. Hoca bir gün kalkar baltayı alır, götürür, dolaba koyar, kilitler. Karısı şaşar kalır. Ayol ne yapıyorsun baltayı der. Kedi görmesin. Ne olur ne olmaz. Aman Hoca tuhafısın! Kedi onu ne yapsın? Hoca hiçbir lafın altında kalmaz. İlahi karıcığım sendeki de akıl mı? hala gözün yılmamış bu kediden. Üç akçalık ciğere tamah eden, kırk akçalık baltayı bırakır mı?” (Veli, 2008: 108).

Adil olma;

“-Hoca bir gün, taşınacak, evde ne varsa kapacak. Hepsini derler, toparlar. Giyinir, sokağa fırlar. Yükü taşıyacak bir adam bulur. Bu adamla pazarlığa koyulur. Adam sorar, nedir gidecek şeyler? Hoca da birer birer sayar döker. Sandık mandık, dolap molap, kilim milim, esvap mesvap. Adamcağız on iki akça ister. Hoca, düşünür taşınır, peki der, yani adamla anlaşır. Adam da ne kadar şey varsa taşır. İşi bitip hesaba gelince sıra, hoca cebinden çıkara çıkara, tamam altı akça para çıkarır. Alacağın bu kadar der. Adamsa itiraz eder. ‘Hocam, şu ettiğin iş reva mıdır? Hem arzuya rıza gösteriyorsun, hem tutup altı akça veriyorsun.’ Hoca kızar, der ki: ‘A sersem adam! Ben o türlü pazarlıktan anlamam. Boş yere beynime uğratma kanı, dolap molap dedik, nerede molap? Esvap mesvap dedik, nerede mesvap? Hesabım doğrudur, çek arabanı” (Veli, 2008: 23).

“-Hoca yolda yürürken, ensesine hatırı sayılır bir tokat iner. Hoca hışımla döner, bakar hiç tanımadığı bir adam. Hoca’ya der ki: Hocam! Seni birine benzetmişim, affet. (...) Hoca herifin yakasına yapışınca paldır küldür mahkemeye götürür. (...) Kadı davayı görür. Adamı da pek kayırır nedense. Duruşma şöyle bağlanır karara: tokat vuran iki akça bir para verecek Hoca’ya ceza olarak. Hoca pek kızar der ki: canım bırak! İki akçada para mı? üstelik adam bir cebi delik.

Üstümde yok gidip getireyim, der. Kadı bu teklifide kabul eder. Oturur Hoca başlar beklemeye adam gelecek diye. (...) hoca sinirden deliye döner. En sonunda sığınıp Yaradan’a, bir tokat indirir Kadı’nın suratına. Haydi, ben gidiyorum, hoş çakal der. Sen paranı o adamdan alıver” (Veli, 2008: 32-33).

“-Hoca’nın güzel bir kuzusu varmış. Bütün dostları göz koymuş kuzuya. Kesmek için fırsat ararlarmış. Hoca’ya gelmiş demişler ki bir gün: Hoca yarın öbür gün kıyamet kopacakmış. Hoca dalgayı çakmış. Ama bozuntuya vermemiş yine. (...) Kesmişler kuzuyu gitmişler kıra, talihlerine de bir güzel günmüş. Hepsi orada soyunmuş dökünmüş, göle gidip suya gireceklermiş. Elbiselerini Hoca beklermiş, onlar yokken hoca elbiseleri toplayıp bir güzel ateşe atmış, aleviyle de kuzuyu kızartmış. Göldekiler dönmüş gerisin geri esvaplarını sormuşlar hoca’ya. Hoca topunu alarak alaya, ben demiş, onları ateşe attım, aleviyle de kuzuyu kızarttım. Hem esvabın var mı artık lüzumu? Yarın sabah kıyamet kopmuyor mu?” (Veli, 2008: 49-50).

“-Hoca'dan bir ziyafet koparabilmek için eşi dostu zorlayıp bir bahse tutuşurlar. Derler ki: 'Bu geceyi kırdı geçireceksin. Yapabilirsen sana büyük bir ziyafet var. Üşür eve dönersen ziyafet sana düşer. Yarın akşam damlarımız kapına üçer beşer.' Hoca çıkar kıra, gün batar batmaz. Hava da aksine ayaz mı ayaz, işin ucundaysa türlü yemekler. Dişini turnağına takar, bekler. Şafak söker kalkar gelir evine. 'Kazandık!' diye sevine sevine. Dostlarıysa mızıkçılık ederler, 'Hoca be! Davayı kaybettin, derler. Hani kalacaktın sabaha kadar.' 'Kaldık!' 'Kaldın ya, bir nokta daha var. Yerine getirmedi bize verdiğin sözü. Isındın; yıldız doluydu gökyüzü.' 'Yıldızla mı ısındık?' 'Yıldızla ısındın ya!' 'Akşama geliyoruz, fazla bekletme bizi, başla güneş batmadan kuzuyu kızartmaya' Kurtuluş yok, 'Eh! Buyurun öyleyse!' der. Kalkar, evine gider. Akşam olur, komşular sükün eder. Azıcık oturulur misafir odasında, ama hepsinin akli kuzu kızartmasında. Nihayet hafif tertip çitlatılır, münasipçe bir dille yemek hatırlatılır. Hoca, 'işiniz der pek mi acele?' Az bekleyin kuzu kızarsın hele! (...) 'Kızarıyor ya nerde? Görsek şunu, anlasak sözünün doğruluğunu.' 'Hay hay! Zahmet edin mutfağa kadar.' Kalkıp mutfağa giderler, bakarlar, kuzunun altında bir mum.(...) Hoca derler bu ne? 'Kuzu ya işte!' 'Yani bu mum mu pişirecek bunu?' hoca kızar, der ki: 'Behey avanak! Sen keyfine bak, yıldızla ısınan memlekette bu mum yakar kavurur bile onu' (Veli, 2008: 57-58).

“-Hoşafa davet eder Hoca'ya bir komşusu.(...) Komşu küçük bir kaşık verir arkadaşına, büyük bir kepçe alır kendisi de, girişirler hoşafa ikisi de. (...) komşu da inadına, her kepçede of! Amanın öldüm! der. Bu hal Hoca'nun pek gücüne gider. Komşu der ne oluyoruz bilelim, ver şu kepçeyi bir de biz ölelim” (Veli, 2008: 87).

“-Bir sipahi içki içmiş diye yakalar getirirler Timur'un huzuruna. (...) Yanına kar mı kalır sandın bunu? Bak şimdi gör dünyanın kaç bucak olduğunu! Sonra dönüp yanındaki erlere der ki: yaturın edepsizi yere! Ayakları altına tamam bin değnek vurun. O sırada Hoca başlar gülmeye. Bu gülüş kaçmaz gözünden Timur'un, bu seferde Hoca'ya kızar der ki: Madem böyle bir emre kendin de gülmüyorsun ya değnek yememişsin ya sayı bilmiyorsun” (Veli, 2008: 107).

“-Hoca kadyken iki adam gelir; biri ötekenden şikâyetçidir. Der ki: Hocam! Ben yolda gidiyordum, bu da evine odun taşıyordu. Sirtından çuval düşmüş, boyna uğraşıyordu. Arkadaş, dedim sordum. Tutsam şu çuvalı vursam sırtına, karşılığında ne

verirsin bana?

Hiç dedi. Ala! Mesele kalmadı. Demek anlaşık dedim. Tuttum yükü yükledim. Ya bıruncun? dedim oralı olmadı. Şimdi hakkımı istemez miyim? Ver bakalım borcunu demez miyim?...

Hoca keser der ki: Doğru! Haklısın!

Mademki vaad etmiş, alacaksın. Yalnız bir zahmet et şuraya kadar, kaldır şu kilimi, altında ne var?

Ne mi var? Hiç! Hah al onu oradan, çek git! Kaldı mı alacağın falan” (Veli, 2008: 110).

Nasrettin Hoca Hikâyeleri'nin toplandığı eserde, “dürüstlük” ve “adil olma” değerleri ile ilgili bulgulara rastlanmıştır; “bilimsellik”, “doğal çevreye duyarlılık”, “kültürel mirasa duyarlılık”, “sorumluluk”, “yardımseverlik”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “çalışkanlık”, “farklılıklara saygı”, “vatanseverlik”, “estetik”, “barış” değerleriyle ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

İkiyüzlülük, sahtekârlık, yöneticilerin yanlış tutumları, gibi birçok konuyu dile getiren hem güldürücü hem düşündürücü özellik taşıyan Nasrettin Hoca hikâyeleri, insanların sosyal hayat içinde karşılaşabilecekleri olaylar karşısında onları uyarıcı özellik taşımaktadır. Toplumun tüm kesiminden her türlü insan tipi hikâyelere konu olmaktadır. Yol gösterici, ders verici özelliklerinin yanı sıra toplumun sosyo-kültürel yapısını da ortaya koymaktadır. İnsanların sahip olması gereken olumlu değerler doğrudan belletilmekten ziyade dolaylı, hicivci bir anlatımla okurlara sezdirilmektedir. Olumsuzluklar eleştirilerek olumlu tutum ve davranışların önemi belirtilmektedir. Kötülük, sahtekârlık, kurnazlık yapanlara Hoca tarafından verilen ders, okuru hem gülümsetmekte hem de yapılanın ne kadar yanlış olduğunu ortaya koymaktadır. Tespit ettiğimiz değerlerin aktarımı da hikâyenin seyrinde Hoca'nın aklını kullanıp sonunda karşı tarafa yanlısını göstermesi şeklindedir.

4.1.9. “İnci'nin Maceraları” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum

Yazarı: Orhan Kemal

Sorumluluk;

“- Bu, İnci’ye Sürmeli’nin de emzikli olduğunu, bol bol yemesi gerektiğini, fakat Sürmeli’nin ne annesi, ne de kocası olmadığını düşündürdü. Bütün gün kedilerle uğraştı durdu. Aşağı indi, yukarı çıktı. Halasının yokluğundan yararlanarak mutfaktan peynir çaldı, getirdi, Sürmeli’ye verdi. İki parça et uydurdu, ekmek, su getirdi. Dünyasından, özellikle İnci’den memnun Sürmeli, tokluğun tatlı yorgunluğu içinde, yavrularının yanına kıvrılmış, hafif bir mırıltıyla uyuyordu (Kemal, 2010: 18).

“- Bilmiyorsunuz, dedi. ‘Yoksulluk nedir bilmiyorsunuz hanım.’ Kendi kendine, ‘Allah sonumuzu hayır etsin,’ diye mırıldandı (Kemal, 2010: 61).

Yardımseverlik;

“- Bu, İnci’ye Sürmeli’nin de emzikli olduğunu, bol bol yemesi gerektiğini, fakat Sürmeli’nin ne annesi, ne de kocası olmadığını düşündürdü. Bütün gün kedilerle uğraştı durdu. Aşağı indi, yukarı çıktı. Halasının yokluğundan yararlanarak mutfaktan peynir çaldı, getirdi, Sürmeli’ye verdi. İki parça et uydurdu, ekmek, su getirdi. Dünyasından, özellikle İnci’den memnun Sürmeli, tokluğun tatlı yorgunluğu içinde, yavrularının yanına kıvrılmış, hafif bir mırıltıyla uyuyordu (Kemal, 2010: 18).

“- Bilmiyorsunuz, dedi. ‘Yoksulluk nedir bilmiyorsunuz hanım.’ Kendi kendine, ‘Allah sonumuzu hayır etsin,’ diye mırıldandı (Kemal, 2010: 61).

“- Baba, ‘Çok acıdıysan kızım,’ dedi, şu alt odayı boşaltsanız da...’.

Karısına baktı. Kadın öfkeli öfkeli, ‘Eee?’ dedi. ‘Sonra?’

Ablanın elindeki çatal daha hızlı titremeye başladı. Baba, devam etti:

‘Arkadaşını getirsen...’ (Kemal, 2010: 60).

Ortak konuları yoksulluk, aile, arkadaşlık, çocukluk olan yedi kısa hikâyeden oluşan kitapta sadece “sorumluluk” ve “yardımseverlik” değerleri ile ilgili bulgulara rastlanmış, eserde, “bilimsellik”, doğal çevreye duyarlılık”, “kültürel mirasa duyarlılık”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “çalışkanlık”, “farklılıklara saygı”, “vatanseverlik”, “estetik”, “dürüstlük”, “adil olma”, “barış” gibi değerlere yer verilmemiştir.

Kitap, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde doğrudan kazandırılacak değerleri yansıtması açısından çok yeterli olmadığı gibi; öfke, şiddet, hırs, acı, vb olumsuz etkiler bırakacak, çocuğun yaş ve gelişim dönemlerine uygun olmayan, kaba, çocuğun duygu

düşünce dünyasına zarar verecek ifadeleri de içermektedir. Örneğin, en başta belirttiğimiz bulgu içerisinde İnci kediye (Sürmeli) yardım etmek istemiş, sorumluluk almaya başlamıştır. Ancak “*mutfaktan peynir çaldı, getirdi*” gibi ifadeler ile İnci kendi evinde hırsızlıkla suçlanmıştır. Babanın yoksul bir kıza yardım düşüncesi Anne tarafından “*öfkeli öfkeli, Eee?’ dedi. ‘Sonra?’*”, “*Aşk olsun size bey! Bu deli kızın sözüyle, ne idiği belirsiz, numaracı, hırsız, şırfıntı bir sokak kızını evime mi alacağım ha? Doğrusu bu kadarına dayanamam!*” gibi ifadelerle tepkiyle karşılanmış yoksulluğun adeta küçümsenecek hatta aşağılanacak bir şey olduğunu okura sezdirecek olumsuz cümlelere yer verilmiştir.

“-Pestile çeviririz enayiye değil mi?

-Tabi yahu. Bize kim derler?

-Adın ne senin?

-Tarzan Kemal. Senin?

-Fikret. Tarzan Kemal’le Fikret derler bize değil mi? Kafamızı kızdırırlarsa ne yaparız?

-Bir sağ bir sol.

-Sülman Ağabey çalıştırınca ikimizi, değil mi, herkes korkacak. Yaşasın Sülman ağabey!” (Kemal, 2010: 47-48).

“-Ha? Ne biçim şey o? Sokak çocuklarıyla mı arkadaş olmaya başladın artık?

-Ama beyba!

-Aması maması yok. Atla bisikletine, doğru eve. Hadi bakalım, marş!

-Spor araba öfkeyle uzaklaştı.

-Çocuk, ağlayacak kadar öfkeliydi. Bisikletinin yanına geldi.

-Ne dedi baban?

-Hiç boş ver.

-Benim için mi?

-Yok canım.

-Niye canın sıkıldı ya?

-Avukat çocuğu, 'Allah belasını versin,' dedi. Sen şimdi nereye gideceksin?

(...)

-Avukat çocuğu içini çekti.

-Senin yerinde olmak isterdim.

-Beriki, 'yok canım' dedi. İmrenilecek şey değil. Ben çoğu günler aç gezerim. Sülman ağabey olmasa halim duman. Sülman Ağabey bir, bir de Fetanet Abla. Oysa sen? Tereyağı, yumurta, reçel. Kim bilir ne güzel yemekler yersiniz? Biz? Ekmek, turşu.

Güneş tam tepedeydi. İkisi de başka başka yerlere bakıyorlardı” (Kemal, 2010: 49-50).

Eserde geçen bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere yoksul-zengin ayrımı yapılmış ve maddi olanakların insanların arkadaşlıklarına ne denli etki ettiği üzerinde durulmuştur. Ancak bu olguların çocuklar tarafından doğru algılanması konusunda yaş ve gelişim özellikleri açısından sıkıntı yaşanabileceği dikkate alınmalıdır. “Farklılıklara saygı” değerinin tam tersi davranışlar sergileyen bu tür örneklerin genç kuşaklar için olumsuzluklar teşkil edebileceği göz ardı edilmemelidir.

4.1.10. “Falaka” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum

Yazarı: Ahmet Rasim

Dönemin eğitim sistemini ele alan eserde, Sosyal Bilgiler 6. ve 7. sınıf derslerinde doğrudan kazandırılacak “bilimsellik”, “doğal çevreye duyarlılık”, “sorumluluk”, “yardımseverlik”, kültürel mirasa duyarlılık”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “çalışkanlık”, “farklılıklara saygı”, “vatanseverlik”, “estetik”, “dürüstlük”, “adil olma”, “barış” değerleriyle ilgili bulguya rastlanmamıştır.

Ahmet Rasim’in çocukluk ve okul günleriyle ilgili anılarını topladığı eser, eğitim ortamında uygulanan baskı, şiddet, korku gibi etkenlerin çocuğun gelişim özelliklerini olumsuz etkilediğini konu edinmiştir. Aile ve öğretmenin çocuğun yaşamındaki yeri ve eğitimin önemi üzerinde durulan eserde, eğitimde var olan baskıcı tutumun aile içerisinde de olduğu dolayısıyla toplum anlayışı ortaya koyulur. Ancak kitapta yer alan

baskı, dayak, şiddet, okul korkusu gibi kavramların çocuğun dünyasında olumsuz etkiler bırakacağı dolayısıyla eserin çocuğun yaş ve gelişim özelliklerine uygun olmadığı da göz ardı edilmemelidir.

4.1.11. “Tanrı Misafiri” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum

Yazarı: Reşat Nuri Güntekin

Sorumluluk;

“-Maamafih, bütün kabahat sende değil; ben de kabahatliyim. Aramızda mühim bir yaş ve tecrübe farkı olduğunu düşünemedim. İşin nihayetinde sen hemen hemen her çocuktun. Her çocuk gibi biraz avutulmaya, aldatılmaya ihtiyacın vardı. Ben, bunu ihmal ettim...” (Güntekin, 1999: 74).

“-Genç Doktor nazik bir ciddiyetle

-İmkânı yok, Leman, dedi. Dersime yetişmeye mecburum.

-Olamaz, behemehal sizinle görüşmeliyim.

-Evet, ama vazifeye gidiyorum, malum ya, vazife her şeyden evvel!..”

(Güntekin, 1999: 146).

Eserde, “sorumluluk”, değeri ile ilgili bulgulara rastlanmıştır. “Bilimsellik”, “doğal çevre duyarlılık”, “yardımseverlik”, “kültürel mirasa duyarlılık”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “çalışkanlık”, “farklılıklara saygı”, “vatanseverlik”, “estetik”, “dürüstlük”, “adil olma, “barış” değerleri ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır. Güntekin’in kaleme aldığı “Tanrı Misafiri” adlı eser, 22 küçük hikâyeden oluşmaktadır. Eser, Sosyal Bilgiler 6. ve 7. sınıfta doğrudan kazandırılacak değerleri yansıtması açısından son derece zayıf olmasının yanı sıra hikâyelerde geçen olaylar öğrencilerin gelişim düzeylerine aykırıdır. Toplum içerisinde her kesimden insan manzaralarının sunulduğu hikâyeler de, bireysel çıkarlar uğruna insanların yaptıkları hileler, dini inançların sömürülmesi, toplumsal tepkilerden çekinildiği için verilen tavizler, yoksulluk, ihanet, yalan, aile içinde ahlaki olmayan durumların yaşanması gibi birçok toplumsal olaylara değinilmiştir. Değerlere ters düşen anlatımlar içermesi bakımından çocuk okurlar için tavsiye edilecek eserler arasında yer almasının uygun olmadığı düşünülmektedir. Eserde, kabaca söylenmiş kelimelere de rastlamak mümkündür.

4.2. Milli Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eserdeki Yabancı Yazarlı Hikâye Kitaplarına Ait Bulgular Ve Yorum

4.2.1. “Robin Hood” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum

Yazarı: Howard Pyle

Sorumluluk;

“-Tabiki, bizimle olmanı isterim. Ama Shewood ormanında yaşamak, babanın şatosunda yaşamaya benzemez. Burada seni ne gibi zorlukların beklediğini biliyor musun?

Marian Kız:

-Bunu bilecek kadar aklım var, dedi. Rahatımı düşünseydim şatodan ayrılmazdım. Seninle aynı kaderi paylaşmaya geldim buraya.

-Seni pişman etmemek için elimden gelen çabayı göstereceğim, Marian” (Pyle, 2011: 23).

Yardımseverlik;

“-Merhaba sayın bayan, diye kadına yöneldi. Bir derdiniz mi var? Size yardım edebilir miyim?” (Pyle, 2011: 5).

“-Onun yoksul, detli kişilere yardımcı olduğu, söyleniyor her tarafta.

(...)

-Demek Robin Hood’dan yardım istemeyi düşünüyorsunuz?

-Dedim ya, dertlilerin, yoksulların dostuymuş o ve arkadaşları. Haram yiyen, yoksulları ezerek kendi ceplerini dolduran zenginlerden para alır; bunu yoksullara, muhtaçlara verirlermiş” (Pyle, 2011: 6).

“-(...) Biz kendimizi Allah ve insan sevgisine adanmışızdır. Görevimiz Allah’ın buyruklarına uyup insanlara yardım etmektir. Sana bir yardımım dokunabilir mi, dostum?

(...)

Bir şey değil, dedi. Dedim ya, insanlara yardım etmek bizim gibilerin kutsal görevidir. Sana yardımım dokunduysa, bunun kıvancı yeter bana” (Pyle, 2011: 17).

“-(...) Sen de kendi yolunda insanlara yardım etmeyi ilke edinmiş bir yiğit kişisin. Çevredeki tüm yoksulların, mazlumların, dertlilerin umudu sensin”(Pyle, 2011: 19).

“-(...) Bu ormanda ne aradığını söyle, sana yardım edeyim” (Pyle, 2011: 22).

“-Merhaba, efendim, dedi. Dertli görünüyorsunuz. Size nasıl yardım edebilirim?” (Pyle, 2011: 35).

“-Oğullarımı idamdan kurtaracak biri varsa, o da sizsiniz. Yardım edeceksiniz değil mi bana ?

Robin Hood:

-Elbette. Siz şimdi hemen evinize dönün. İçinizi serin tutun. Ben hemen Nottingham’a gider, oğullarınızı idamdan kurtarmak için, elimden geleni yaparım.

Kadın gözyaşlarını sildi. Robin Hood’a ümitle bakarak oradan uzaklaştı” (Pyle, 2011: 36).

“-(...) Yanılıyorsunuz, biz size yardım ederiz, dedi”(Pyle, 2011: 51).

“-Onlar, yoksulların, mazlumların dostu, yiğit ve iyi kişilerdir, diyorlardı. Yoksulları horlayarak kendi keselerini dolduran kimselerden para alır, bu paralarla yoksullara, çaresizlere yardım ederler” (Pyle, 2011: 75).

Dürüstlük;

“- Tuck diyorlar adına. Hepimizden daha iyi nişancıdır. Yiğit, doğru sözlü bir adamdır. Kendini insanlara iyilik etmeye adanmış bir din adamı. Ermiş gibi biridir. Para, mevki gibi dünya hürsından tümüyle uzaktır” (Pyle, 2011: 15).

“-Sonra lokanta sahibi oturdu, teknekiye Robin Hood’un nasıl bir kişi olduğunu, herkesin iyiliği uğruna neler yaptığını uzun uzun anlattı. (...)

Lokanta sahibi:

-Ormana git, onunla böyle açık açık konuş, paranı sana geri verecektir, çünkü o doğruluğun, mertliğin ta kendisidir dedi” (Pyle, 2011: 44).

“-Sen usta bir dövüşçü olduğunu çoktan kanıtladın, dedi. İstersen bize katılabilirsin. Al paranı geri. Lokanta sahibine olan borca gelince, onu ben öderim, çünkü seni yemeğe davet eden bendim” (Pyle, 2011: 46).

Adil Olma;

“-Her zaman yoksulların, ezilmişlerin yanında olacağım dedi onlara. Namuslu insanları, kimsesizleri, yoksulları ezerek; haksızlık, kötülük ederek kesesini şişirenlerden para alıp ezilmişlere, yoksullara yardım etmeye çalışacağız” (Pyle, 2011: 8).

“-Sen çok iyi bir adammışsın; çok usta bir dövüşçüymüşsün, dedi. Çocukça bir inatlaşma yüzünden ikimizden birinin ötekine zarar vermesi hiç de doğru olmaz. Ben bir din adamıyım. Yok yere kan dökmek, benim bağlandığım ilkelere ters düşer” (Pyle, 2011: 19).

“-Buraya Robin Hood’u aramaya geldim, dedi. Onun adamları arasına katılmak, ben de onlar gibi baskıya, haksızlığa, karşı durmak istiyorum” (Pyle, 2011: 22).

“-Onlar, yoksulların, mazlumların dostu, yiğit ve iyi kişilerdir, diyorlardı. Yoksulları horlayarak kendi keselerini dolduran kimselerden para alır, bu paralarla yoksullara, çaresizlere yardım ederler” (Pyle, 2011: 75).

“-Ama Kral Richard adaletli, iyi yürekli bir kraldır, diye ekledi. Kahramandır da! Boş yere Aslan Yürekli, dememişler ona. Madem yurda döndü, yeniden mutlu günlere kavuştuk demektir. Çünkü Kral ülkede eşitlik, hak, adalet sağlayacaktır” (Pyle, 2011: 77).

“-Ben İngiltere Kralı Rüchard’ım, dedi, alanda toplanan halka. ‘Bu yanımdaki genci tanıyor olmalısınız. Zorbalıkla elinden alınan ünvanını ve mülkünü ona geri veriyorum. Bundan böyle Robin Hood Huntingdon Dükü’dür. Zalimlere gelince, onlar elbette cezalarını çekecekler.’

İngiltere şimdi huzura kavuşmuştu. Ne Normanlar Saksonlarda dalaşıyor ne de varlıklılar yoksullara baskı yapıyordu” (Pyle, 2011: 79).

Barış;

“-Elini uzat da sudan çıkmama yardım et, dedi yabancı. Kendi başına toparlanamayacak kadar ağırım.

Robin Hood ile iri yabancı üstlerinden sular aka aka yaklaştılar. Ormanın ortasında ciddi bir tutumla tokalaştılar; ant içerek dost oldular, kırgınlıkları unuttular” (Pyle, 2011: 13).

Eserde, “sorumluluk”, “yardımseverlik”, “dürüstlük”, “adil olma”, “barış”, değerleri ile ilgili bulgulara rastlanmıştır; “bilimsellik”, “doğal çevreye duyarlılık”, “kültürel mirasa duyarlılık”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “çalışkanlık”, “farklılıklara saygı”, “vatanseverlik”, “estetik” değerleriyle ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Eserin başkahramanı olan Robin Hood, zenginden alıp fakire veren, yoksulların soylulara karşı baş kaldırışını temsil eden halk kahramanıdır. Özellikle yardımseverliğin, ön planda olduğu öyküde ayrıca iyilik ve cesaret de sıkça vurgulanan değerlerdir. Robin Hood’un zenginden alıp yoksula veren bir hırsız çetesi olması, birtakım kurnazlıklar ve hileye başvurulması kötü örnek teşkil edebilir. Ancak genel anlamda eserin çocuklar tarafından okunması, onların birtakım olumlu değerler kazanmaları açısından fayda sağlayacaktır.

4.2.2. “Tom Sawyer” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum

Yazarı: Mark Twain

Yardımseverlik;

“-Sonra çocukları bir eve götürdüler. Onlara yiyecek verdiler. Dinlensinler diye birkaç saat orada alıkoydular. Sonra bir arabaya bindirip eve getirdiler”(Twain, 2010: 73).

Dürüstlük;

“- Tom sordu.

-Şimdi gidip oynayabilir miyim teyzeciğim?

-Hala mı? Ne kadar boyadın bakayım?

-Tahta perde bembeyaz oldu teyzeciğim!

-Tom, bana yalan söyleme! Dayanamam buna.

-Yalan söylemiyorum ki teyzeciğim.

Kadın bakmaya gitti. Tahta perdeyi görünce, şaşkınlıktan ağzı açık kalmıştı” (Twain, 2010: 14-15).

“-Niye bana vuruyorsunuz? Kavanozu kıran ben değilim ki Sid kırdı onu. Yaşlı kadın hiç sesini çıkarmadı. Ama birden bire Tom için üzülüğünü fark etti” (Twain, 2010: 16).

“-(...)Eviden kaçmanın yanlış olabileceğini düşünmeye başlamışlardı. Hırsızlığın da kötü bir şey olduğunu düşünüyorlardı. Bunun üzerine hiçbir şey çalmamaları gerektiğine karar verdiler” (Twain, 2010: 40).

“-Thomas Sawyer’i çağırın!

Salondaki herkes şaşırmıştı. Potter bile şaşırmıştı. Tom’un orada olacağını hiç kimse ummuyordu. Halk birbirine, bu konuda ne bilebilir ki, diye soruyordu. Tom, bulunduğu yerde ayakta duruyordu. Herkes ona bakıyordu. Kendisine soru soran bir ses duydu. Düşüncelerini toplamaya çalıştı. (...) Tom yavaş yavaş anlatmaya başladı. Ama sonradan çabuklaştı. Salondakilerden çıt çıkmıyordu. Her yer ölüm sessizliğine bürünmüştü sanki. Tom da olayı rahatça anlatıyordu. (...) Potter artık serbest bırakılmıştı. Yardımlarından dolayı Tom’a teşekkür etmişti” (Twain, 2010: 55-57).

Eserde, “yardımseverlik” ve “dürüstlük” değerleri ile ilgili bulgulara rastlanmış, “bilimsellik”, “doğal çevreye duyarlılık”, “kültürel mirasa duyarlılık”, “sorumluluk”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “çalışkanlık”, “farklılıklara saygı”, “adil olma”, “vatanseverlik”, “estetik”, “adil olma”, “barış” değerleriyle ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Tom Sawyer adında küçük bir çocuğun maceralarını anlatan eserde, ele aldığımız değerler dışında “sevgi” “duyarlılık” değerlerine de yer verilmiştir. Ancak şiddet kavramı, çocukların dayak ile terbiye edilmeye çalışılması eserin hemen hemen her satırında göze çarpan bir durumdur. Örnek verecek olursak;

“-Bu çocuk bana göre çok akıllı diye düşündü. Onu dövmeyi hiç istemiyorum. Ölmüş kız kardeşimin çocuğu. Ama dövmezsem de iyi bir adam olarak yetişmez ki. Kötü bir çocuk o. Öğleden sonra belki okula gitmeyecek. Okula gitmeyince de onu cezalandırmam gerek. Onu yarın iş yaptırarak cezalandırayım bari” (Twain, 2010: 6).

“-Seni daha çok dövmem gerekecek, dedi. Kötü bir çocuksun sen” (Twain, 2010:

16).

“-Öğretmen:

Çıkar ceketini diyerek değneğini aldı. Kolu aşağı yukarı kalkıp iniyordu. Tom’u iyice dövdü” (Twain, 2010: 22).

“-Bir gün önce okulda bulunmadığı için Mr. Dobbins onu dövdü. Tom üzgün üzgün yerine oturup duvara baktı” (Twain, 2010: 34).

“-Joe, Tom’a, hırsızlık yaptığı için annesinin kendisini kırbaçladığını söyledi. Annesi çok acımasızdı. Çünkü Joe hiçbir şey çalmamıştı. Belki de başka bir nedenle kırbaçlamıştı, kim bilir?” (Twain, 2010: 39).

“-Tom, kitabına mürekkebi kendisinin dökmediğini söyledi. Ama Bay Dobbins inanmamıştı, Tom’u kırbaçlamıştı” (Twain, 2010: 52).

İş yapmanın bir ceza aracı olarak gösterilmesi, kincilik, güvensizlik, korku, cinayet, iftira, yalan eserde yer alan diğer olumsuz durumlardır. Ayrıca başkahraman olan Tom’un okuldan nefret etmesi küçük okurlar için olumsuz örnek teşkil edebilecek bir durumdur. Tüm bunlardan yola çıkarak eserin “100 temel eser” katalogunda bulunmasının uygun olmadığı düşünülmektedir.

4.2.3. “Ölümsüz Aile” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum

Yazarı: Natalie Babbitt

Doğal Çevreye Duyarlılık;

“Çevremizdeki tüm bu şeylerin ne olduğunu biliyor musun, Winnie? dedi. Angus neredeyse fısıltıyla. Hayat. Hareket eden büyüyen, gelişen, bir dakika bile değişmeden duramayan hayat. Her sabah baktığın bu gölün suyu hep aynı görünür, aynı değildir. Gece boyunca hareket eder. Batıdaki şu dereден sürekli su gelir ve doğudaki şu dereден gider, daima eşsiz daima yeni, hiç durmadan hareket eder. Ama göl hep buradadır. Su her zaman hareket eder ve eninde sonunda bir gün okyanusa ulaşır. (...) ‘Sonra ne olur biliyor musun?’ dedi, Angus. Suyu yani. Güneş bir kısmını okyanustan emer ve yeniden bulutların içine katar, sonra yağmur yağar, yağmur dereye düşer ve dere suyu yeniden göle getirir. Bu bir çarktır Winnie. Her

şey bu çarkın bir parçasıdır; çark hiç durmadan döner. Kurbağalar, böcekler, balıklar bu çarkın bir parçasıdır ardıc kuşları da öyle. Hatta insanlar da bu çarkın parçasıdır. Ama aynı insanlar değil. Sürekli yenileri gelir, daima büyürler, değişirler, hiç durmadan hareket ederler. İşte böyle olması gerekir. işte hayat böyle devam eder” (Babbitt, 2012: 47).

“Böyle devam eder gider, diye tekrarlardı Angus. Okyanusa ulaşır. Ama işte içinde bulunduğumuz bu kayık sıkıştı kaldı. Eğer biz onu hareket ettirmesek sonuna dek burada kalacak; suyla birlikte akmak isteyecek, ama bunu yapamayacak. İşte biz Tucklar da böyleyiz, Winnie. Sıkıştığımız için hareket edemiyoruz. Artık çarkın bir parçası değiliz. Çarkın dışına düştük, Winnie. Terk edildik. Her şey hareket ediyor, büyüyor ve değişiyor. Mesela, sen. Şu anda bir çocuksun, ama bir gün kocaman bir kadın olacaksın. Ondan sonra hareket edecek ve yeni çocuklar için yer açacaksın. (...) ‘Hayır’ dedi Angus, yatıştırıcı bir sesle. Şimdi değil. Şimdi ölmeyeceksin. Ama ölmek de çarkın bir parçasıdır doğmak da. Bir parçayı alıp geri kalanını görmezden gelemezsin. Bütünün bir parçası olmak Tanrı’nın bir lütfüdür. Ama biz Tucklar bundan yararlanamıyoruz. Yaşamak zorlu bir iştir, ama bizim gibi olursan aynı zamanda faydasızdır da. Hiçbir anlamı da yoktur. Eğer tekrar çarkın bir parçası olmanın yolunu bulsaydım, bir dakika bile beklemezdim. Eğer ölüm yoksa yaşamın ne anlamı var ki? O zaman yaşam olarak adlandıramazsın bile. Biz yalnızca varız, buradayız, yol kenarındaki taşlar gibi” (Babbitt, 2012: 48).

“Angus’un sesi kısılmaya başlamıştı, Winnie kaskatı kesilmiş şaşkın şaşkın onu dinliyordu. Daha önce ona kimse böyle şeyler anlatmamıştı. ‘Tekrar büyümek isterdim,’ dedi boğulur gibi. ‘Ve yaşamak isterdim.’ Eğer bunun sonunda ölüm varsa onu da isterdim. Dinle beni, Winnie, bu öyle bir şeydir ki çok geç olana kadar kötü yanını hissetmezsin, eğer insanlar Treegap’ daki pınarın varlığını bilselerdi, sinek gibi koşa koşa gelip başına üşüşürlerdi. Sudan biraz içebilmek için birbirlerini çiğnerlerdi. Bu yeterince kötü zaten; peki ya sonra- hayal edebiliyor musun? Çocuk olanlar hep çocuk, yaşlı olanlar hep yaşlı kalırdı. Bunun ne anlama geldiğini anlıyor musun? Sonsuza dek. Çark dönmeye devam edecek, sular okyanusa ulaşacak, ama insanlar hiç değişmeyecek, yol kenarındaki taşlar gibi. Bunu anladıklarındaysa, çoktan iş işten geçmiş olacak. Burada durup Winnie ‘ye baktı, umutsuzca derdini anlatmaya çalışmanın verdiği ızdırapla yüzü çarpılmıştı. ‘Anlıyor

musun yavrum? Bunun ne anlama geldiğini görebiliyor musun? Ah, ulu Tanrım, sadece anlamı sağlamaya çalışıyorum!” (Babbitt, 2012: 49).

Sorumluluk;

“-Bilmiyorum, dedi Winnie ‘ama bunun bir önemi yok. Ne olur yardım etmek istediğimi babana söyle. Yardım etmek zorundayım. Ben o koruya girmeseydim bunların hiçbiri başınıza gelmeyecekti. Lütfen yardım etmek zorunda olduğumu söyle ona” (Babbitt, 2012: 88).

Yardımseverlik;

“-Kurbağa ne kıpırdadı ne de gözünü kırptı. Kurumuş, sıcaktan kavrulmuş gibi görünüyordu. ‘Susamış olmalı’ dedi Winnie kendi kendine.(...) ‘Büyükanne, bana bir kap su verir misin?’ Dışarıda susuzluktan ölmek üzereymiş gibi görünen bir kurbağa var.(...) ‘Kurbağalar su içmez Winfred. O şekilde susuzluğunu gidermesini sağlayamazsın.’ ‘Onun üzerine biraz su serpelim, öyle değil mi? Herhalde bu işe yarar, değil mi?’ ‘Eh bence de işe yarayabilir,’ dedi büyükannesi” (Babbitt, 2012: 85-86).

“-Size yardım edebilirim! Annen pencereden dışarı çıktığında yerine ben girerim ve onun yerini alırım. Battaniyeyi başımdan yukarı çekerim ve böylece şerif içeriye baktığı zaman onun yokluğunu fark etmez. Zaten karanlık olacaktır. Belimi yukarı kaldırırsam çok daha büyük görünürüm. Miles da pencereyi tekrar yerine koyar. Böylece kaçmak için zaman kazanmış olursunuz. En azından sabaha kadar kimse onun yokluğunu fark etmez!” (Babbitt, 2012: 87-88).

“-Ona ihtiyaçları vardı. Onlara yardım etmek zorundaydı. Komik bir şekilde, ilk aklına gelen şey onların çaresiz olduklarıydı. Belki de insanlara fazla güveniyorlardı. Evet, öyle bir şeyler vardı hallerinde. Ne olursa olsun, ona ihtiyaçları vardı. Onları hayal kırıklığına uğratamazdı” (Babbitt, 2012: 91).

Eser de, “doğal çevreye duyarlılık”, “sorumluluk”, “yardımseverlik”, değerleri tespit edilmiş; “bilimsellik”, “kültürel mirasa duyarlılık”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “çalışkanlık”, “farklılıklara saygı”, “vatanseverlik”, “estetik”, “dürüstlük”, “adil olma”, “barış” değerleriyle ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Küçük bir kızın karşılaştığı olağanüstü olayları anlatan eserde “duyarlılık” değeri çok baskındır. Ele aldığımız değerler bakımından geniş bir yelpaze çizmeyen

kitapta, insanlık için zarar verecek tutum ve davranışlardan kaçınma, başkalarını düşünme, doğanın dengesini bozacak davranışlardan uzak durma baştan sona kadar hissedilmektedir. Çocuklara doğanın sürekli değişim içinde olduğunu, tabiatın bir parçası olarak insanların da sürekli değişim yaşadığını, çevrenin doğal durumunu korumanın ne denli önemli olduğunu anlatan, doğal çevreye duyarlılık yaratma, var olan duyarlılığı geliştirme açısından faydalı olabilecek bir eserdir.

4.2.4. “Mutlu Prens” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum

Yazarı: Oscar Wilde

Yardımseverlik;

“- Uzakta, diye devam etti heykel, alçak melodili bir sesle, uzakta küçük bir sokakta fakir bir ev var. (...) Odanın köşesindeki bir yatakta oğlu hasta yatıyor. Ateşlenmiş ve portakal söylüyor. Annesininse nehir suyundan başka verecek bir şeyi yok, bu yüzden çocuk ağlıyor. Kırlangıç, Kırlangıç, küçük Kırlangıç, kılıcımın sapındaki kırmızı yakutu ona götürmez misin? Benim ayaklarım bu kaideye sabitlendiği için kımıldayamıyorum. (...)

Fakat Mutlu Prens öyle üzgün görünüyordu ki küçük Kırlangıç da üzüldü. ‘Burası epey soğuk dedi; ama bir geceliğine seninle kalıp habercin olacağım.’ (...) Sonunda yoksul eve vardı ve içeri baktı. Oğlan ateşler içinde yatağında dönüp duruyordu, annesi ise uykuya dalmıştı, öyle yorgundu ki. İçeri hopladı ve muhteşem yakutu masasının üzerine kadının yüksüğünün yanına bıraktı. Sonra yavaşça yatağın etrafında uçarak, oğlanın alnını kanatlarıyla yelledi. ‘Ne serin, dedi oğlan, iyileşiyorum herhalde.’ Sonra da sakın ve tatlı bir uykuya daldı.

Sonra Kırlangıç geri Mutlu Prens’e uçtu ve ona ne yaptığını anlattı. ‘Tuhaf, ama dedi, şimdi kendimi hava çok soğuk olmasına rağmen, oldukça ısınmış hissediyorum.’ İyi bir eylemde bulunduğun için, dedi Prens.”(Wilde, 2008: 10-11-12).

“- Bir gece daha seninle kalacağım, dedi gerçekten iyi bir kalbe sahip olan Kırlangıç. Onada mı bir yakut götüreceğim?

Maalesef artık yakutum yok dedi Prens. Geriye yalnızca gözlerim kaldı. Bin yıl önce Hindistan’dan getirilen nadide safirlerden yapıldılar. Birini çekip al ve ona götür.

Onu kuyumcuya satar, yiyeceklerle odun alır, oyununu bitirir” (Wilde, 2008: 13).

“- Aşağıda köşede, dedi Mutlu Prens, küçük bir kibritçi kız duruyor. Kibritlerini su oluşuna düşürdü ve hepsi mahvoldu. Eğer eve biraz para götürmezse babası onu dövecek ve küçük kız ağlıyor. Ayakkabısı ve çorabı yok, minik başı da çıplak. Diğer gözümü de sök onda ver de babası onu dövmesin.(...) Böylece Kırlangıç Prens’in öteki gözünü de söküp ok gibi fırladı. Zikzak yaparak kibritçi kızın yanından geçti ve mücevheri kızın avucuna bıraktı. Ne güzel bir cam parçası diye bağırdı küçük kız; ve gülerek eve koştu” (Wilde, 2008: 15).

“- Kaliteli altınla kaplıyım, dedi Prens, onu tabaka tabaka söküp çıkar ve fakir halkıma ver; canlılar daima altının onları mutlu edebileceğini düşünürler. Tabaka tabaka ayırdı altını Kırlangıç, ta ki Mutlu Prens tamamen donuk ve gri hale gelene kadar. Altını tabaka tabaka fakirlere götürdü ve çocukların yüzlerine kan geldi, güldüler, sokakta oyunlar oynadılar. Artık ekmeğimiz var diye bağırdılar” (Wilde, 2008: 16).

“- Mutlu ol, diye bağırdı, mutlu ol; kırmızı gülüne kavuşacaksın. Onu ay ışığının müziğinden yapacak ve kalbimin kanıyla boyayacağım.” (Wilde, 2008: 42).

“- Peki, küçük Hans’ı buraya çağırılmaz mıydık? Diye sordu değirmencinin en küçük oğlu. Eğer küçük Hans sıkıntıda ise ona yulaf lapamın yarısını veririm ve beyaz tavşanlarımı da gösteririm.” (Wilde, 2008: 50).

“- Ama nasıl olduysa kuşlar ondan hoşlanmışlardı. Onu ormanda fir fir dönen yaprakların ardından koşarak bir peri gibi dans ederken veya yaşlı bir meşe ağacının kovuğunda çöplenip sincaplarla fındıklarını paylaşırken çok görmüşlerdi. Çirkin oluşunu bir nebze dahi umursamıyorlardı. Hem, bazen portakal ağaçlarında, aya bile eğilip kendisini dinlettirecek kadar tatlı şakrayan bülbül bile pek bakılmaya değmezdi. Ayrıca kara kışta dallarda hiç yemiş olmadığından yerler demir gibi sert olduğunda ve kurtlar yiyecek bulmak için şehre indiklerinde onlara iyi davranmış, onları bir kerecik bile unutmamış, kare ekmeğinden kırıntılar vermiş ve yoksul kahvaltısında ne varsa onlarla paylaşmıştı” (Wilde, 2008: 93).

“- Dilenci, Trevor’un yokluğundan istifade dinlenmek için arkasında ki bir ahşap sıraya oturdu. Öyle boynu bükük ve sefil durumdaydı ki Hughie ona acımdan kendini alamadı ve ne kadar parası olduğunu anlamak için ceplerini kontrol etti. Bütün bulabildiği bir İngiliz lirası ve birkaç bozukluktu. ‘Zavallı ihtiyar...’ diye düşündü, onun

buna benden daha çok ihtiyacı var ama bu on beş gün araba yoktur demektir. Stüdyonun öbür ucuna yürüyüp İngiliz lirasını dilencinin eline sıkıştırdı. Yaşlı adam irkildi ve çatlak dudaklarına belirli belirsiz bir gülümseme yerleşti. Teşekkürler, efendim, dedi, teşekkürler ederim” (Wilde, 2008: 114).

“- (...) Zavallı ihtiyar fukara! Keşke onun için bir şey yapabilsem. İnsanın o kadar sefil olması korkunç bir şey bence. Evde bir sürü eski elbisem var, sence ilgilenir mi onlarla? Tanrım, elbiseleri dökülüyordu” (Wilde, 2008: 115).

“- Zarfın üstünde ‘Hughie Erskine ve Laura Merton’a ihtiyar bir dilenciden düğün hediyesi’ yazıyordu ve içinde de 10,000 E’luk bir çek vardı” (Wilde, 2008: 118).

Hak ve Özgürlüklere Saygı;

“- Burası özgür bir ülke dedi genç kral ve sen hiç kimsenin kölesi değilsin” (Wilde, 2008: 69).

“- Zenginle fakir kardeş değil midir? diye sordu genç kral” (Wilde, 2008: 77).

Estetik;

“- Bütün taşrada onunki kadar güzel başka bir bahçe yoktu. Hüsnüyusuflar, şebboylar, çobançantaları, taşkıranotları, yetiştirdi orada. Şam gülleri, sarı güller, leylak rengi çiğdemler, altın rengi, mor ve beyaz menekşeler vardı. Hasekiküpesi, çayır teresi, mercan köşk, fesleğen, çuhaçiçeği, zambak, fulya ve karanfil birbiri ardına açar, böylece her daim bakacak güzel şeyler, koklayacak hoş kokular sunardı” (Wilde, 2008: 49).

Dürüstlük;

“- Oxford’da çok iyi arkadaşlık. Onu çok severdim, çok yakışıklı, yüce ruhlu ve dürüst biriydi. Her zaman doğruyu söylemese çok iyi bir dost olacağını söyledik, ama sanırım en çok da bu dürüstlüğünden dolayı hayrandık” (Wilde, 2008: 103).

Eser de, “yardımseverlik”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “estetik” ve “dürüstlük” değerleriyle ilgili bulgulara rastlanmıştır; “bilimsellik”, “doğal çevreye duyarlılık”, “kültürel mirasa duyarlılık”, “sorumluluk”, “çalışkanlık”, “farklılıklara saygı”, “vatanseverlik”, “adil olma” ve “barış” değerleriyle ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Wilde'nin "Mutlu Prens" adlı kitabında, dokuz hikâye yer almaktadır. Hikâyelerde genel olarak duyarlı olma, kibirlenmenin ne kadar kötü bir şey olduğu, fedakârlık karşılığında kıymet bilmeme, dostluk ve menfaatçilik, emeğe saygı, sevgi, konuları işlenmiştir. Özellikle yardım etme ve duyarlı olma değerleri çok baskındır. Zıtlıkların bir arada verilerek doğru olanın öneminin kavratılmaya çalışıldığı hikâyelerin, küçük okurların duyarlılık kazanmaları açısından olumlu izler bırakabileceği düşünülmektedir.

4.2.5. "Şamatalı Köy" Kitabına Ait Bulgular ve Yorum

Yazarı: Astrid Lindgren

Bilimsellik;

"-Uzun bir yaz tatilinden sonra tekrar okula başlamak hoş bir şey. En azından ben böyle düşünüyorum. Ama Bosse krala mektup yazıp okulların tekrar kapatılmasını isteyecekmiş. Umarım kral onu dinlemez. Çünkü ben okulu seviyorum. Öğretmenimizi, arkadaşlarımı ve üzerlerini kaplayıp adımın yazılı olduğu etiketler yapıştırdığım okul kitaplarını seviyorum" (Lindgren, 2010: 83).

"-Öğretmen Stockholm'e mektup gönderip bizim için masal kitapları ısmarlamıştı. Onları üzerinde masal kitaplarının kapaklarının bulunduğu bir kataloğa bakarak kendimiz seçmiştik. Ben iki kitap ısmarlamıştım, Lasse ve Bosse de ikişer tane ısmarlamıştı. Benim kitaplarım da güzel prens ve prensesler vardı. Kitaplar öğretmene Noel tatilinden önceki bu son günde ulaşmıştı. Kitapları dağıttı. Sıra bana gelene kadar yerimde duramadım" (Lindgren, 2010: 99).

Doğal Çevreye Duyarlılık;

"-Ihlamur ağacına bir sürü serçe, şakrak kuşu ve baştankara konmuştu, çok da aç görünüyordular. Hemen babama koşup, Noel demetlerini kuşlara daha erken verip veremeyeceğimizi sordum. 'Verebiliriz,' dedi babam. O zaman hepimiz birden ambara koştuk ve yulaflar biçilirken Noel'de kuşlara vermek için ayırdığımız beş tane yulaf demetini aldık. Demetleri bizim bahçedeki elma ağacının dallarına astık. Kuşlar demetlerin başına toplanıp galamakta gecikmedi. Herhalde Noel günü geldi diye düşünmüşlerdi. Yulaf demetleri ve kar ve kuşlar ve her şey... O kadar güzeldi ki

(Lindgren, 2010: 101).

Sorumluluk;

“-Aslına bakılırsa benim Lasse’nin be Bosse’nin orta Çiftlik’e ait olan, Britta ve Anna’nın Kuzey Çiftliği’ne, Olle’nin de Güney Çiftliği’ne ait olan şalgam tarlasında çalışması gerekiyordu. Ama biz yardımlaşarak çalıştık. Seyrelttiğimiz her uzun sıra için 40, kısa sıra için de 20 kuruş aldık” (Lindgren, 2010: 33).

“-Tabii en iyi çileklerimiz olduğu yere işaret çubuğu dikmemiştik. Orası bizim sırrımız olarak kalacaktı ve hiç kimseye asla ama asla söylemeyecektik” (Lindgren, 2010: 61).

“-O akşam yolun kenarında yakan top oynadık. Topumuz kuşüzümü çalılarının arasına kaçtı. Aramak için çalılarının arasına daldım. Tahmin edin ne buldum! Bir kuşüzümü çalısının dibinde tam on bir tane tavuk yumurtası vardı! O kadar sevindim ki. Bunlar kümese yumurtlamamakta inat eden bizim tavuklarımızdan birinin yumurtalarıydı. Hep dışarıda bir yerlerde yumurtluyordu. Lasse, Bosse ve ben uzun süre onun nereye yumurtladığını bulmaya çalışmıştık. Ama öyle kurnazdı ki, nereye yumurtladığını görmememiz için elinden geleni yapıyordu. Annem her yumurta için bize beş kuruş vereceğini söylemişti. Şimdi tam tamına elli beş kuruşluk yumurta bulmuştum. Ama topu bulamadım.

‘Biz de top yerine yumurtayla oynayalım da, bütün Şamatalı Köy yumurtaya bulansın’ dedi Lasse.

Ama ben eteğimi toplayarak yumurtaları içine yerleştirdim. Anneme götürüp elli beş kuruşumu aldım. Her bir çocuğa beş kuruş verdikten sonra kalan paramı küçük bir anahtarla kilitlediğim kumbarama attım” (Lindgren, 2010: 31).

Yardımseverlik;

“-Sonraları kumbaramda daha fazla para birikti. Çünkü şalgam tarlasında seyreltme işine yardım etmiştim. Daha sağlıklı şalgamlar elde edebilmek için yeni çıkmaya başlayan şalgamlardan bir kısmı sökülürdü. Buna seyreltme deniliyordu. Şamatalı köyün bütün çocukları bu işi yaptı.

Aslına bakılırsa benim Lasse’nin be Bosse’nin orta Çiftlik’e ait olan, Britta ve Anna’nın Kuzey Çiftliği’ne, Olle’nin de Güney Çiftliği’ne ait olan şalgam tarlasında

çalışması gerekiyordu. Ama biz yardımlaşarak çalıştık. Seyrelttiğimiz her uzun sıra için 40, kısa sıra için de 20 kuruş aldık” (Lindgren, 2010: 33).

“-Şamatalı Köy’ün bütün çocukları Olle’nin evine gidip, Swipp’i çamaşır teknesinde yıkayışını izledik. Biz de biraz yardım ettik” (Lindgren, 2010: 45).

“-Gözleri çok zayıf olduğu için neredeyse hiçbir şey göremez. Britta, Anna ve ben ona gazetelerden kimlerin öldüğünü, kimlerin elli yaşını doldurduğunu, ne tür kazalar olduğunu anlatan haberleri, reklamları ve hemen her şeyi okuruz (Lindgren, 2010: 51).

“-Dedenin dolabında bir alet çantası var. Oğlanlar istedikleri zaman bu çantayı ödünç alabiliyor. Dede gözleri görmemesine rağmen oğlanların tahtadan gemiler ve başka şeyler yontmalarına yardımcı olur. Oğlanlar kurşun asker dökmek istediklerinde de dedeye getirip, kurşunları onun odasındaki fırında eritirler” (Lindgren, 2010: 51).

“- Öğretmenimiz okul binasının üst katında kalıyor.(...) Ona odun taşırken yardımcı oluyoruz.(...)Öğretmen ona yardım edip edemeyeceğimizi sordu. Elbette olurduk. Oğlanlar hemen odun toplamaya koştu, Britta ocağı yaktı ve üzerine çay suyu koydu. Ben yerleri süpürüp öğretmenin yastıklarını kabarttım. Anna bir tepsiye sandviç ve bir bardak çay koyup öğretmene verdi” (Lindgren, 2010: 84).

“- Öğretmenin yanında okulun dağılma saatine kadar kaldık Ayrılırken, ertesi gün de hasta olmayı düşünüp düşünmediğini sorduk, hasta olmayı düşünüyordu. O zaman ertesi gün de gelip yardım edebilir miyiz diye sorduk. Öğretmen eğer gelirsek çok sevineceğini söyledi.

Anna, Britta ve ben ertesi gün öğretmenin yanına gittiğimizde hala yatıyordu. Yatağı darmadağınaktı ve zavallılığın canı yulaf lapası istiyordu. Öğretmenin kalkıp sallanan sandalyeye oturmasına yardımcı olduk ve yatağını bir güzel düzelttik. Sonra yulaf lapası yaptık, lapasını yedikten sonra kahve ve benim evden getirdiğim çöreklerden verdik” (Lindgren, 2010: 85).

“-Ihlamur ağacına bir sürü serçe, şakrak kuşu ve baştankara konmuştu, çok da aç görünüyorlardı. Hemen babama koşup, Noel demetlerini kuşlara daha erken verip veremeyeceğimizi sordum. ‘Verebiliriz,’ dedi babam. O zaman hepimiz birden ambara

koştuk ve yulaflar biçilirken Noel’de kuşlara vermek için ayırdığımız beş tane yulaf demetini aldık. Demetleri bizim bahçedeki elma ağacının dallarına astık. Kuşlar demetlerin başına toplanıp gagalamakta gecikmedi. Herhalde Noel günü geldi diye düşünmüşlerdi. Yulaf demetleri ve kar ve kuşlar ve her şey... O kadar güzeldi ki (Lindgren, 2010: 101).

Hak ve Özgürlüklere Saygı;

“-Annemden izin almak için hemen eve koştum. Annem küçük kızların samanlıkta yatmasının uygun olmayacağını düşünüyordu. Ama ben yalnızca oğlan çocuklarının değil, kız çocuklarının da eğlenmeye haklarının olduğunu söyleyerek itiraz ettim. Ve annemden izin kopardım” (Lindgren, 2010: 63).

Çalışkanlık;

“- Sonraları kumbaramda daha fazla para birikti. Çünkü şalgam tarlasında seyreltme işine yardım etmiştim. Daha sağlıklı şalgamlar elde edebilmek için yeni çıkmaya başlayan şalgamlardan bir kısmı sökülürdü. Buna seyreltme deniliyordu. Şamatalı köyün bütün çocukları bu işi yaptı.

Aslına bakılırsa benim Lasse’nin be Bosse’nin orta Çiftlik’e ait olan, Britta ve Anna’nın Kuzey Çiftliği’ne, Olle’nin de Güney Çiftliği’ne ait olan şalgam tarlasında çalışması gerekiyordu. Ama biz yardımlaşarak çalıştık. Seyrelttiğimiz her uzun sıra için 40, kısa sıra için de 20 kuruş aldık” (Lindgren, 2010: 33).

Altı çocuk kahramanın keyifli hallerinin Lisa adlı başkahraman tarafından anlatıldığı kitapta, “bilimsellik”, “doğal çevreye duyarlılık”, “sorumluluk”, “yardımseverlik”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “çalışkanlık” değerleriyle ilgili bulgular tespit edilmiştir. “Kültürel mirasa duyarlılık”, “farklılıklara saygı”, “vatanseverlik”, “estetik”, “dürüstlük”, “adil olma”, “barış” değerleriyle ilgili bulgular kitapta yer almamaktadır.

Eserde, “sevgi” değeri ön plandadır. Okul sevgisi, doğa ve ağaç sevgisi, hayvan sevgisi, insan sevgisi açıkça belirtilmektedir. Örneğin;

“-Bir gün, odaların güneş almasına engel oldukları için, bizim babamız ve Olle’nin babası ihlamur ağacını kesmeye karar vermişlerdi. Ama Olle, Lasse

ve Bosse öyle bir yaygara kopardılar ki, babalarımız ağacı kesmekten vazgeçti. Ve o ağaç hala yerinde duruyor” (Lindgren, 2010: 13).

“-İnsanın yalnızca kendisine ait bir hayvanının olması çok güzel bir şey. Ben de bir köpeğim olsun isterdim ama yok. Şamatalı Köy’de öyle çok hayvanımız var ki. Atlar, koyunlar, inekler, danalar. Ayrıca annemin de bir yığın tavuğu var” (Lindgren, 2010: 47).

“-Britta ve Anna’nın ne köpekleri ne tavşanları ne de yalnızca kendilerine ait olan başka bir hayvanları var. Ama onların da dedeleri var. Hem de dünyanın en iyi kalpli dedesi, kesinlikle öyle. O yalnızca Britta ve Anna’nın dedesi ama biz Şamatalı Köy’ün bütün çocukları ona dede diyoruz” (Lindgren, 2010: 50).

“-Ama böylesi iyi kalpli dedenizin olduğunu düşünün! Ben onu çok seviyorum. Bir köpeğim olacağına böyle bir dedemin olmasını daha çok isterdim”(Lindgren, 2010: 53).

“-Uzun bir yaz tatilinden sonra tekrar okula başlamak hoş bir şey. En azından ben böyle düşünüyorum. Ama Bosse krala mektup yazıp okulların tekrar kapatılmasını isteyecekmiş. Umarım kral onu dinlemez. Çünkü ben okulu seviyorum. Öğretmenimizi, arkadaşlarımı ve üzerlerini kaplayıp adımın yazılı olduğu etiketler yapıştırdığım okul kitaplarını seviyorum” (Lindgren, 2010: 83).

“-İhlamur ağacına bir sürü serçe, şakrak kuşu ve baştankara konmuştu, çok da aç görünüyorlardı. Hemen babama koşup, Noel demetlerini kuşlara daha erken verip veremeyeceğimizi sordum. ‘Verebiliriz,’ dedi babam. O zaman hepimiz birden ambara koştuk ve yulaflar biçilirken Noel’de kuşlara vermek için ayırdığımız beş tane yulaf demetini aldık. Demetleri bizim bahçedeki elma ağacının dallarına astık. Kuşlar demetlerin başına toplanıp gagalamakta gecikmedi. Herhalde Noel günü geldi diye düşünmüşlerdi. Yulaf demetleri ve kar ve kuşlar ve her şey... O kadar güzeldi ki” (Lindgren, 2010: 101).

Aynı zamanda kız ve erkek çocukların kendi aralarında gruplaşmalarına dikkat çekmesine rağmen, arkadaşlık, dayanışma kavramlarını ön plana çıkarmasından dolayı eser, çocukların kendi yaşamlarında arkadaşlarıyla olan paylaşımlarına katkı sağlayacaktır.

4.2.6. “Heidi” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum

Yazarı: Johanna Spyri

Doğal Çevreye Duyarlılık;

“- Alp dayı buralar ne kadar güzel bir yer. Ben hayatım boyunca onca yer dolaştım bu kadar doğa güzelliğini hiçbir yerde bir arada göremedim. Heidi kızımın şimdi buraları özlemekte ne kadar haklı olduğunu daha iyi anlıyorum. Kim bilir buraların kıışı ne kadar güzel oluyor, dedi.

Clara:

Evet büyükanne çok haklısın burası sanki yalancı cennet gibi”(Spyri, 2005 :62).

“-Bu mucize sizin eseriniz. Size minnettarım Alp dayı.

Alp dayı mütevazı bir şekilde:

Bana teşekkür etmeyin. Bu mucize şu doğanın ve temiz havanın eseridir, dedi” (Spyri, 2005 :70).

“-Kızının iyileşmesinde sadece benim payım olmadı. Aslında en büyük pay doğanın burada insana verdiği yaşama gücüdür” (Spyri, 2005 :76).

“-Peki büyükbabacığım herkes bizim gibi gelip buradan bir dal koparırsa bu orman kısa sürede yok olmaz mı?

Heidi'nin ne demek istediğini anlayan büyükbaba:

Çok haklısın evladım. Ama Dörfly gibi küçük bir kasabanın yanındaki ormanın böyle bir tehlikede olacağını zannetmem. O tür tehlikeler ancak büyük şehirlere yakın ormanlar için daha geçerli zannedersem. Kafası iyice karışan Heidi peki o büyük şehirlerde yaşayanlar Noel için ağaç kesmiyorlar mı?

Elbette kesiyorlar, ama görevlilerin denetimi altında. Noel gelmeden önce kesilecek olan ağaçlar onlar tarafından işaretlenir. Halk da bu işaretlenen ağaçların dışındakilere dokunamazlar” (Spyri, 2005 :93).

“-Büyükbaba baltasını sallayarak ağacı kısa bir sürede kesmişti. Daha sonra ağacın kesildiği yeri işaretledi. Büyükbabasını dikkatle izleyen Heidi:

Bu işareti neden koydun büyükbaba?

Ağacı kestiğim yere kasabadan bir fidan getirip dikeceğiz. Böylece ormanın bir kaybı olmayacak, dedi. Kesilen ağacı yüklenen büyükbaba Heidi'yi önüne katarak evin önünü tutmuştu. Aynı gün öğlende büyükbaba kasabadan aldığı çam fidanını götürüp kesilen yere dikti” (Spyri, 2005 :94).

Sorumluluk;

“-Annem ile ben ablamın bir yaşındaki bebeğinin bakımını üstlendik” (Spyri, 2005: 7).

“-Alp dayı bu çocuk nerdeyse sekiz yaşına basacak, ama henüz okuma yazması yok. Dörfly'de herkes kızı okula göndermediğini anlattı. Ben teyzesi olarak kızdan hala sorumluyum” (Spyri, 2005 :28).

Yardımseverlik;

“-(...) Heidi ise odanın bir köşesinde gördüğü tabureyi getirerek üzerinde oturmaya çalıştı. Bu sırada zorlandığını gören büyükbaba sandalyesinden kalkarak Heidi'ye yardım etti. Önüne süt, peynir ve ekmek koyarak karnını doyurmasını sağladı” (Spyri, 2005: 12).

“-Ertesi sabah büyükbaba kapının önünü ve pencerelerin önüne kadar gelen karları temizledi. Daha sonra ateşin başında oturup ısınmaya çalıştı. Heidi de dedesinin ısınması için yardım ediyordu” (Spyri, 2005: 19).

“-Büyükbabacığım yarın ninenin evinin panjurunu tamir edebilir misin? diye sordu.

Tamir mi? Bunu onlar mı istedi senden.

Heidi:

‘Hayır onlar istemedi. Ben rica ediyorum dedeciğim. Barakaları o kadar kötü durumda ki bir rüzgârda her taraftan ses geliyor. Üstelik ninenin gözleri de görmüyor. Onlara yardım eder misin büyükbaba?’ diyerek dedesine sarıldı.

Yaşlı adam bir an sessiz durduktan sonra:

‘Evet yarın onlara yardıma gidebiliriz,’ dedi. Bu sözlere oldukça sevinen Heidi kulubenin içinde hoplayıp zıplamaya başladı. Bir taraftan da:

‘Teşekkürler büyükbabacığım! Buna çok sevindim,’ diyerek çığlıklar atıyordu”

(Spyri, 2005: 23).

“-Heidi hemen odasına giderek iskemlesine oturup Tanrı’dan büyükbabasına yardım etmesi için dua etti” (Spyri, 2005: 51).

“-Büyükbaba çok mutlu olmuştu. Clara’nın hazırlanıp aşağı inmesine yardım etti” (Spyri, 2005 :65).

“-Heidi, Clara’nın giyinmesine yardım etmiş, merdivenlerden inmesine de destek olmuştu. Artık Clara yürümeye başlamış, ayakları üzerinde durmayı başarmıştı” (Spyri, 2005: 70).

“-Doktor olmak ne güzel bir şey. Keşke ben de doktor olsaydım. Ne güzel hastaların yardımına koşardım. İnsanlara yardım etmek için doktor olmak şart değil. Hastabakıcı da olabilirsin. Hastanelerde hastabakıcılar da doktorlar kadar büyük işler yapabiliyorlar. Doktorlar her an hastalarının yanında bulunamazlar. İşte bu zamanda hastabakıcılar hastalarının yanında bulunarak onlara yardımcı olurlar.

‘Büyükbabacığım büyüdüğümde ben de hastabakıcı olacağım’ (Spyri, 2005: 85).

“-Büyükbaba:

Peki onlara yardımımız dokunamaz mı?

(...) Doktorun anlattıklarını büyük bir üzüntü ile dinleyen

Heidi:

‘Evlerine gidip Terez’e yardım etmeliyim’ dedi. (...)

‘Sizlere yardım etmek için evinize gelmemi ister misiniz?’

Terez Heidi’ye şaşkınlıkla bakarak:

‘Ne konuda yardım edeceksin?’ diye sordu.

‘Tabi ki ev işlerinde.’

(...)

O zaman mutlaka size gelmeliyim. Sana neler yapılması gerektiğini de öğretirim. (...) Terez bu yardımsever teklifi geri çevirmemiş Heidi ile evlerine gitmişlerdi” (Spyri, 2005: 85-86).

“-Terez hüzünlü bir sesle:

‘Yarın gene geleceksin değil mi?’ diye sordu.

Bu sırada kalın bir ses:

Elbette Heidi yarın size gene yardıma gelecek, dedi” (Spyri, 2005: 88).

“-Akşam yemeğinden sonra büyükbaba:

Aferin kızım onlara yardım ettiğin için beni çok mutlu ettin. Senin bir iyilik meleği olduğuna her gün biraz daha inanıyorum. Büyükbabanın bu sözleri Heidi’yi çok duygulandırmıştı. Yatağına uzanır uzanmaz büyük bir gönül rahatlığı ile hemen uykuya dalmıştı. Rüyasında hasta kadın çocuklarına yardım ettiği için ona çok teşekkür ediyordu. Heidi o günden sonra günlerce çocuklara yardım etmek için evlerine gitmişti. (...) Toni büyükbabanın sözlerini dikkate almış, bir daha bu sözleri işitmek için var gücüyle eve yardımcı olmaya çalışmıştı” (Spyri, 2005 :89).

“-Terez:

Ben de anneme bir hediye göndermek isterim. Fakat onun hoşuna gidecek bir hediye nasıl alacağımı bilemiyorum.

Heidi:

Büyükbabamla ben size yardımcı oluruz” (Spyri, 2005: 90).

“-O günden sonra on gün boyunca büyükbaba armağanların yapılması için Toni ve George’a yardım etmişti. Bridgite ise Terez ve Heidi’ye yardım ediyordu” (Spyri, 2005 :91).

“-Heidi her gün Terez’e yardıma gitmeye devam ediyordu” (Spyri, 2005 : 102).

“-Evet çok iyi kalpli ve yardımsever bir annesi vardı” (Spyri, 2005 :105).

“-O günden sonra mutluluğu daha da artan Heidi etrafına yardım etmeyi ve mutluluk saçmayı daha da güçlü bir şekilde sürdürdü” (Spyri, 2005 :108).

Çalışkanlık;

“-Tobias çok akıllı ve çalışkan biriydi. Bir o kadar da yakışıklıydı. Buraya geldikten sonra bir marangozun yanında çalışmaya başlamıştı” (Spyri, 2005: 7).

“-Çocuklar öyle bir çalışmaya dalmışlardı ki hediyelerin nasıl yapılıp bittiğini Noel’in nasıl geldiğini anlamamışlardı” (Spyri, 2005 :91).

Dürüstlük;

“-Burada bir sürü beyaz ekmek var, dedi.

Evet Heidi sana söz vermiştim. Unuttun mu?” (Spyri, 2005 :55).

“-Bir süre sessiz kalan Heidi yalan söylemenin doğru olmayacağını düşünerek:

Evet babacığım, dedi” (Spyri, 2005:100).

Barış;

“-Elindeki bastonla zorlukla ayakta duran Noel baba diğer elinde barış sembolü olan defneyaprağı taşıyordu” (Spyri, 2005: 97).

Eserde, “doğal çevreye duyarlılık”, “sorumluluk”, “yardımseverlik”, “çalışkanlık”, “dürüstlük”, “barış” değerleri ile ilgili bulgular tespit edilmiş; “bilimsellik”, “kültürel mirasa duyarlılık”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “farklılıklara saygı”, “vatanseverlik”, “estetik”, “adil olma” değerlerine ilişkin bulgulara rastlanmamıştır.

Başkahramanı küçük kız Heidi olan eserde başta yardımseverlik olmak üzere birçok değer yer almaktadır. Özellikle sevgi değeri çok baskındır. Yardımsever, iyiliksever, insanın içinde yatan sevgi, merhamet ve şefkat duygusu eserin her satırında vurgulanmaktadır. Küçük bir çocuğun temiz dünyasını, insanlarla olan saf, çıkarısız ilişkilerini anlatan eserin, “100 Temel Eser” içerisinde yer alması isabetli bir karar olmuştur. Birçok olumlu değer kazandırılmasında çok fayda sağlayabileceği düşünülmektedir.

4.2.7. “İnsan Ne İle Yaşar” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum

Yazarı: Lev Tolstoy

Sorumluluk;

“-Sorunsuz yaşayıp gidiyorduk. Ya şimdi?... Geçen gün o asker bize Plevne'deki savaşı anlatıyordu. Sizin aranızdaki savaş Plevne'dekinden beter! İnsan böyle mi

yaşamalı? Ne büyük günah! Sen erkeksin ve bu evin reisisin. Sorumluluk taşıması gereken kişisin. Kadınlara ve çocuklara ne öğretiyorsun? Küfredip laf yetiştirmeyi mi? Geçen gün senin şu küçük Taraksan komşumuz İrena'ya küfredip isimler taktıyordu. Annesi de dinleyip gülüyordu.

Doğru bir şey mi bu şimdi? Senin sorumlu bir şekilde davranman gerekiyor (Tolstoy, 2007: 115).

“-Simon'un karısı o gün bütün işleri erkenden bitirmişti. Odun kesmiş, su getirmiş, çocuklara yemeklerini yedirmiş, kendi de oturup yemeğini yemişti ve şimdi de oturmuş düşünüyordu. Acaba ekmeği şimdi mi yapsam yoksa yarın mı, diye soruyordu kendi kendine. Büyük bir parça ekmeğe artmıştı.

‘Eğer Simon kasabada yemek yediyse ve sofrada fazla yemek yemezse,’ diye düşündü, ekmeğe bir gün daha bekleyecek.

Ekmeğe parçasını eliyle tekrar tekrar tarttı. ‘Bugün ekmeğe yapmayayım. Evde sadece bir pişirimlik un kaldı. Bununla cumaya kadar idare edelim’ diye düşündü” (Tolstoy, 2007: 14).

“-Köylüler bir araya geldiler ve bebeklere ne olacağını düşündüler boyuna. En sonunda bana, ‘Mary, sen şimdilik kızlara bak, biz sonra ne olacağına karar vereceğiz’ dediler (Tolstoy, 2007: 35).

Yardımsızlık;

“- ‘Konuşarak vakit harcamayalım,’ dedi, ‘gel giy şu ceketini hemen!’ Simon adamı dirseklerinden tutarak kalkmasına yardım etti.(....) Ceketini adamın omuzlarına attı ama ceketin kollarını bir türlü bulamıyordu. Simon adamın kollarını geçirmesine yardım etti.

‘Ayağına giyecek bir şeyler versem daha iyi olacak,’ diye düşünerek adama oturmasını söyledi. Keçe çizmeleri giymesine yardım ederek ona, ‘İşte oldu arkadaşım, şimdi hareket et ve ısın. Diğer sorunlar sonra hallolur. Yürüyebilecek misin?’ dedi (Tolstoy, 2007: 11-12).

“-Simon: Kilisenin yanına geldiğimde onu çıplak ve soğuktan donmuş bir vaziyette otururken gördüm. Çıplak oturulacak hava mı? Beni ona Tanrı gönderdi, yoksa donardı. Ne yapsaydım sence? Kim bilir başına neler gelmişti. Aldım onu, giydirdim ve eve getirdim. Bu kadar kızma Matryona. Ayıp, günah. Bir gün hepimiz öleceğiz,

unutma.”(Tolstoy, 2007: 18).

“-Matryona bu sözleri duydu ve yabancıya baktı. Birden kalbinde bu yabancıya karşı bir yumuşaklık hissetti. Kapıdan geri döndü. Ocağa giderek yemeği getirdi. Masaya bir fincan koydu ve fincana bir miktar süt döktü. Kalan son ekmeği de masaya getirdi ve bıçakla kaşıkları yerleştirdi

-Yiyin yiyecekseniz, dedi.

Simon yabancıyı masaya götürdü.

-Geç otur genç adam, dedi.

Simon ekmeği kesti ve et suyuna ufaladı. Birlikte yemeğe başladılar” (Tolstoy, 2007: 19).

“-Evet, çıplaktım ve soğuktan donmak üzereydim. Simon beni gördü ve halime acıdı. Ceketini çıkarıp bana giydirdi ve beni buraya getirdi. Siz de bana yiyecek ve içecek verdiniz ve bana merhametle yaklaştınız. Bunun için Tanrı sizi ödüllendirecektir!

Matryona ayağa kalktı. Gidip pencereden kocasının onlar gelmeden yamadığı gömleğini alarak yabancıya verdi. Adama bir de pantolon getirdi.

-Al, dedi, gömleğin yok. Bunu giy üzerine. Tavan arasına ya da ocağın üzerine, nereye istersen oraya uzan” (Tolstoy, 2007: 19-20).

“-Anne ve babaları öleli yaklaşık alt yıl oluyor, ikisi de aynı hafta içinde öldü. Babaları Salı günü gömüldü, anneleri de Cuma günü öldü. Bu yetimler babalarının ölümünden üç gün sonra dünyaya geldiler. Anneleri de onları doğurduğu gün öldü. Kocamla ben de o zamanlar o köyde yaşıyorduk. Onların komşuyduk; bahçelerimiz bitişikti. Çocukların babası yalnız bir adamdı, ormanda ağaç kesme işinde çalışıyordu. Bir gün ağaçlar devrilirken bir tanesi bunun üstüne düşmüş. Ağaç, gövdesinin tam üstüne düşmüş, bağırsakları dışarı fırlamış. Onu evine getirdiklerinde ruhu Tanrı’ ya kavuşmak üzereydi. Aynı hafta içerisinde karısı ikizleri dünyaya getirdi, yani bu küçük kızları. Kadıncağız fakir ve yapayalnızdı. Yanında kalacak genç, yaşlı hiç kimsesi yoktu. Çocukları doğururken tek başınaydı. Ecel kapısını çaldığında da. Ertesi sabah kendisini görmeye gittim. Kulübeye girdiğimde zavallının vücudu çoktan kaskatı kesilmiş ve soğumuştü. Ölürlen çocuğun üstüne yuvarlanmış ve bacağını ezmişti. Köylüler geldi ve cenazeyi yıkayarak gömülmeye hazır hale getirdiler. Bir tabut yaptılar ve kadını

gömdüler. Köylüler iyi insanlardı. Ama bebekler sahipsiz kalmışlardı. Şimdi bu bebeklerle ne yapmalıydı? Köyde o zaman bebek bakan tek kadın bendim. Sekiz haftalık olan ilk çocuğumu emziriyordum. Bebekleri bir süreliğine yanıma aldım. Köylüler bir araya geldiler ve bebeklere ne olacağını düşündüler boyuna. En sonunda bana, 'Mary, sen şimdilik kızlara bak, biz sonra olacağına karar vereceğiz' dediler. Böylelikle sağlam olanı emzirmeye başladım. Ama ilk başta bu sakat olanı emziremiyordum. Yaşayacağını zannetmiyordum. Sonra kendi kendime, zavallı masum yavrucak neden acı çeksin ki, dedim. Ona acıdım ve onu emzirmeye başladım. Üçünü de emziriyordum. Kendi oğlumu ve bu iki kızı.

Genç ve güçlüydüm. İyi besleniyordum. Tanrı bana o kadar bol süt veriyordu ki bazen bebeklere sütümün fazla geldiği bile oluyordu. Bazen ikisini aynı anda emziriyordum. O arada üçüncüyü bekletiyordum. Biri yeterince emince bu sefer o bekleyeni emzirmeye başlıyordum. Tanrı öyle uygun gördü, bu ikisi büyüdüler de kendi oğlum daha iki yaşına basmadan gömüldü. Biz daha da zenginleştığımız halde başka çocuğum olmadı. Şimdi kocam değirmendeki hububat tüccarı için çalışıyor. İyi kazanıyor, bizde zengin sayılırız. Ama hiç kendi çocuğum yok. Bu küçük kızlar da olmazsa kendimi ne kadar yalnız hissederdim, kim bilir? Onları nasıl sevmem! Onlar benim hayattaki mutluluk kaynağım! Kadın bir eliyle küçük topal kızı bağına basarken diğer eliyle de yanaklarındaki gözyaşlarını siliyordu (Tolstoy, 2007: 34-35).

Çalışkanlık;

"-Simon'un karısı o gün bütün işleri erkenden bitirmişti. Odun kesmiş, su getirmiş, çocuklara yemeklerini yedirmiş, kendi de oturup yemeğini yemişti ve şimdi de oturmuş düşünüyordu (Tolstoy, 2007: 14).

"-Simon adama,

Bak arkadaşım, dedi, insanın karnı yiyecek aş ister, çıplak bedeni de giyecek elbise. İnsan hayatta kalmak için çalışmak zorundadır. Senin elinden ne iş gelir?

-Hiçbir iş gelmez.

Simon şaşırmişti. 'İnsan her şeyi öğrenebilir, yeter ki istesin' dedi.

-İnsanlar çalışıyorlar madem, ben de çalışacağım (Tolstoy, 2007: 22).

Adil olma;

“- Size verecek yemeğim yok. Dünyadaki bütün çıplak ayyaşları biz besleyemeyiz, dedi.

- Yeter Matryona. Sebepsiz yere çeneni yorma! Önce bir sor bakalım nasıl bir adam...” (Tolstoy, 2007: 16).

Barış;

“-Dilini tut dostum dedi ona. Her yasanın başı Tanrı’ya itaat etmektir. Tanrı ise barışı sever (Tolstoy, 2007: 112).

“-Oğlum, sen kendi işine, tarlada, evde oğullarınla çalışmana bak! Biri seni incitecek olursa, Tanrı’nın istediği gibi, affet gitsin. O zaman hayat kolaylaşır ve yüreğindeki sıkıntı hafifler.

İvan susuyordu...

-Oğlum İvan, babanın söylediklerine kulak ver! Git mercan kır atı eyerle. Tez hükümet binasına git ve bütün bu saçmalığa bir son ver. Sabahleyin de gidip Gabriel’le Tanrı aşkına barış. Yarınki bayram için onu evine davet et. Çay yapın, birlikte yemek yiyin, aranızdaki düşmanlığa bir son verin, bir daha düşmanlık falan olmasın. Kadınlara ve çocuklara da aynısını yapmalarını söyleyin.

İvan içini çekti, ‘Babam doğru söylüyor’ diye düşündü. Yüreğindeki sıkıntı hafiflemişti. Bir tek, işleri nasıl yola koyacağını kestiremiyordu.

Yaşlı adam oğlunun kafasından geçenleri bilmiş gibi tekrar söze başladı.

-Git İvan. Daha fazla bekleme! Yangını büyümeden söndür, yoksa iş işten geçecek (Tolstoy, 2007: 116).

Konusunu insanın manevi değerlerinin oluşturduğu kitap, beş hikâyeden oluşmaktadır. Kitapta “sorumluluk”, “yardımseverlik”, “çalışkanlık”, “adil olma”, “barış” değerleri ile ilgili bulgular tespit edilmiştir. “Bilimsellik”, “doğal çevreye duyarlılık”, “kültürel mirasa duyarlılık”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “farklılıklara saygı”, “vatanseverlik”, “estetik”, “dürüstlük” değerleriyle ilgili bulguya rastlanmamıştır.

Öykülerde insanın manevi yönünü geliştirmesinin gerekliliği ve böylece huzura ermesi, insanın hayatı sorgulayarak yaşaması vurgulanmaktadır. Özellikle “sevgi” değeri yoğun olarak ele alınmıştır. Örneğin;

“-Sonra Tanrının benden öğrenmemi istediği ilk dersi hatırladım: ‘İnsanın içinde ne barındırdığını öğren’ Ve ben de insanın içinde sevgiyi barındırdığını öğrenmiş oldum böylece!” (Tolstoy, 2007: 41).

“-Kadın kendisinin olmayan bu çocuklara karşı sevgisini gösterdiğinde ve onlara sarılarak ağladığında, onda capcanlı bir merhamet gördüm ve insanın ne ile yaşadığına vakıf oldum” (Tolstoy, 2007: 42).

“-Şunu öğrendim ki, insan kendi çabasıyla değil sevgiyle yaşar, dedi”, “insanken hayatta kalmamı sağlayan şey kendi çabam değil, yoldan geçen bir adamın yüreğinde var olan sevgiydi” (Tolstoy, 2007: 43),

“-Kim yüreğinde sevgi taşırsa o sevgi Tanrı’dandır ve Tanrı o kişinin yüreğindedir, çünkü varlığın sebebi sevgidir” (Tolstoy, 2007: 44).

Ayrıca iyilik vurgulanmıştır. Örneğin;

“-Ve de insan için en önemli uğraşı o an yanında olan kişiye iyilik yapmaktır. Zira bu insanın yeryüzüne gönderiliş gayesidir!” (Tolstoy, 2007: 53).

Ancak İlköğretim öğrencilerinin yaş ve gelişim özellikleri dikkate alındığı zaman eserin çocukların anlama duyarlılığının çok üstünde olduğu görülmektedir. Çocuklardan ziyade büyüklere hitap eden eserde, genel olarak yaşam, ölüm olguları işlenmiştir. Dini iletilerin yoğun olarak verildiği öykülerden oluşan kitabın, çocukların okuyabileceği eserler arasında yer almamasının daha uygun olabileceği düşünülmektedir. Çünkü çocuklar dini ve soyut konuları zihinlerine yerleştirmede güçlük yaşayacaklardır. Ölüm, melek, cennet, şeytan, gibi kavramlar çocukların anlayabileceklerinin çok üzerinde kavramlardır.

4.2.8. “Hikâyeler” Kitabına Ait Bulgular ve Yorum

Yazarı: Anton Çehov

Yardımseverlik;

“-(...) Ve biliyor musun Borenka; sen de beni kandırıyorsun! Bana karşı nasıl cömert davrandığının farkındayım. Senin ruhunu okuyorum! Aslında çizmeler hiç de ayağını sıkılmıyordu. Çizmeler çok dar değil, senin kalbin çok geniş! Ah Borya, Borya!

Bütün bunların farkındayım ve senin yaptıklarını da ta kalbimde hissediyorum! (Çehov, 2010: 19).

Hak ve Özgürlüklere Saygı;

“-Eğer yalan söylüyorsam mahkemelerde sürüneyim! Kanunda yeri var; bütün insanlar eşittir diye” (Çehov, 2010: 34).

“-Hakkını yediğimi sen de bal gibi biliyorsun. Aman Yarabbi, ne biçim insansın sen, görmüyor musun ki seni göz göre göre soydum! Daha ötesi var mı bunun, paranı çaldım! Ve sen hala “mersi” diyorsun! (...) Sırf, ders olsun diye, öğrenesin diye bu insafsızca yolu seçtim. Merak etme, seksen rublenin hepsini de sana vereceğim! Al işte, hepsi şu zarfın içinde seni bekliyor.(...) Niçin hakkını aramıyorsun? Neden haksızlığa baş kaldırmıyorsun?” (Çehov, 2010: 48-49).

Dürüstlük;

“-Hakkını yediğimi sen de bal gibi biliyorsun. Aman Yarabbi, ne biçim insansın sen, görmüyor musun ki seni göz göre göre soydum! Daha ötesi var mı bunun, paranı çaldım! Ve sen hala “mersi” diyorsun! (...) Sırf, ders olsun diye, öğrenesin diye bu insafsızca yolu seçtim. Merak etme, seksen rublenin hepsini de sana vereceğim! Al işte, hepsi şu zarfın içinde seni bekliyor” (Çehov, 2010: 48).

Çehov’un “Hikâyeler” adlı eserinde “yardımseverlik”, hak ve özgürlüklere saygı”, “dürüstlük”, “adil olma” değerleri ile ilgili bulgular tespit edilmiş; “bilimsellik”, “doğal çevreye duyarlılık”, “kültürel mirasa duyarlılık”, “sorumluluk”, “çalışkanlık”, “farklılıklara saygı”, “vatanseverlik”, “estetik”, “barış”, değerlerine ilişkin bulguya rastlanmamıştır. Eser, ele aldığımız değerlerin yer alması bakımından oldukça zayıftır.

Eser, on beş hikâyeden oluşmaktadır. Hikâyelerde genellikle insanların kendi içinde yaşadığı çelişkiler dikkat çekmektedir. Kahramanlar yoğun biçimde pişmanlık ve vicdan azabı yaşamaktadırlar. Örneğin;

“-Seni sırf içimden geldiği için, yani sebepsiz yere dövmüşümdür. Şimdi de pişmanım, anlıyorsun değil mi?” (Çehov, 2010: 11).

“-Ah hayata yeniden başlama fırsatı elime geçseydi!... diye düşündü Grigory ve kırk yıl evvelini hatırladı” (Çehov, 2010: 13).

“-Gösterdiği zayıflıkla namusunun lekelendiğini biliyordu. Bu onu son derece üzüp çileden çıkarıyordu ve arkasından kendi kendine bir sürü küfrü veryansın ediyordu” (Çehov, 2010: 104).

Eserde ayrıca hürriyet kavramı ön plandadır. Tanrı ve kutsal değerler zaman zaman kahramanlara güç vermektedir. Hikâyelerde, pek çok olumsuz etkenler de mevcuttur. Küfür içeren cümleler yer almaktadır. Yoksulluk, alkol bağımlılığının getirdiği yıkıntılar ve sarhoş bir adamın karısı ve çocuklarına çektirdiği cefalar, hayvana, çocuğa uygulanan şiddet, maneviyattan uzak insanların maddiyat ve mevki karşısında ki zayıf karakterleri, evli bir kadının başka bir erkeğe duyduğu hisler gibi konuların anlatıldığı hikâyeler okurların okurken eğlenecekleri temalar olmadığı gibi aynı zamanda çocuk okurların bu tür konuları doğru anlamlandırmaları, verilen mesajları doğru algılamaları bakımından hiç de yaş ve gelişim özelliklerine uygun olmadığı düşünülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularından yola çıkarak elde edilen sonuçlar ve yapılacak araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

5.1. Sonuç

İncelediğimiz eserlerde genel olarak “sorumluluk”, “yardımseverlik”, “dürüstlük” değerlerine daha çok yer verildiği görülmüş, “doğal çevreye duyarlılık”, “çalışkanlık”, “adil olma” değerlerine ilişkin bulgulara daha az rastlanmıştır. “Bilimsellik”, “kültürel mirasa duyarlılık”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “farklılıklara saygı”, “vatanseverlik”, “estetik”, “barış” değerlerine ilişkin bulgular çok az sayıda tespit edilmiştir.

Yardımseverlik değeri incelediğimiz sekiz yabancı eserin tümünde yer almaktadır. Buna karşılık “kültürel mirasa duyarlılık”, “farklılıklara saygı”, “vatanseverlik” değerleriyle ilgili herhangi bir bulguya yabancı eserlerde rastlanılmamıştır. Yerli eserlerde ise, “hak ve özgürlüklere saygı”, “barış” değerleriyle ilgili bulgulara rastlanılmamıştır.

Yerli eserlerde tespit edilen değerler şu nitelikleri taşımaktadır:

Bilimsellik; sorunu çözmek için o konuda eğitim almış kişilere başvurma, bilimsel verilerden yararlanma.

Doğal çevreye duyarlılık; doğayı korumaya özen gösterme, tabiat sevgisi, ağaç sevgisi, hayvan sevgisi taşıma, doğanın insan yaşamındaki önemini kavrayabilme.

Sorumluluk; gelecek için kararlar alabilme, davranışların sonucuna katlanma, vatan savunmasında sorumluluklarını yerine getirme, zor durumda olanların mevcut durumlarını iyileştirmek için üzerine düşeni yapma, küçük yaşta aile içi ilişkilerde sorumluluğu üstlenme, hayvanlara karşı sorumlulukların farkında olma, işine saygılı olma ve verilen görevleri yerine getirme.

Yardımsızlık; muhtaç insanlara yardımda bulunma, başkalarına yardım edebilmek için tehlikeye atılmaktan kaçınmama, fedakâr olma, paylaşma, hayvanlara yardım etme, öksüz, yetimlere yardım etme.

Kültürel mirasa duyarlılık; toplumda yer etmiş değerlere duyarlı olma.

Çalışkanlık; kimseye muhtaç olmama, çalışarak mal mülk edinme, çalışmanın manevi olarak da huzur getirdiğini bilme, zorlukların üstesinden çalışarak gelme, çalışmanın gerekliliğine inanma.

Farklılıklara saygı; dış görünüşteki farklılıklara saygılı olma, yapılan ayrımın son derece zararlı olduğunu bilme.

Vatanseverlik; vatan savunması için her türlü tehlikeye atılmaktan çekinmeme, Vatanı korumakta üzerine düşeni yapma, vatani her şeyden aziz sayma.

Estetik; sanatsal işlemlere yönelme, tabiatta var olan her şeyin uyumunu fark edebilme, şiir, edebiyat, müzikte estetiği görebilme, estetiğin, uyumun tüm servetlerden daha kıymetli olduğunu bilme.

Dürüstlük; yalandan, hileden uzak durma, verilen sözde durma, doğru söyleyenin sevilmesi, dürüst olmayanın dini açıdan yerildiğini vurgulama.

Adil olma; haksızlık karşısında sessiz kalmama ve haksızlığa son verme, eşitliği sağlayarak toplumda huzur ortamı oluşturma, bir şeyi hak etmek için uğraş vermenin önemini bilme, haksızlık edenin Tanrı huzurunda da cezalandırılacağını bilme, adaleti sağlamak için uğraşma, hak arama konusunda devlete ve mahkemelere güvenme.

“Barış”, “hak ve özgürlüklere saygı” değerlerine ilişkin bulgulara rastlanılmamıştır.

Yabancı eserlerde yer alan değerler şu nitelikleri taşımaktadır:

Bilimsellik; okulu, kitabı sevme, kitap okumaya hevesli olma, eğitim almaya istekli olma.

Doğal çevreye duyarlılık; doğanın insan yaşamındaki önemini kavrayabilme, doğayı korumaya istekli olma, doğayı tahrip etmemeye özen gösterme, tabiatı sevme, doğada var olan döngünün önemini vurgulama.

Sorumluluk; gelecek için kararlar alabilme, davranışların sonucuna katlanma,

aile içi ilişkilerde sorumluluğu üstlenme, her davranışı yaparken etrafa karşı sorumlu olduğunu unutulmaması gerektiğini vurgulama, zor durumdan kurtulmak için çaba sarf etme, başkalarına yardımda bulunma, üzerine düşen görevi yerine getirme.

Yardımseverlik; yardım etmeye istekli olma, muhtaç insanlara yardımda bulunma, yardım etmeyi kutsal sayma, başkalarına yardım edebilmek için tehlikeye atılmaktan kaçınmama, fedakâr olma, paylaşma, hayvanlara yardım etme, öksüz, yetimlere yardım etme, yardımda bulunmanın manevi huzurunu hissetme.

Hak ve özgürlüklere saygı; eşitliği vurgulama, hak aramayı savunma.

Çalışkanlık; çalışmayı sevme, sürekli bir işle meşgul olma, görevlerini bıkmadan yerine getirme.

Estetik; mekân güzelliğini vurgulama.

Dürüstlük; yalanın kötü bir şey olduğunu ve hile karşısında sessiz kalınmaması gerektiğini vurgulama, yalandan, hileden uzak durma, verilen sözde durma, yalan konuşmanın kötü bir şey olduğunu bilme, dürüst insanları sevme, gördüğünü bildiğini olduğu gibi anlatma.

Adil olma; adaleti sağlamaya istekli olma, haksızlık karşısında sessiz kalmama, haksızlık etmenin dini ilkelere ters düştüğünü bilme, eşitliği sağlayarak toplumda huzur ortamı oluşturma, adil ortamın huzur getirdiğini kavrama.

Barış; barıştan yana olma, kavganın hiçbir faydasının olmayacağını kavrama, barış ortamı yaratmak için uğraş verme, Tanrı'nın da barışı sevdiğini vurgulama.

“Farklılıklara saygı”, “kültürel mirasa duyarlılık” ve “vatanseverlik” değerleriyle ilgili bulgulara rastlanılmamıştır.

Türk Edebiyatı içinde ele aldığımız on bir eserden **Dede Korkut Hikâyeleri**, **Mesnevi'den Seçmeler**, **Karagöz İle Hacivat**, **Yalnız Efe**, **Cumhuriyet Öncesi Yazarlardan Seçmeler**, **Kuklacı**, **Sait Faik Abasıyanık'tan Seçmeler**, **İnci'nin Maceraları**, **Tanrı Misafiri** adlı eserler bulgular kısmında belirttiğimiz birçok değere yer vermişlerdir. Ancak konuların işlenişi, karmaşık kelimelerin varlığı, argo kelimelere metinlerde rastlanması, soyut konuların ele alınması gibi unsurlar bu eserlerin çocuğa görelilik ilkesine uymadığı ve çocuklar üzerinde birtakım olumsuz etkiler bırakabileceği kanısını doğurmuştur. Ahmet Rasim'in kaleme aldığı **Falaka** adlı eserde tespit etmeye

çalıştığımız on üç değerden herhangi birine ilişkin bulguya rastlanılmamıştır. **Nasrettin Hoca Hikâyeleri** bulgular kısmında ifade ettiğimiz değerlerin yanı sıra çocukların ufkunu genişletecek, pratik düşünme özelliğini geliştirecek niteliktedir. Mizah, özellikle çocuklar için edebi metni eğlenceli kılan unsurdur. Özellikle Nasrettin Hoca Hikâyeleri çocuklar için eğitici ve eğlendirici özelliكتedir. Dolayısıyla 100 Temel Eser içinde bulunmasının öğrenciler için iyi bir kazanım olduğu düşünülmektedir.

Dünya Edebiyatı içinde ele aldığımız sekiz eserden **Robin Hood, Ölümsüz Aile, Mutlu Prens, Şamatalı Köy, Heidi** adlı eserler bulgular kısmında belirttiğimiz değerlerin yanı sıra sevgi, şefkat, merhamet, arkadaşlık, duyarlılık, dayanışma, cesaret, iyilik kavramlarının da kazandırılması konusunda faydalı görülmüştür. Ayrıca içerdikleri konular çocukların kolayca anlayabileceği sadeliktedir ve onların dünyalarına hitap edebilecek nitelikte eserlerdir. Dolayısıyla “100 Temel Eser” içinde yer almalarının verilmiş doğru bir karar olduğu kanısına varılmıştır.

Çocuklara hitap eden kitapların görsel ve dilsel nitelikleriyle çocukların duyu ve düşünce dünyalarında istenilen etkileri uyandıracak belli temel özellikleri taşıması gerekmektedir. Kabaca sarf edilmiş kelimeler olumsuz örnek olmaktadır ve kahramanların çocuklar tarafından örnek alındığı göz önünde alındığında bu durum olumsuzluk teşkil edecek niteliktedir. **Tom Sawyer, İnsan Ne İle Yaşar?, Hikayeler**, adlı eserlerin birçok değeri aktarmasına karşılık bu eserlerde argo kelimelerin varlığı, çocukların yaş ve gelişim özelliklerine uygun düşmeyen konuların işlenmiş olması, kincilik, korku, şiddet ve soyut konuların anlatılması sebebiyle çocuk okurlar için okunması tavsiye edilen liste içinde yer almamalarının daha isabetli bir karar olabileceği düşünülmektedir.

Yerli eserlerin bazılarında, (Dede Korkut Hikâyeleri, Mesnevi'den Hikâyeler) İslam dinine ait değerlerin ve inançların yoğun bir şekilde işlendiği görülmüştür. Aynı şekilde yabancı eserlerin bazılarında, (İnsan Ne İle Yaşar?) Hıristiyanlık dinine ait değerler ve inançların yer aldığı görülmüştür. Dini değerlerin edebi eserler vasıtasıyla aktarılması söz konusu olabilir; ancak bu konular işlenirken çocukların yaş ve gelişim özellikleri göz ardı edilmemelidir.

Tablo 5.1.

Yerli Yazarlı Eserlerde Tespit Edilen Değerler

	Dede Korkut Hikâyeleri	Mesnevi'den Seçmeler	Karagöz ile Hacivat	Yalnız Efe	Cumhuriyet Öncesi Yazarlardan Hik.	Kuklacı	Sait Faik Abasıyanık'tan Seçmeler	Nasrettin Hoca Hikâyeleri	İnci'nin Maceraları	Falaka	Tanrı Misafiri
Bilimsellik							1				
Doğal Çevreye Duyarlılık			2		1		2				
Sorumluluk	5				4				2		2
Yardımselverlik	10	3		3	4	3			3		
Kültürel Mirasa Duyarlılık	1										
Hak ve Özgürlüklere Saygı											
Çalışkanlık		5			1						
Farklılıklara saygı							2				
Vatanseverlik				1	1						
Estetik					2	1					
Dürüstlük	4	1				2		2			
Adil Olma	3	1		4		2	3	7			
Barış											
Toplam	23	10	2	8	13	8	8	9	5		2

Tablo 5.2.

Yabancı Yazarlı Eserlerde Tespit Edilen Değerler

	Robin Hood	Tom Sawyer	Ölümsüz Aile	Mutlu Prens	Şamatalı Köy	Heidi	İnsan Ne İle Yaşar?	Hikâyeler
Bilimsellik					2			
Doğal Çevreye Duyarlılık			3		1	5		
Sorumluluk	1		1		3	2	3	
Yardımsverlik	9	1	3	10	7	15	5	1
Kültürel Mirasa Duyarlılık								
Hak ve Özgürlüklere Saygı				2	1			2
Çalışkanlık					1	2	3	
Farklılıklara Saygı								
Vatanseverlik								
Estetik				1				
Dürüstlük	3	4		1		2		1
Adil Olma	6							
Barış	1					1	2	
Toplam	20	5	7	14	15	27	13	4

5.2. Öneriler

- Yaşamın gerçekliği çocuk gerçekliği ile paylaşılıp her türlü olay konu edilebilir. Ancak olumsuz etkenlerin olumlu etkenlerin önüne geçmesine izin verilmemelidir. Eserler öğretmen rehberliğinde öğrencilere okutulurken, olumsuzluklar

tartışmaya açılabilir ve böylece kötü örnek oluşturabilecek etkenlerin önüne geçilebilmiş olunur.

- Çocuklarda okuma alışkanlığı kazandırmak için onların gelişim dönemleri, ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınmalıdır. Savaş, şiddet, kavga, zulüm, kıskançlık, kin, yalan, hile vb. birçok olumsuz kavramların örnek oluşturmayacak şekilde sunulmasına özen gösterilmelidir. Bu tür olumsuz örneklerle çocukların tanışması kitaplar aracılığıyla olmamalıdır. Bu doğrultuda “100 Temel Eser” başlıklı oluşturulan liste akademisyen ve uzman görüşlerine başvurularak tekrar gözden geçirilerek, çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına hitap etmeyen eserler listeden çıkarılabilir.

- Eserler yaş ve sınıf seviyesine göre ayrıca bir kategori içinde yer almamaktadır. Kitapların kapak kısmında veya içinde hangi sınıf seviyesine uygun olduğunu bildiren herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Liste uzmanlarca tekrar gözden geçirilerek kendi içinde sınıflandırılabilir, uygun bulunmayan eserler listeden çıkarılabilir. Yapılan sınıflandırmanın tüm kitaplarda da belirtilmesi için bu konu MEB tarafından tüm basımevlerine bildirilebilir.

- Bazı eserlerin masal, hikâye, roman vb bir tür olduğu noktasında belirleyici herhangi bir bulguya rastlanmamaktadır. Dolayısıyla bu kitaplar ilgili birimlerce incelenerek, hangi türe ait olduklarını açıkça belirten ifadelere eserlerde yer verilebilir.

- Değişik yayınevleri tarafından basılan bazı kitapların içeriğinde farklılıklar olmaktadır. Aynı kitap içerisinde bulunan masallar değişiklik göstermektedir. Yani bir kitapta yer alan masal başka basımevinden çıkan kitap içerisinde yer almamaktadır. Böyle bir karmaşıklığın önlenmesi adına eserler Talim Terbiye Kurulu’na tekrar gözden geçirilebilir.

- Okuma alışkanlığı kazandırma, ulusal, evrensel, ahlaki değerlerin kazandırılması konusunda faydalanılacak kitaplarla çocukların tanışması sadece okul ve öğretmenlere bırakılmamalı, aileler de bu konuda özel bir çaba sarf etmelidir. Ailelerin çocuğun gelişim özelliklerini bilme konusunda bilinçlendirilmesi için ilgili birimlerde toplantı, konferans, vb. çalışmalar yapılabilir.

- Çocuklara kitapları sevdirmek için medyanın olanakları kullanılarak, çocuk kitaplarını tanıtıcı programlar düzenlenebilir.

- İncelediğimiz eserlerde “barış”, “bilimsellik”, “doğal çevreye duyarlılık”, “estetik”, “farklılıklara saygı”, “hak ve özgürlüklere saygı”, “kültürel mirasa duyarlılık”, “vatanseverlik” değerleriyle ilgili bulguların az olduğu görülmüştür. Çocuklara bu değerleri kazandırmak için yardımcı olacak başka eserler araştırılarak listeye dâhil edilebilir.

- İncelediğimiz eserler içinde de yer alan Nasrettin Hoca Hikâyeleri ve Karagöz İle Hacivat gibi kültürümüzün bir parçası olan eserler bu şekilde gelecek nesillere bırakılmamalı, günümüze uyarlanmalı, içerikleri (Karagöz İle Hacivat) argo, eski ifadelerden arındırılarak, çocukların ihtiyaçlarına göre tekrar uyarlanmalıdır. Zira eserlere yansıtılan mizah unsuru argo kelimelerle değil zekâ gerektiren ince esprilerle verilebilir.

- Bazı eserlerde yazım yanlışlarına rastlanmıştır. İlgililerce tekrar incelenerek bu tür sorunların önüne geçilebilir.

- Küçük okurların farklı maddi olanakları dikkate alınarak eserlerin temininde öğrenciler için kolaylık sağlanabilir, kütüphanelerde bulundurulmasına özen gösterilebilir.

KAYNAKÇA

- Abasıyanık, S.F. (2011), *Seçme Hikâyeler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aladağ, S. (2009), *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aladağ, S. ve Yel, S. (2009), Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi, Mustafa Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (s. 117-148), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akbaş, O. (2004), *Türk Milli Eğitim Sisteminin Dyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaş, O. (2008), Sosyal Bilgilerde Değerler ve Öğretimi, Bayram Tay, Adem Öcal, (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (s. 335-360), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Akengin, H. ve Demir, S. B. (2012), *Hikâyelerle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Aktaş, E. Küçük B. ve Mindivanlı E. (2012), Sosyal Bilgiler Dersinde Değerlerin Aktarımında Atasözleri ve Deyimlerin Kullanımı, *Eğitim ve Öğretim Araştırma Dergisi, Cilt.1, Sayı. 3*, 93-101.
- Aktepe, V. (2010), *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde "Yardımseverlik" Değerinin Etkinlik Temelli Öğretimi Ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arıcı, A. F. vd. (2007), Çocuk Edebiyatının Kaynakları, Ömer Yılar, Lokman Turan, (Ed.), *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*, (s. 67-200), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Aşıcı, M. (2009), Kişisel ve Sosyal Bir Değer Olarak Okuryazarlık, *Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt: 7, No. 17*, 9-26.
- Ay, S.T. ve Devenci, H. (2009), İlköğretim Öğrencilerinin Günlüklerine Göre Günlük Yaşamda Değerler, (Values In Daily Life According To Diaries Of Primary School Student), *The Journal of International Social Research (Uluslar arası*

- Sosyal Araştırma Dergisi*), Volume 2/6, 167-181.
- Aydın, M. (2011), Değerler, İşlevleri ve Ahlak, *Eğitime Bakış Dergisi*, Yıl:7, Sayı: 19, 38-46.
- Babbit N. (2012), *Ölümsüz Aile*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bage, G. (1999), *Narrative Matters: Teaching and Learning History Through Story*, London: Falmer Press.
- Balcı, F. A. ve Yanpar Yelken, T. (2010), İlköğretim Öğretmenlerinin “Değer” Kavramına Yükledikleri Anlamlar, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 81-90.
- Balcı, N. (2008), *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Etkililiği*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Baloğlu, N., Karadağ, E. ve Yalçınkayalar, P. (2006), İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Öğretmenler Tarafından Algılanan Demokratik Tutumları İle Öğretmenlerin Demokratik Değerleri Üzerine İlişkisel Bir Araştırma, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4 (12), 65-82.
- Baydar, P. (2009), *İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri Ve Bu Süreçte Yaşanılan Soruların Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Bilgili, A. S. (Ed.). (2010), *Sosyal Bilgilerin Temelleri*, Ankara: Pegem Akademi.
- Bonnet, M. (2000), Value Issues In Developing Children's Thinking, Mal Leicester, Celia Modgil and Sohan Modgil, (Eds.), *Education, Culture and Values, Classroom Issues: Practice, Pedegogy and Curriculum. Volume III.* (p. 1-17), London: Falmer Pres.
- Bozgeyikli, H., Çıkılı, Y. ve Dilmaç, B. (2008), Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt:6, No: 16, 69-91.
- BTST/ Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü (1948), Mart, 21, 2012 tarihinde <http://tdkterim.gov.tr/bts/> adresinden alınmıştır.
- Büyükbaş, N. (2009), İlköğretim Derslerinin Öğretim Programlarında Yer Alan Kazanımlarının Değer Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi, *I. Ulusal İyilik*

- Sempozyumu, Elazığ, 27-218.*
- Canpolat, E., Kaya, M. ve Küçüktağ, İ. (2010), Öğretmen Adaylarının Değer Algısı, 9. *Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu, Elazığ, 1123-1126.*
- Carr, D. (1991), Education and Values, *British Journal of Educational Studies, Vol. 39, No. 3, 244-259.*
- Ciravoğlu, Ö. (1998), *Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Esin Yayınevi.
- Clement, N., & Lovat, T. (2008), Quality Teaching and Values Education: Coalescing For Effective Learning, *Journal of Moral Education, Vol. 37, No.1, 1-16.*
- Cüro, E. ve Gömleksiz, M. N. (2011), Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Tutumlarının Değerlendirilmesi *Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 1, 95-134.*
- Çağlayan, A. (2005), *Ahlak Pusulası, Ahlak ve Değerler Eğitimi*, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Çeçen, M. A., Demirel, Ş., Seven S., Tozlu, N. ve Uludağ, M. E. (2010), Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatında Türler, Şener Demirel (Ed.), *Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatı*, (s. 146-348), Ankara: Pegem Akademi
- Çehov, A. (2010), *Hikâyeler*, Ankara: Elips Kitap.
- Çengelci, T. (2010), *İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin Bir Durum Çalışması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Çetin, T., Tahiroğlu, M. ve Yıldırım, T. (2010), Değer Eğitimi Yöntemlerine Uygun Geliştirilen Çevre Eğitimi Etkinliğinin, İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Çevreye İlişkin Tutumlarına Etkisi, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı. 30, 231-248.*
- Dağlı, A. (2007), Küreselleşme Karşısında Türk Eğitim Sistemi, *Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, (2007), Cilt. 9, 1-13.*
- Dede Korkut Hikâyeleri, (2011), İstanbul: Kitap Zamanı (Parıltı Yayıncılık).
- Demirel, Ö. (2010), *Eğitimde Program Geliştirme, Onikinci baskı*, Ankara: Pegem Akademi.
- Demirezen, İ. (2007), Hikâyeler ve Ahlak Tasavvuru, Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Z. Şeyma Arslan ve Mahmut Zengin (Ed.), *“Değerler ve Eğitimi” Sempozyumu*, (s. 354- 371), İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi

Yayınları.

- Doğan, B. (2011), “100 Temel Eserde” 6, 7 ve 8. Sınıflar İçin Önerilen Ortak Kitaplar Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Doğanay, A. (2009), Değerler Eğitimi, Cemil Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*, (s. 225-256), Ankara: Pegem Akademi.
- Dursunoğlu, H. vd. (2007), Çocuk-Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı, Ömer Yılar ve Lokman Turan (Ed.), *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*, (s. 1-36), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ekşi, H. ve Katılmış, A. (2011), *Karakter Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Erdem, M. (2000), *Eğitim Psikolojisi, Gelişim-Öğrenme-Öğretme*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Eryaman, M.Y. ve Genç, S. Z. (2007), Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:9, Sayı:1*, 89-102.
- ETS, (1974), Eğitim Terimleri Sözlüğü, Kasım, 30, 2011 tarihinde <http://tdkterim.gov.tr/bts/> adresinden alınmıştır.
- Gouldner, H. (1975), The Nature of human Values. (by Milton Rokeach), *Social Forces, Vol. 53, No. 4*, 659-660.
- Gömlüksiz, M. N. (2009), Öğretmen Adaylarının Geleneksel Değer Algıları (Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği), *I. Ulusal İyilik Sempozyumu, (20-21 Haziran), Elazığ,, 31-38*.
- Guzzetti, B. and Mc Gowan, T. (?/1991), Promoting social studies understanding through literature-based instruction, [Edebiyat Temelli Sosyal Bilgiler Öğretim], (Çev. Ahmet Doğanay), *Social Studies*, 82(1), (s. 16-42).
- Gülseren, H. Ö. (2009), Değerlerimiz ve Eğitimde Kalite Ödülü, *I. Ulusal İyilik Sempozyumu, Elazığ*, 39-51.
- Gümüş, Ö.D. (2009), *Kültür, Değerler, Kişilik ve Siyasal İdeoloji Arasındaki İlişkiler: Kültürlerarası Bir Karşılaştırma (Türkiye-ABD)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güngör, E. (2010), *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar, Ahlak Psikolojisi, Ahlaki Değerler ve Ahlaki Gelişme*, İstanbul: Ötüken Yayıncılık.
- Güntekin, R. N. (1999), *Tanrı Misafiri*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

- Gürel, P. (2006), *Öğretici Hikâyeler Yoluyla Düşünce ve Duygu Eğitimi Tanımlar ve Yöntemler*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Halliday, J. (1996), Values and Further Education, *British Journal of Educational Studies*, Vol. 44, No. 1, 66-81.
- İşcan, D. C. (2007), *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kabadayı, A. (2005), Improving Children's Communicative Competence And Performance Through Storytelling Model, *Selçuk İletişim Dergisi*, 3,4, 197-202.
- Kan, Ç. (2006), Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi Anlayışı, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Ekim 2006, Cilt:14, No:2, 537-544.
- Karagöz İle Hacivat, (2010), İstanbul: Bordo Siyah Yayınları.
- Karatay, H. (2011), Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/1, Turkey, 1398-1412.
- Karasar, N. (2009), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kavcar, C. (1999), *Edebiyat ve Eğitim*, Ankara: Engin Yayınevi.
- Kemal, O. (2010), *İnci'nin Maceraları*, İstanbul: Büyülü Fener (Alfa Basım Yayım).
- Keskin, Y. (2008), *Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıç, M. (2011), Değerler Filozofisi ve Hukuksal Değerler, *Eğitime Bakış Dergisi*, Sayı:19, 50-55.
- Kıyıcı, F. (2003), *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında İçeriğin Hazırlanması*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kızılkuş, F. (2009), *İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâye Türü Öğretiminin 1981 ve 2005 Türkçe Öğretim Programları Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

- Koca, M. K. ve Yazıcı, H. (2008), Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı, Bayram Tay ve Adem Öcal (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (s. 21-36), Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Kurtdede, Fidan, N. (2009), Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri, *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2 (2), 1-18.
- Lindgren, A. (2011), *Şamatalı Köy*, İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Mevlana, (2010), *Mesnevi'den Hikâyeler*, İstanbul: Sis Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2009), *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuzu, 4. Baskı*, İstanbul: Devlet Kitapları.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2009), İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Kılavuzu, Mart, 01, 2012 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı veritabanından alınmıştır.
- Narvaez, D. (2002), Does Reading Moral Stories Buil Character?, *Educational Psychology Review. Vol. 14, No. 2*, 155-170.
- Nas, R. (2004), *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Oruç, Ş. (2009), Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitaplarında Edebi Ürünler, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl.13, Sayı.2*, 9-24.
- Otluoğlu, R. ve Öztürk, C. (2002), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*, İstanbul: Pegem A Yayıncılık.
- Öcal, A. ve Yiğittir, S. (2010), İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri, *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 406-417.
- Özden, Y. (1999), *Eğitimde Yeni Değerler*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Özenç Uçak, N. (2000), Sosyal Bilimler ve Kütüphanecilik Alanında Nitel Araştırma Yöntemlerinin Kullanımı, *Bilgi Dünyası, 1(2)*, 255-279.
- Özpolat, A. (2009), Toplumsallaşma Hedefleri Açısından 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, *Milli Eğitim Dergisi, Sayı.182*, 249-267.
- Öztürk, C. (2009), Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler arası Bir Bakış, Cemil Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*, (s. 1-31), Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, H. E. (2008), *Batı Çocuk Klasiklerinde Temel Değerler*, Ankara: Nar Yayınları.
- Pyle, H. (2011), *Robin Hood*, İstanbul: Karanfil Yayınları.
- Rasim, A. (2008), *Falaka*, İstanbul: Can Sanat Yayınları.

- Rokeach, M. (1968-69), The Role Of Values İn Public Opinion Research, *The Public Opinion Quarterly*, Vol. 32, No. 4, 547-559
- Rokeach, M. (1973), *The Nature Of Human Values*, New York: Free Press.
- Safran, M. (2008), Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış, Bayram Tay ve Adem Öcal (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (s.1-19), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Schwartz, S. (1996), Value Priorities and Behavior: Applying a Theory of Integrated Value Systems, *The Psychology of Value, The Ontario Symposium, Volume. 8*, Published by Lawrence Erlbaum.
- Senemoğlu, N. (2003), *Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sever, S. (2003), *Çocuk ve Edebiyat*, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2006), *Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır?*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumunda sunulmuş bildiri, Ankara.
- Seyda, M. (2011), *Cumhuriyet Öncesi Yazarlardan Çocuklara Hikâyeler*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.
- Seyfettin, Ö. (2008), *Yalnız Efe*, İstanbul: Parıltı Yayıncılık.
- Sivrikaya, Ü. (2010), *İlköğretimde Küresel Değerler 100 Temel Eser Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Somuncu, S. (2010), İlköğretim Türkçe Ders Kitabındaki edebi Metinlerin İçerdiği Evrensel Değerlere ve Metin Seçimine İlişkin Bazı Tespitler, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:24, 193-219.
- Sönmez, V. 2010, *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu, Yeni Programa Göre Düzenlenmiş Yeni Ders Planı Örnekleri*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözbilir, M. (2010), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Nitel Araştırmada Veri Toplama Araçları-III, Doküman, Ekim, 25, 2011 tarihinde <http://fenitay.files.wordpress.com> adresinden alınmıştır.
- Spyri, J. (2005), *Heidi*, İstanbul: Gün Yayıncılık.
- Stevenson, N. (2006), Young Person's Character Education Handbook, Susan Pines (Ed.), *Accountable*, United States of America: Publishing by JIST.

- Şahinli, A. (2008), *Hikâye Okumanın Okuduğunu Anlamaya ve Türkçe Dersine Yönelik Tutuma Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Şimşek, A. (2002), *İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Konularının Öğretiminde Hikâye Anlatım Yönteminin Etkililiği*, Yakın Doğu Üniversitesi, XI. Eğitim Bilimleri Kongresinde sunulmuş bildiri, KKTC.
- Şimşek, A. (2006), *Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Öğretim Alanı Çocuk Edebiyatı Ürünlerinden Yararlanma Bağlamında Çağdaş Dünyanın Neresindedir?*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumunda sunulmuş bildiri, Ankara.
- Taşdemir, M. (2005), Eğitsel Bir Materyal Olarak Çocuk Hikâye ve Romanlarının Nitelik Düzeyi, *Milli Eğitim Dergisi*, Yıl.33, Sayı. 168, (s. ?).
- TDK, (2009), Büyük Türkçe Sözlük, Kasım, 30, 2011 tarihinde <http://tdkterim.gov.tr/bts/> adresinden alınmıştır.
- Tolstoy, L. (2007), *İnsan Ne İle Yaşar*, İstanbul: Lacivert Yayıncılık.
- Tozlu, N. (1992), *Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler*, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları No:7.
- Tuçcu, K. (2011), *Kuklacı*, İstanbul: Damla Yayınevi.
- Twain, M. (2010), *Tom Sawyer*, İstanbul: Erdem Yayınları.
- Üste, R. B. (2007), İnsan Hakları Eğitimi ve İlköğretimdeki Önemi, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 7 (1), 2007, 295-310.
- Veli, O. (2008), *Nasrettin Hoca Hikâyeleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yalar, T. (2010), *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Yapıcı, A. ve Zengin, S. (2003), İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Tercih Sıralamaları Üzerine Psikolojik Bir Araştırma: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 4, 173-206.
- Yazıcı, K. (t.y.), Değerler Eğitime Genel Bir Bakış, www.gazi.edu.tr/article20 adresinden 12.03.2012 tarihinde elde edilmiştir.
- Yılmaz, E. (2009), Öğretmenlerin Değer Tercihlerinin Bazı Değişkenler Açısından

- İncelenmesi, *Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt.7, No.17*, 109-128.
- Yiğittir, S. (2009), İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4. ve 5. Sınıf Değerlerinin Kazanılma Düzeyi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yüksel, İnal, S. (2006), *İlköğretim Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Öyküleri Kullanmanın Duyuşsal Özelliklerin Kazandırılmasına Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Wilde, O. (2008), *Mutlu Prens*, İstanbul: Say Yayınları.

EKLER

EK- 1: İlköğretim Okullarında Okutulacak 100 Temel Eser İle İlgili Genelge

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İlköğretim Genel Müdürlüğü

Sayı : B.0.08.İGM.0.08.04.01/360/8081
Konu : İlköğretim Okullarında Okutulacak
100 Temel Eser

04/08/2005

..... VALİLİĞİNE
(II Millî Eğitim Müdürlüğü)
GENELGE NO
2005/70

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 10. maddesinde, "Millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçınılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili hâlinde zenginleştirilmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile iş birliği yapılarak Millî Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirler alınır." denilmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığımızın amaçlarından birisi de öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırmak; bu yolla onları düşünen, düşündüğünü doğru ve açık bir şekilde ifade eden, algılama gücü yüksek, yorum yapan, analitik düşünen, sentez kabiliyeti kazanmış; doğruların tek noktadan değil, çeşitli yönlerden bakmak yoluyla ortaya çıkacağını kavramış, güzellik duygusu ve estetik anlayışı gelişmiş, kültürlü, millî ve manevî değere sahip, yüksek karakterli bireyler yetiştirmektir.

Kitap okuma insan şahsiyetini zenginleştirir. İyi seçilmiş bir kitap, insan için yeni bir ufuktur. Dünyaya bakış tarzı kitaplarla şekillenir.

Kültür okuma yolu ile, özellikle klasik hâle gelmiş eserleri tekrar tekrar okuma yoluyla, kazanılır. Bu nedenle Bakanlığımızca her türdeki okulda, öğrencilerin kitap okuma alışkanlığı kazanması amacıyla, çocukluk ve ilk gençlik dönemi edebiyatı üzerine uzman kişilerin yaptığı araştırmalar sonucu belirlenmiş eser isimleri esas alınarak 5,6,7 ve 8. sınıflar için bir liste oluşturulmuştur.

Orta öğretim kurumlarındaki bütün öğrencilerin Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin rehberliğinde okuyup inceleyeceği 100 Temel Eser belirlenmiş, 19.08.2004 tarihinde bir Genelge ile kamuoyuna sunulmuş ve Genelgenin sonunda ilköğretim okulları için de böyle bir eserler listesinin hazırlanıp yayımlanacağı duyurulmuştur.

Daha alt sınıflar için böyle bir liste oluşturmak oldukça zordur. Bu sınıflara yönelik sayısız yayın vardır.

Eserlerin belirlenmesinde orta öğretim için hazırlanan listede tutulan yol izlenmiş, hayatta olan sanatçılarımızın eserlerinden seçme yapılmamıştır. Bu tutum, bugün hayatta olan değerli yazarlarımızın eserlerinin görmemezlikten gelindiği veya onların eserlerinin daha değersiz olduğu anlamına gelmez. Hayatta olan, eser vermeye devam eden yazarlarımızın da şüphesiz çok önemli, okunması ve okutulması gereken yayınları vardır. Ne var ki bunlar arasında tercih yapmanın zorluğu ortadadır.

		Atatürk Bulvarı 06548 Bakanlıklar/ANKARA Bilgi için: F.ÜST Şb.Md. Telefon: (0 312) 413 16 07 Faks: (0 312) 417 71 05 e-posta: iogm@meb.gov.tr İnt. Adresi : www.meb.gov.tr
---	---	--

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İlköğretim Genel Müdürlüğü

Sayı : B.0.08.İGM.0.08.04.01/360 /8081
Konu : İlköğretim Okullarında Okutulacak
 100 Temel Eser

Bugünün çocuklarına, kavramlar dünyası ile muhatap olmanın ancak, yayın hayatını sürdüren hayatta olan yazarların eserleri ile mümkün olacağı, yaklaşımına saygı duymakta birlikte katılmıyoruz.

Listede yer alan eserlerle orta öğretim için hazırlanan eser listenin tamamlanması ve ilköğretimden orta öğretime bütün öğrencilerin Türk ve dünya edebiyatının klasikleşmiş önemli eserleri ile doğrudan karşılaşması amaçlanmıştır.

Bu eserlerin belli bir program ve metot çerçevesinde okunup işlenmesi öğrencilere dil bilinci, Türkçe ve kültür açısından önemli kazanımlar sağlayacaktır.

Aynı eserleri okumuş, o eserlerdeki dil varlığı ile duygu ve düşünce zenginliğini fark etmiş, hatta özümsemiş bireylerden oluşan toplum, hiç şüphesiz daha hoşgörü, daha paylaşımcı, kültür seviyesi yüksek, bağımsız ve demokratik düşünce kabiliyeti kazanmış bireylerden oluşacaktır.

Seçilen eserlerin, çocukluk ve ilk gençlik çağında olan öğrencilere seslenmekten uzak olup olmadığı noktasında bazı tereddütler olabilir.

Edebiyat dünyası önümüzden bir nehir gibi akmaktadır. Bu akış içinde çocukluk ve ilk gençlik dönemi örnekleri de zengin bir şekilde yer tutmaktadır. Öğrenciler bu örneklerle, ilgi ve imkânları ölçüsünde zaten karşılaşmaktadır.

Bu eserler, öğrencileri dilimizin, edebiyatımızın klasik hâle gelmiş örnekleriyle tanıştıracak, onlardaki dil ve muhteva zenginliğini kavramalarını sağlayacak, böylece günümüzde gelinen noktayı görmelerini temin edecek, onlarda edebiyat ve kültür tarihi fikrini oluşturacaktır. Dil ve millet varlığı arasındaki bağı da anlamalarını sağlayacak, sosyal ve kültürel değişimleri görmelerine yardımcı olacaktır.

Listede, Dede Korkut Hikâyecileri'nden günümüze kadar çeşitli devrelerden örnekler yer almıştır. Bunlarda ağırlık tabii olarak Cumhuriyet sonrasına verilmiştir.

Masallar öğrencilerin hayal gücünü zenginleştiren önemli eserlerdir. "Her şeyden önce masal vardı." anlayışı ile çocuk ruhunu besleyen ve geliştiren bu eserlere geniş yer verilmiştir.

Aynı şekilde dil ve kültür zenginliğimizi ortaya koyan, bir tarafı ile sosyal hayatımızla birlikte ortak ruhumuzu da dile getiren türkülerimizden, atasözlerimizden, bilmecelerimizden, ninnilerimizden, mânîlerimizden ve deyimlerimizden yapılacak seçmeler de listede yer almıştır.

BAŞVURU
 444 0 632
 HATLI

Atatürk Bulvarı 06648 Bakanlıklar/ANKARA Bilgi için:F.ÜST Şb.Md.
 Telefon: (0 312) 413 16 07 Faks: (0 312) 417 71 05
 e-posta: iogm@meb.gov.tr İnt. Adresi : www.meb.gov.tr

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İlköğretim Genel Müdürlüğü

Sayı : B.0.08.İGM.0.08.04.01/360/8081
Konu : İlköğretim Okullarında Okutulacak
100 Temel Eser

Ortak duygu ve bilincin oluşması amacıyla belirlenen 100 Temel Eserin;

1. Öğrencilerin sosyal ve kültürel etkinliklerde faydalanmaları, boş zamanlarını değerlendirmek üzere öncelikle baş vurabilecekleri kaynak eserler olarak tavsiye edilmesi,
2. Tavsiyesinin öğrencilerin sınıf seviyeleri ve öğretim programları dikkate alınarak zümre öğretmenler kurulunca yapılması,
3. Türkçe dersi müfredatı ile ilişkilendirilip okutulması,
4. Çoğunu okuyan öğrencilere Bayrak Törenlerinde ödül verilmesi,
5. Tanıtımları için konularını içeren münazara ve dinleti programlarının düzenlenmesi, dramaların hazırlanması hususlarına özen gösterilecektir.

Ayrıca öğrencilerimize okuma alışkanlığı kazandırmak amacıyla okul idaresince hafta içi belirlenecek bir günde 30 dakikalık "Okuma Saati" uygulaması yapılacak, okul kütüphaneleri öğrencilerin sevecek ve isteyerek gidecekleri sıcak ve sevimli mekânlar hâline dönüştürülecektir.

Ekli listede yer alan eserler, Bakanlığımız tarafından öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılmayıp piyasadan temin edilecektir. Piyasada mevcut olmayan eserlerin hazırlanması hususunda Bakanlığımızca gerekli tedbirler alınacaktır.

Bilgilerinizi ve gereğini önemle rica ederim.

Doç. Dr. Hüseyin ÇELİK
Millî Eğitim Bakanı

EKLER:

Ek-1 (4 sayfa)

DAĞITIM:

Gereği:

81 İl Valiliğine

EGİTİM
%100
DESTEK

DANISMA
444 0 632
H A T T I

Atatürk Bulvarı 06648 Bakanlıklar/ANKARA Bilgi için:F.ÜST Şb.Md.
Telefon: (0 312) 413 16 07 Faks: (0 312) 417 71 05
e-posta:log.m@meb.gov.tr İnt. Adresi : www.meb.gov.tr

EK-2: Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Listesi

1. Dede Korkut Hikâyeleri (İlköğretim için Uyarlama)
2. Mevlana'nın Mesnevisinden Seçme Hikâyeler (İlköğretim Çocukları için Seçme Hikâyeler)
3. Karagöz ile Hacivat (İlköğretim için Seçme Hikâyeler)
4. Vatan Yahut Silistre (Namık Kemal)
5. Ömer'in Çocukluğu (Muallim Naci)
6. Gulyabani (Hüseyin Rahmi Gürpınar)
7. Sermin (Tevfik Fikret)
8. Altın Işık (Ziya Gökalp)
9. Yalnız Efe (Ömer Seyfettin)
10. Çocuk Şiirleri (İbrahimAladdin Gövsa)
11. Hep O Şarkı (Yakup Kadri Karaosmanoğlu)
12. Peri Kızı ile Çoban Hikâyesi (Orhan Seyfi Orhon)
13. Uluç Reis (Halikarnas Balıkcısı-Cevat Sakir Kabağaçalı)
14. Damla Damla (Rusen Esref Ünaydın)

15. Bağrıyanık Ömer (Mahmut Yesari)
16. Domaniç Dağlarının Yolcusu (Sukufe Nihai)
17. Evvel Zaman İçinde (Eflatun Cem Güney)
18. Cumhuriyet öncesi Yazarlardan Çocuklara Hikâyeler (Mehmet Seyda)
19. Gururlu Peri (Mehmet Seyda)
20. Akın (Faruk Nafiz Çamlıbel)
21. Havaya Uçan At (Peyami Safa)
22. Benim Küçük Dostlarım (Halide Nusret Zorlutuna)
23. Sevdalı Bulut (Nazım Hikmet)
24. Kuklacı (Kemalettin Tuğcu)
25. Yer Altında Bir Şehir (Kemalettin Tuğcu)
26. Arif Nihat Asya'dan Seçme Hikâyeler (Arif Nihat Asya)
27. Sait Faik Abasıyanık'tan Seçme Hikâyeler (Sait Faik Abasıyanık)
28. Koçyiğit Köroğlu (Ahmet Kutsi Tecer)
29. Az Gittik Uz Gittik (Pertev Naili Boratav)
30. Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi (Cemal Süreya)

31. Çocuklara Şiirler (Vehbi Cem Aşkun)
32. 87 Oğuz (Rakım Çalapala)
33. Yonca Kız (Kemal Bilbaşar)
34. Bitmeyen Gece (Mithat Enç)
35. Halime Kaptan (Rıfat Ilgaz)
36. Gümüş Kanat (Cahit Uçuk)
37. Vatan Toprağı (Mükerrem Kamil Su)
38. Barbaros Hayrettin Geliyor (Feridun Fazıl Tülbentçi)
39. Eşref Saati (Şevket Rado)
40. Nasreddin Hoca Hikâyeleri (Orhan Veli)
41. İnci'nin Maceraları (Orhan Kemal)
42. Allı ile Fırfırı (Oğuz Tansel)
43. Tiryaki Sözleri (Cenap Şehabettin)
44. Keloğlan Masalları (Tahir Alangu)
45. Billur Köşk Masalları (Tahir Alangu)
46. Osmancık (Tarık Buğra)

47. Balım Kız Dalım Oğul (Ceyhun Atıf Kansu)
48. Falaka (Ahmet Rasim)
49. Bir Gemi Yelken Açtı (Ali Mümtaz Arolat)
50. Üç Minik Serçem (Necati Cumalı)
51. Memleket Şiirleri Antolojisi (Osman Atilla)
52. Ülkemin Efsaneleri (İbrahim Zeki Burdurlu)
53. Necip Fazıl Kısakürek'ten Seçme Şiirler (Necip Fazıl Kısakürek)
54. Aldı Sözü Anadolu (Mehmet Önder)
55. Göl Çocukları (İbrahim Örs)
56. Miskinler Tekkesi (Reşat Nuri Güntekin)
57. Tanrı Misafiri (Reşat Nuri Güntekin)
58. Ötleğen Kuşu (Halil Karagöz)
59. Arılar Ordusu (Bekir Yıldız)
60. Yankılı Kayalar (Yılmaz Boyunağa)
61. Yürekdede ile Padişah (Cahit Zarifoğlu)
62. Serçe Kuş (Cahit Zarifoğlu)

63. Bir Küçük Osmancık Vardı (Hasan Nail Canat)

64. Tekerlemeler

HAZIRLATILACAK ESERLER

65. Türkçede Deyimler

66. Türk Atasözlerinden Seçmeler

67. Türk Bilmecelerinden Seçmeler

68. Türk Ninnilerinden Seçmeler

69. Türkülerden Seçmeler

70. Türk Manilerinden Seçmeler

71. Arif Nihat Asya'dan Seçme Şiirler (Arif Nihat Aya)

DÜNYA EDEBİYATI

72. Şeker Portakalı (Jose Mauro de Vasconcelos)

73. Oliver Twist (Charles Dickens)

74. Alice Harikalar Ülkesinde (Lewis Carrol)

75. Gülliver'in Gezileri (Swift)

76. Define Adası (Robert Louis Stevenson)

77. Robin Hood (Howard Pyle)
78. Tom Sawyer (Mark Twain)
79. Ezop Masalları
80. Andersen Masalları I-II
81. Üç Silahşörler (Alexander Dumas)
82. La Fontaine'den Seçmeler (La Fontaine)
83. Pinokyo (Carlo Collodi)
84. 80 Günde Devr-i Alem (Jules Verne)
85. İnci (John Steinbeck)
86. Beyaz Yele (Rene Guillot)
87. Peter Pan (James Matthew Barrie)
88. Uçan Sınıf (Erich Kastner)
89. Yağmur Yağdıran Kedi (Marcel Ayme)
90. Ölümsüz Aile (Natalie Babbitt)
91. Yaşlı Adam ve Deniz (Ernest Hemingway)
92. Mutlu Prens (Oscar Wilde)

93. Şamatalı Köy (Astrid Lindgren)
94. Momo (Michael Ende)
95. Heidi (Johanna Styri)
96. İnsan Ne İle Yaşar (Leo Tolstoy)
97. Sol Ayağım (Christy Brown)
98. Hikâyeler (Anton Çehov)
99. Değirmenimden Mektuplar (Alfonse Daudet)
100. Pollyanna (Elaanor Porter) (<http://iogm.meb.gov.tr>)

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında Erzurum'da doğdu. İlköğretimin I. kademesini Osmangazi İlkokulu'nda II. kademesini Atatürk Ortaokulu'nda tamamladı. 1999 yılında Atatürk Lisesi'nden mezun oldu. 2003 yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı'nda öğrenim görmeye hak kazandı. Aynı bölümü 2007 yılında bitirdi. 2009 yılında Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimine başladı. Halen aynı bölümde öğrenimine devam etmektedir. Şu anda herhangi bir kurumda görev yapmamaktadır.